nr. 2, februarie 1986

Proletari din toate țările, uniți-vă !

(anul XCII , nr. 1194)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

artă și educație

Arta a jucat întotdeauna în istoria societății românești un rol de frunte. Criticii, istoricii, teoreticienii, alți cercetători care s-au ocupat cu studierea fenomenului artistic au remarcat angajarea oamenilor de litere, alături de ceilalți creatori, în toate evenimentele politice și sociale importante prin care a trecut țara noastră. Preocuparea responsabilă a poeților, prozatorilor, dramaturgilor din România contemporană pentru tot ceea ce atinge destinul patriei nu putea decît să se amplifice în ultimele decenii, favorizată de cuprinzătorul cadru al democrației socialiste.

Este, de aceea, cît se poate de firesc interesul pe care l-a stîrnit în rîndurile oamenilor de cultură Comunicatul dat publicității pe 7 februarie conținînd bilanțul celui de al șaptelea cincinal și cu deosebire Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, rostită cu prilejul Ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. în cadrul căreia au fost examinate și aprobate Raportul și Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985.

Tabloul elocvent și cuprinzător care se desprinde din Cuvîntare conține o apreciere cît se poate de exactă a etapei pe care a parcurs-o cu deplin succes patria noastră în ultimii cinci ani precum și o prefigurare clarvăzătoare a drumului pe care îl avem de străbătut în cincinalul pe care l-am început. Au fost afirmate și analizate încă o dată principiile pe care se sprijină, temeinic, economia noastră, societatea românească în întregul ei.

Larga retrospectivă pe care ne-o oferă Cuvîntarea include ample referiri și la domeniile învățămîntului, culturii, artei. Cei care ne desfășurăm activitatea în aceste domenii cunoaștem cît se poate de bine ceea ce s-a realizat în ultimii ani — ca o consecință firească și ca o firească încununare a îndrumării directe, și a acestor domenii, de către secretarul general al partidului. Epoca noastră, numită cu justificată mîndrie Epoca Ceaușescu, a produs mutații dintre cele mai profunde în conștiințe — mutații care marchează și care vor marca de aici înainte generații întregi. Ocupîndu-se de transformările infinitezimale ale sufletului omenesc artiștii cuvîntului nu puteau să nu se afle chiar în primele rînduri ale luptei pentru edificarea conștiinței omului nou, a omului orînduirii socialiste.

Și de această dată a fost evidențiat rolul educativ pe care trebuie să-l aibă arta. Alături de preocuparea pentru valorificarea estetică, de interesul pentru educația gustului iubitorilor de literatură trebuie să stea — înțelegem din cuvîntul secretarului general al partidului — grija pentru educația umanist-socialistă a cititorilor, în spiritul dragostei față de muncă, a respectării principiilor etice comuniste, a grijii față de bunurile care ne aparțin tuturor, însușirea celor mai moderne cunoștințe și a unei concepții revoluționare față de lume etc.

Rolul scriitorilor în societatea românească este, așa cum spuneam, de prim ordin. Dar a afirma încă o dată importanța misiunii scriitorilor, a oamenilor de artă în general, înalta responsabilitate care le incumbă nu înseamnă decît a repeta lucruri prea bine cunoscute ; iar viața nu se poate mulțumi cu reducții, cu sintezele efectuate mecanic și prezentate, apoi, sub forma unor sentințe imuabile. Nici vorbă, așadar, să putem reduce rolul artistului în societatea noastră socialistă debitînd cîteva adevăruri învățate pe dinafară. Mersul înainte al societății presupune o adaptare permanentă după liniile de forță ale vieții, după clarificările pe care le aduce ideologia noastră, după planurile elaborate cu clarviziune politică.

Cînd vorbim de implicarea producătorilor de bunuri spirituale nu putem, așadar, să trecem cu vederea raportarea permanentă a principiilor acestora la realitatea vie care ne înconjoară. O astfel de participare — care solicită din plin nu numai talentul, ci și gîndirea artiștilor și pregătirea lor ideologică — este în deplină concordanță cu exigențele la care vor trebui să răspundă oamenii de cultură în cincinalul pe care l-am început — un cincinal al unei noi calități, un cincinal care va solicita din plin puterea creatoare a tuturor oamenilor muncii din patria noastră, între care se numără și creatorii de frumos.

C. L.

Iftimie Bârleanu : „MATERNITATE"

între ai mei

Fierb în adîncuri mari sisteme,
se zguduie pereții lumii
și cerurile, însă teamă
de nici o forță oarbă nu mi-i :

între ai mei îmi este locul,
într-o durabilă cetate,
în dulcele mereu acasă
mai scump ca raiurile toate

nu doar părinți mi-au fost părinții,
ci timp senin spre viitor —
în numele Istoriei,
sînt fiu și al speranței lor

pentru acest uman orgoliu,
eu nici nu mă pretind aparte
și nu doresc decît să merit
întregului să-i fiu o parte

chiar dacă nicăieri vreodată
n-am să apar mai bun, mai drept,
ai mei vor proteja pămîntul
cînd voi dormi cu el pe piept

un timp ! și-apoi, la o adică
— doar toate-și au anume rostul —
mă vor trezi : „Ia scoală, frate,
pentru că ești un rău de-al nostru !"

Ioanid ROMANESCU

Doctrina Ceauşescu

unitatea organică a culturii româneşti contemporane

În gîndirea filosofică şi social-politică a partidului nostru, a secretarului general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, **cultura** reprezintă un ansamblu de valori materiale şi spirituale create de omenire în decursul mileniilor în practica ei social-istorică, ce realizează, cu pregnanţă, atît înaintarea continuă, ascendentă a cunoaşterii umane spre esenţa fenomenelor **naturii, societăţii şi a omului** însuşi, cît şi influenţarea şi transformarea acestor fenomene **de către om şi pentru om.** În concepţia doctrinei ideologice româneşti contemporane, conţinutul categoriei de cultură include, într-o enunţare mai cuprinzătoare, atît cultura **spirituală** (valorile ştiinţifice, literare, artistice, etice, estetice, politice, filosofice, juridice şi sistemul de relaţii sociale legate de acestea), cît şi cultura materială (tehnica, mijloacele de comunicaţie, gradul de confort). O concepţie sintetică şi elocventă asupra culturii socialiste este fundamentată de **Programul P.C.R.**, în care se arată că în sfera acestui fenomen complex, multidimensional şi plurivalent „intră totalitatea cunoştinţelor de care dispune la un moment dat societatea şi care sînt determinate de gradul dezvoltării forţelor de producţie, a ştiinţei şi tehnicii, a învăţămîntului, literaturii, artei, mijloacelor de informare în masă".

Concepţia partidului nostru despre **cultură** se află într-un **raport de interdependenţă cu aceea privind societatea socialistă multilateral dezvoltată,** cu strategia edificării civilizaţiei socialiste şi comuniste, **ceea ce explică unitatea organică a culturii** noastre socialiste, integrarea în sfera acesteia a tuturor valorilor materiale şi spirituale, a creaţiei umane din toate sferele, compartimentele societăţii. În această concepţie este relevantă nu numai relaţia dialectică, de feed-beck, dintre **cultura materială** şi cea **spirituală,** dar şi dintre **cultură şi civilizaţie.** O cultură spirituală nu poate exista, desigur, în afara unei culturi materiale şi totodată nici o realizare materială nu poate deveni civilizaţie fără aportul culturii. Deşi problema raportului dintre cultură şi civilizaţie este încă controversată, culturologii români susţin cu legitim temei, că **civilizaţia,** înţelegînd prin aceasta realităţile materiale, făurite de omenire în decursul timpului, nu poate fi concepută separat, în afara culturii în ansamblu. Aceste două fenomene nu pot fi separate decît din raţiuni didactice, pedagogice, analitice, întrucît, în realitate, valorile lor se întrepătrund şi se condiţionează reciproc.

În consens cu mutaţiile impresionante din sfera cunoaşterii intervenite pe plan naţional şi internaţional, sub impactul cuceririlor tulburătoare ale geniului uman, în condiţiile revoluţiei ştiinţifice şi tehnice contemporane, s-a produs şi **o redimensionare a noţiunii de cultură,** partidul înţelegînd necesitatea cuprinderii, integrării în sfera acesteia a unor zone altădată socotite a fi periferice sau chiar aflate în afara înţelesurilor curente ale termenului.

Concepţia secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a impus, între termenii de evaluare a participării democratice şi eficace a membrilor societăţii la conducerea vieţii economico-sociale şi politice, acela de **grad de cultură,** ca factor activ de edificare şi înnoire pe toate planurile. În spiritul redimensionării conceptului românesc de cultură, a redefinirii, reelaborării creatoare, originale a acestuia, astăzi, în viziunea societăţii româneşti **ştiinţa** reprezintă o parte integrantă a culturii, savanţii şi cercetătorii din cele mai diverse domenii, de la medicină pînă la fizică şi genetică sînt oameni de cultură. De asemenea, distincţia care s-a făcut în trecut dintre „cultura ştiinţifică" şi „cultura umanistă" nu mai este adecvată, valabilă în actuala etapă istorică pe care o traversăm.

Partidul nostru, secretarul general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, au imprimat **culturii** un sens nou şi anume acela de **capacitate de acţiune.** Este cult cu adevărat, în accepţia acestei concepţii novatoare, numai acela care — însuşindu-şi tezaurul culturii naţionale şi universale — este în acelaşi timp capabil să înţeleagă acţiunea umană în toate determinările ei, în consonanţă deplină cu cerinţele legilor obiective ale dezvoltării sociale şi să participe la realizarea, la materializarea acesteia. Partidul nostru a considerat şi consideră, cu justificat temei, că nu cultura ca atare, zestrea spirituală a omului constituie valoare în sine, ci modul în care ea transformă omul şi îi dă sens vieţii.

Unitatea organică a culturii noastre socialiste se exprimă în **cooperarea dintre diferitele sale sfere,** respectiv a **culturii profesionale, tehnice, cu cultura generală, umanistă,** a valorilor conştiinţei morale cu cele ale cunoaşterii ştiinţifice etc. în educarea şi formarea omului nou, multilateral dezvoltat. Cultura socialistă este instrumentul şi în acelaşi timp expresia omului dezalienat, a omului care are nevoie cum se exprima Marx, de totalitatea cuceririlor geniului uman, care nu poate exista şi crea decît formîndu-şi multilateral personalitatea. **Valorile spirituale ale societăţii noastre pornesc de la om la om şi se reîntorc, se răsfrîng spre om, sînt inspirate din frămîntările faustiene ale omului socialist şi sînt redate lui,** sub forme artistice, emoţionale, modelatoare de conştiinţe.

În acest sens, în gîndirea filosofică a secretarului general al partidului se subliniază cu pregnanţă **rolul formativ al culturii,** precum şi multiplele interdependenţe dintre **cultură şi politică, cultură şi conştiinţă, cultură şi competenţă, cultură şi democraţie, cultură şi responsabilitatea individuală şi socială,** etc., impactul culturii fiind, întotdeauna, hotărîtor asupra fiecărui domeniu de manifestare a personalităţii umane.

În concepţia partidului nostru, culturii socialiste îi sînt proprii cîteva funcţii esenţiale şi dinamice şi anume : 1) cognitivă, de cunoaştere, de pătrundere a ansamblului de valori şi experienţe date la iveală de societatea umană, a istoriei universale, a trecutului şi prezentului nostru socialist ; 2) de autocunoaştere, de autoapreciere a potenţelor şi capacităţilor creatoare naţionale şi individuale, de redimensionare şi perfecţionare a aportului individual şi colectiv la promovarea progresului general continuu ; 3) cultura are o funcţie de influenţare a conduitei sociale, este o forţă participativă la opera de transformare a societăţii, la edificarea civilizaţiei socialiste ; 4) de asemenea, ea are o funcţie prospectivă, anticipativă, de proiectare a viitorului, pe baza unor analize lucide, investigaţii şi judecăţi de valoare.

Ca elemente componente esenţiale ale culturii, **literatura, arta, muzica,** au repurtat în anii socialismului succese de răsunet pe plan **naţional şi internaţional.** S-a conturat un curent liric, patriotic, cu un timbru nou, specific socialismului românesc, s-a creat o poezie de reflecţie filosofică în viziunea umanismului revoluţionar, s-au tipărit romane care reflectă marile transformări ale societăţii şi ale omului român contemporan, s-au scris piese de teatru şi s-au turnat filme care surprind pulsul vieţii înnoitoare de astăzi. În documentele partidului, în opera secretarului general, se subliniază deziderattul ca toţi creatorii din domeniul literaturii, muzicii, artelor plastice, teatrului, folosind stiluri şi maniere de creaţie variate, este necesar „să făurească noi opere valoroase, care să îmbogăţească patrimoniul culturii noastre socialiste şi tezaurul culturii universale, să contribuie la continua înflorire a vieţii spirituale a poporului nostru".

Domeniul învăţămîntului, ca parte componentă fundamentală a culturii româneşti a cunoscut în anii socialismului o puternică dezvoltare cantitativă şi calitativă, în concordanţă cu cerinţele edificării civilizaţiei socialiste, ale nevoii de cadre, de specialişti competenţi pentru economia şi cultura naţională. La baza întregului învăţămînt românesc se află concepţia revoluţionară a secretarului general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a cărei esenţă o constituie **tripla relaţie dialectică dintre învăţămînt, cercetarea ştiinţifică şi producţie.**

Rezultatele politicii partidului şi statului în domeniul învăţămîntului şi-au demonstrat pe deplin viabilitatea fiind strălucit confirmate de practica socială, de aportul competent al şcolii, al specialiştilor din toate domeniile la înfăptuirea unor ample programe de dezvoltare a **industriei naţionale, cercetării ştiinţifice, proiectării, literaturii, artei, muzicii,** etc. De asemenea, întreaga operă de modernizare a vieţii economico-sociale, de participare a României la schimburile de valori materiale şi spirituale cu străinătatea, transformarea României dintr-o ţară slab dezvoltată, eminamente agrară, **într-o ţară socialistă în curs de dezvoltare, cu un profil industrial-agrar, cu o economie competitivă,** nu ar fi fost de conceput fără existenţa unui **învăţămînt naţional** şi a unei **reţele de cercetare ştiinţifică temeinic organizate, eficiente,** şi orientate de conducerea partidului, personal de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu, spre problematica societăţii, a vieţii, **a producţiei şi creativităţii.** În condiţiile actuale ale unor progrese spectaculare, determinate de revoluţia ştiinţifică şi tehnică, **„a subaprecia rolul ştiinţei** — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu — a nu depune eforturi susţinute pentru stăpînirea marilor cuceriri, a nu te strădui să mergi în ritm cu progresul ştiinţei secolului nostru, înseamnă a te condamna cu bună ştiinţă la stagnare, la înapoiere, cu repercusiuni serioase asupra dezvoltării societăţii pe o lungă perioadă de timp", inclusiv asupra independenţei şi suveranităţii naţionale.

În lumina Congresului al XIII-lea al P.C.R. precum şi a Congresului Ştiinţei şi Învăţămîntului, acestor două sectoare de bază ale culturii româneşti le revin sarcini de mare semnificaţie politică, socială şi naţională de îndeplinirea cărora depinde promovarea progresului multilateral în toate structurile societăţii noastre.

Trăsătura definitorie, distinctivă şi sintetizatoare a întregii noastre culturi o reprezintă **unitatea, caracterul său profund umanist.** Cultura în ansamblul său, în integralitatea sa, prin toate resorturile ei a devenit în societatea noastră **un factor fundamental de înnobilare a personalităţii umane,** de transformare a sa în **subiect real al acţiunii creatoare de istorie,** materializîndu-se, astfel, acea mutaţie radicală, la care se referă Marx şi anume, „apropierea reală a esenţei umane de către om şi pentru om".

Prof. univ. dr. C. Gh. MARINESCU

spiritul revoluţionar în acţiune

Şi în cuvîntarea rostită cu prilejul aniversării zilei sale de naştere şi a omagierii îndelungatei activităţi revoluţionare, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a subliniat necesitatea intensificării activităţii politico-educative de formare a omului nou, de dezvoltare a conştiinţei revoluţionare, de ridicare a nivelului ideologic şi politic al tuturor membrilor partidului, al tuturor oamenilor muncii. „Trebuie să înţelegem bine, spunea secretarul general al partidului, că trăim o epocă în care au loc mari transformări, noi descoperiri în toate domeniile, care creează noi orizonturi, noi perspective, deschid căile pentru o amplificare a cunoaşterii şi înţelegerii mai bune a tainelor naturii şi ale universului în general". Structurînd într-un corpus conceptual unitar, consecvent revoluţionar, o sumă de teze ce au avut drept urmare directă revitalizarea gîndirii politice româneşti, restituind demersului cognitiv supleţea spiritului viu, dinamic, propriu acţiunii revoluţionare de cunoaştere şi transformare a naturii şi societăţii umane, gîndirea filosofică a tovarăşului Nicolae Ceauşescu este caracterizată prin dezvoltările de amplă deschidere teoretică, adecvate actualei etape de evoluţie a societăţii umane şi a praxisului revoluţionar contemporan, cu aplicaţii de profundă relevanţă filosofică privind corelările naţional-internaţional, general-particular, democraţie-libertate, dezvoltare economică-progres social, socialism-bunăstare-muncă-fericire, creaţie-educaţie-valoare umană etc. După observaţii făcute, adresîndu-se sensibilităţii, vizînd aşadar transformarea afectivă a conştiinţei receptoare, funcţie fundamentală a mesajului artistic, creaţia literară este, într-un chip necesarmente social, un evident instrument modelator, formativ. Tocmai această funcţie îi rezervă statutul privilegiat de important mijloc de educaţie morală, civică, patriotică, estetică. Literatura de calitate, cunoaşterea nuanţată a înaltelor valori umaniste propuse de capodoperele literaturii universale pot fi mai eficiente, cum s-a remarcat, decît orice prelegere despre morală. Condiţionarea este aceea reciproc-dialectică, a competenţei structurii şi a factorilor educaţionali, pentru că, în definitiv, contactul cu literatura şi cu fineţea receptării tot prin şcoală se produce. Şcoala noastră contemporană, urmărind formarea unor buni cititori de literatură, indiferent de profesiunea îmbrăţişată ulterior, cată a sădi în rîndurile tineretului serioase cunoştinţe teoretice, deprinderi morale, orizonturi largi de cultură, gust artistic, posibilităţi de analiză şi evaluare literară comprehensivă.

Să deschidem o mică paranteză. Într-un articol-anchetă al lui R. Giachetti despre „gimme generation", generaţia avizilor din societatea de consum, a acelora care văd sensul existenţei numai într-o abundenţă materială risipită frenetic şi egoist, opţiunea pentru studii, pentru anumite studii, nu-i altceva decît motivaţia poziţiei sociale şi a banilor. Sociologul american David Riesman consideră fenomenul în termenii următori : „Aceşti tineri cer de la societate cît mai multe bunuri materiale : maşini turbo, vile luxoase şi conturi în bancă. Această cerinţă absurdă este consecinţa nesiguranţei şi temerii". Aşa se explică inclusiv luarea cu asalt a facultăţilor de comerţ, marketing, finanţe, drept, medicină ori fizică şi întoarcerea spatelui spre disciplinele umaniste. David Riesman, profesor la universitatea Harvard, continuă : „Într-o vreme în care nişte sportivi cîştigă pînă la două milioane dolari anual, cum puteţi aştepta ca generaţia cea mai tînără să se hotărască să studieze literatura sau arta ? Prelegerile de economie sînt audiate de 500 de studenţi, cele de istorie de 12. Este clar ca lumina zilei că astfel se ridică o generaţie de inculţi. Cine doreşte să se convingă de acest lucru, n-are decît să facă un mic sondaj privind cunoştinţele de geografie ale tinerilor noştri". Şi sondajul, cu totul descurajant, a fost făcut : numai 15 la sută din cei chestionaţi au ştiut că Ottawa este capitala Canadei etc.

Să privim acum, chiar succint, noua programă de limbă şi literatură română pentru clasa a noua, învăţămînt de zi şi seral, deci privitoare la gradul mediu de pregătire al tineretului patriei noastre. Programa, în vigoare şi în anul şcolar în curs, pune un accent deosebit pe cunoaşterea noţiunilor de istorie şi teorie literară, de stilistică funcţională şi, nu în ultimul rînd, de istorie a limbii române. Deci discipline ce nu demult se studiau numai la treapta superioară a învăţămîntului. Esenţială apare acum, în epoca spiritului revoluţionar în acţiune în toate domeniile, nu numai parcurgerea momentelor principale din istoria literaturii naţionale pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, ci înarmarea elevului încă din prima treaptă a liceului cu acele informaţii strict necesare pentru a deveni un cititor format, cu o educaţie aleasă, capabil să se orienteze cu uşurinţă în domeniul complex al beletristicii. Asta înseamnă un om cu o conştiinţă înaintată, respectînd conştient valorile limbii şi literaturii naţionale, cu o instrucţie modernă, respectînd cerinţele unui învăţămînt strîns legat de practica vieţii şi urmărind formarea personalităţii multilaterale a omului nou. Înţelegerea adecvată, de timpuriu, a literaturii ca artă a cuvîntului, reprezintă o formă substanţială, îmbunătăţită de prezentare a noţiunilor de teorie literară, de aprofundare a textelor de referinţă, de receptare a mesajului unor opere exemplare şi sub raportul finalităţii estetice.

Iuliu MOLDOVEANU

Ovidiu MAITEC, „Tronul lui Mircea"

viaţa noastră

Cu prilejul aniversării zilei de naştere a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, preşedintele Republicii, i-au fost consacrate şi în judeţul Iaşi, numeroase manifestări politico-educative şi artistice omagiale, prin care oamenii muncii, tineri şi vîrstnici, din cele mai diverse sectoare de activitate, au adus o vibrantă cinstire conducătorului iubit al partidului şi statului nostru, ctitor al României socialiste moderne, în epoca ce cu îndreptăţire îi poartă numele. Au fost reliefate, cu aceste prilejuri, concepţia secretarului general al partidului privind strategia dezvoltării economico-sociale pe multiple planuri a patriei noastre, activitatea sa neobosită pentru transpunerea în viaţă a istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea al P.C.R., pentru afirmarea complexă a personalităţii umane, pentru înflorirea continuă a spiritualităţii creatoare, pentru creşterea prestigiului României socialiste în lume ca o ţară a păcii, a colaborării şi prieteniei. Au fost puse în evidenţă, între altele, dimensiunile formative ale spiritului revoluţionar, în concepţia social-politică a secretarului general al partidului, privind rolul partidului şi statului socialist, dialectica democraţiei socialiste româneşti, rolul ştiinţei şi al conştiinţei socialiste în societatea noastră. Prin expuneri şi lecturi din creaţia originală şi-au adus contribuţia scriitorii Mircea Radu Iacoban, Corneliu Sturzu, Andi Andrieş, Ion Chiriac, Grigore Ilisei, Constantin Coroiu, Virgil Cuţitaru, Vicenţiu Donose, Lucian Dumbravă, Dumitru Ivănescu.

■

● În organizarea Asociaţiei scriitorilor din Iaşi şi a Comitetului judeţean Botoşani pentru cultură şi educaţie socialistă, la Ipoteşti, Dorohoi, Pomîrla şi Botoşani au avut loc manifestări omagiale prilejuite de împlinirea a 136 de ani de la naşterea **Luceafărului** poeziei româneşti. La spectacolul literar-muzical ce s-a desfăşurat în sala Teatrului „Mihai Eminescu" au participat tovarăşii Iulian Ploştinaru, prim-secretar al Comitetului Botoşani al P.C.R., preşedinte al Consiliului popular judeţean, Lazăr Băciucu, secretar al Comitetului judeţean P.C.R., alţi membri ai Biroului judeţean de partid. Au rostit alocuţiuni omagiale Gh. Jaucă, preşedintele C.J.C.E.S. Botoşani şi Mircea Radu Iacoban, secretarul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi. Au citit versuri dedicate poetului sărbătorit : Radu Cârneci, Lucian Valea, Ion Beldeanu, Lucia Olaru-Nenati, Dumitru Ignat. La manifestările similare din Dorohoi şi Pomîrla a participat Andi Andrieş, directorul Editurii „Junimea" ● Cercul literar „G. Ibrăileanu" al Sindicatului învăţămînt Iaşi l-a omagiat pe marele poet naţional într-o şedinţă omagială ce a avut loc la Muzeul teatrului, în cadrul căreia Mihai Drăgan a vorbit despre „Mihai Eminescu — astru tutelar al spiritualităţii româneşti" ● La Casa cărţii din Iaşi, la 10 ianuarie, a fost lansat romanul „Drumuri de fum" aparţinînd lui Corneliu Ştefanache. Despre noua carte a prozatorului ieşean apărută în Editura „Junimea" au vorbit Andi Andrieş şi Al. Dobrescu ● În cea de-a treia şedinţă a „matineului de proză" (în cadrul cenaclului „Mihail Sadoveanu" condus de Val Condurache) a citit, ca invitat de onoare, Nichita Danilov. ● La următoarea şedinţă invitat de onoare a fost Corneliu Ştefanache ● Aurel Leon a vorbit cu prilejul vernisajelor expoziţiilor de pictură semnate de Lucia Chirica, Doina Ghiroagă, Grigore Popovici ● În preajma aniversării a 127 de ani de la formarea statului naţional român prin unirea Moldovei cu Muntenia, în întreprinderi şi instituţii, în cadrul cluburilor muncitoreşti ale caselor de cultură şi căminelor culturale au fost prezentate expuneri cu privire la semnificaţia actului istoric amintit, ca încununare a luptei maselor populare pentru îndeplinirea idealului de unitate naţională, independenţă şi suveranitate. În cadrul lor şi al şezătorilor literare adecvate şi-au adus contribuţia Ion Chiriac, Vicenţiu Donose, Antoaneta Macovei, Constantin Parascan, Alexandru Zub ●

cronica — 20

O revistă, ca orice instituţie culturală de altfel, trăieşte prin valorile pe care le propagă şi le impune. Dacă la umbra copacului, cît de înalt şi rămuros ar fi, pămîntul rămîne sterp, frumuseţea acestuia e zădărnicie. „Cronica", hebdomadarul ieşean ce se înscria acum douăzeci de ani, în februarie, în catastifele publicaţiilor româneşti, a izbutit să nu fie literă moartă, să existe prin fervoarea tinereţii şi înţelepciunea maturităţii cu care şi-a slujit şi îşi slujeşte crezurile cuprinse în adresarea din 1966 către iubiţii ei cititori. Revista s-a străduit şi a reuşit să nu-şi dezamăgească publicul cititor. În jurul ei, ca şi a celeilalte reviste ieşene, a „Convorbirilor" de ieri şi de azi, s-au afirmat valorile noi ale Iaşilor, care au crescut la umbra marilor spirite, ce se transmit din părinţi în părinţi în acest mirabil pămînt ieşean.

Chiar dacă uneori revista a mai pierdut din turaţia de început a entuziasmului, ea a rămas constantă în respectarea legămîntului faţă de cititori, în difuzarea valorilor spiritului, deschizînd mai totdeauna cu generozitate paginile ei, mai multe, mai puţine, personalităţilor autentice din variii domenii. „Cronica" a fost, este şi va fi spre binele culturii române o instituţie creatoare de climat. Paginile ei sînt asemenea unui corpus de documente, în care cei care vor veni după noi vor putea descoperi fizionomia timpurilor prin care revista a trecut şi despre care este în stare să dea seama. Ultimul număr jubiliar este în acest sens o nouă mărturie.

Îi urăm deci „Cronicii", în acest ceas aniversar, tinereţe fără bătrîneţe, ceea ce pentru o revistă nu-i o figură de stil, ci un mod de a fi. La mulţi şi buni ani !

Grigore ILISEI

dialog

al. husar

...intîlnirea cu Iașul a fost de natură să mă lege însă și mai adînc de Moldova

— În cîteva scrisori publicate în volumul Tudor Vianu — „Corespondență", răspunsuri — în buna și nobila tradiție epistolară — ale cărturarului la misivele dv. respiră aerul de „Duhovnicească" argheziană. La destăinuirile domniei voastre, profesorul Vianu răspunde în același ton. Existau, deci mai vechi afinități decît anul 1955, cînd este datată această scrisoare, ce începe cu : „Iubite prietene Husar". Cărui lucru datorați această apropiere, despre care, altfel, volubilul profesor Al. Husar n-a suflat nici o vorbă studenților săi, între aceștia aflîndu-mă și eu ?

■ Existau, cert, mai vechi „afinități" (dacă nu spune prea mult aici acest cuvînt). Am fost patru ani elevul lui Tudor Vianu, mi-am dat licența cu el, exact cu zece ani înainte de această scrisoare. Eram, alături de Mihadaș, printre puținii studenți invitați de sărbători acasă la dînsul, unde ne întreba : beți tutun ? (Fuma „Regale" cu carton), ne servea cu un vin roz, ușor șampanizat, și, cu darul său de a recompune din gesturi și inflexiunile vocii un portret, amintiri despre Macedonski, Coșbuc și Rebreanu, cunoscuți în anii primului război mondial, în situații surprinzătoare. Discuțiile evoluau apoi în jurul problemelor mari ale culturii și civilizației, ale artei moderne și profesorul ne urmărea pe fiecare, dispus să ne audă cuvîntul, să ne descopere. La un moment dat a izbucnit radios : „Parcă văd că voi scrieți", și fără să aștepte răspunsul nostru, adăugînd ca pentru sine : „Dacă și profesorii voștri scriu ? !".

Datorez deci această apropiere profesorului însuși, de care cu cît trece vremea, mă simt tot mai legat, dîndu-mi seama ce a însemnat în formația mea și a generației mele, ultima căreia i-a mai predat Estetica...

— În scrisoarea lui Tudor Vianu, la care ne-am referit mai înainte, acesta afirmă... „că dumneata adăpostești oarecum o taină și trăiești într-o așteptare". Dacă nu sînt prea indiscret, ați putea să ne dezvăluiți ce ascund aceste cuvinte ?

■ Anii au trecut. Îl revedeam tot mai rar pe profesor la curs (preda acum **Istoria literaturii universale**), la o conferință despre Voltaire, sau alta despre Shakespeare, în rare întoarceri prin capitală. În vara 1955 ne-am întîlnit la Zamora (Poiana-Țapului) unde avea vila sa, nu departe de Vila Pădurii, unde mă aflam printr-un joc al destinului. Ne întîlneam, de obicei într-un larg anturaj, seara în plimbări spre Bușteni (cu un popas la o grădină de vară) și înapoi pe șosea. În discuțiile noastre a venit vorba, desigur, de proiectele mele de odinioară, brusc blocate de un capriciu al istoriei care mă transformase în... medievist. Adăposteam — în această ipostază — o taină (Vianu o știa ; pasiunea literară).

— O întîmplare administrativă, desființarea în 1952 a Facultății de Filosofie din Cluj, v-a trecut peste noapte dintr-un domeniu, cel al filosofiei, în cel al istoriei. Ați devenit asistentul marelui istoric David Prodan. Anii ce-au urmat au arătat că nu vă lipsea chemarea pentru cercetarea trecutului. Erau imbolduri mai vechi, cumva ?

■ Paradoxal, încadrarea mea la istorie, după desființarea Facultății de Filosofie din Cluj (unde lucrasem o vreme alături de D. D. Roșca, la catedra de Istoria Filosofiei moderne) n-a fost o simplă aventură. Erau imbolduri mai vechi, moștenite de acasă (Tatăl meu iubea mult istoria, avea un adevărat cult al trecutului, al lucrurilor vechi, de demult...). Ca elev de liceu am avut cîțiva dascăli pentru care istoria era un **modus vivendi**, într-un oraș el însuși cu un trecut glorios. În 1933 a luat ființă aici Muzeul Năsăudean și apoi Arhivele Statului din Năsăud, unde aveam acces ca elev. Alături de colegul meu mai vîrstnic O. Filipoiu (viitor director al instituției) purtînd pe brațele mele — sub ochii lui Iulian Marțian — pachete din Arhiva Bistriței, mi-a intrat în nări mirosul documentelor vechi. La terminarea liceului, profesorul Iuliu Moisil, care a avut asupra mea o influență decisivă, m-a îndemnat să urmez — fără îndoială, la București — paralel cu Facultatea de Filosofie și Litere spre care eram atras, Școala superioară de Arhivistică și Paleografie, o **Ecole des Chartes** a noastră, care urmărea să pregătească arhivari, bibliotecari și muzeografi specializați. Am urmat aici pe lîngă cursuri de arhivistică și paleografie (în special paleografie latină), cursuri de diplomatică, grafologie, cronologie, sigilografie, numismatică, biblioteconomie, Izvoarele Istoriei Românilor, arheologie, cu profesori ca Aurelian Sacerdoțeanu, directorul școlii, bătrînul savant Constantin Moisil, tînărul Dan Simionescu, Ion Hudiță, Emil Condurachi(academicianul de azi) sau H. Stahl, tatăl sociologului, expert grafolog care a pus bazele științifice ale expertizei grafice în țara noastră și sistemului stenografic ce-i poartă numele. Dar — fapt cu care mă voi mîndri toată viața — l-am mai prins pe N. Iorga în ultimul său an la catedră. După cîte un curs greu, arid la filosofie, coboram un etaj în amfiteatrul „Odobescu", unde n-am să-l uit niciodată bătînd cu pumnul în catedră și strigînd cu ochii săi de profet părăsit unei săli aproape goale : „pe brutalitate și pe nedreptate nu se poate clădi nimic", la deschiderea cursului său de Istorie universală, „Dezvoltarea imperialismului contemporan". Îl urmăream cu avînt, cu pasiune. De la curs alergam după el la Liga culturală, unde vorbea iarăși liber o oră întreagă. Era zguduitor, cuceritor. Fraza lui avea o cădere în valuri, torențială. Mă scăldam pur și simplu, ca-n elementul meu, în perioadele lui interminabile, cu digresiuni în largi volute și paranteze în paranteze, cu inflexiuni verbale în ritmul larg pe cer al cocoarelor. Îmi odihneam spiritul și-mi refăceam moralul scăzut, la orele lui, cucerit de istorie...

— Ce a însemnat pentru dv. intîlnirea cu personalitatea puternică a profesorului David Prodan, ce reprezintă existența acestui savant pentru științele istorice de la noi, pentru cultura românească în general ?

■ Pentru mine, întîlnirea cu omul a cărui operă **Supplex Libellus Valachorum** o citisem înainte de a-l cunoaște, a însemnat o fază de reconfort moral și intelectual ; înalta lui seninătate — o lecție de atitudine civică înălțătoare. Pentru științele istorice de la noi, prelungind — ca metodă — școala lui Onciul (lucrul pe documentul supus analizei în perspectiva sintezei) reprezintă, alături de C. Giurescu — bătrînul (pe care știu cît îl prețuia) și P. P. Panaitescu, tentat deopotrivă spre studii de largi sinteze, o etapă a evoluției istoriografiei române, care ne onorează. D-sa impune în istorie un imens simț al răspunderii, o acribie filologică, o conștiință morală, îmbinînd severitatea metodei cu spiritul comprehensiv vizînd înțelegerea fenomenelor, în semnificația lor esențială. Nu te joci cu istoria, pare a spune mereu : un fenomen, așa cum a fost, nu putea fi altfel decît așa cum a fost. Spiritul constructiv ține aici de rezistența materialelor ca și de amploarea concepției. O deplină încredere în tot ce a scris emană de aici. Stilul său lapidar, dăltuit parcă în piatră, are densitatea sonoră a epitafelor vechi. Pentru cultura românească în genere — un model. Dacă, la orice nivel și în orice etapă a evoluției sale, o cultură are nevoie de modele, prin trei virtuți cardinale, pe care le-aș numi : muncă, sinceritate, tăcere (cu gîndul la Carlyle) d-sa e pentru noi azi un atare model. Mîndria de a aparține acestei culturi crește cînd mă gîndesc la domnia-sa.

— Aș repeta această triplă întrebare în legătură cu Lucian Blaga, dacă n-aveți nimic împotrivă.

■ În aceiași ani, Lucian Blaga a însemnat pentru mine o oază de pace și reculegere într-un veac agitat. În Biblioteca Centrală a Universității din Cluj lucram zi de zi în Sala Profesorilor de la parter. Cobora de la etajul II, unde-și avea biroul, crăpa discret ușa și cu un fel al său de a trage cu ochiul ca un flăcău de pe Someș, îmi făcea semn să ies. Lăsam totul baltă (cărți, fișe etc.) și sărind de la locul meu, ne plimbam amîndoi pe culoarele largi de la direcțiune pînă la poartă și înapoi. Cu ochii la geamuri, mă visam clipe în șir un elev al lui Platon, pe sub platanii Academiei. Au fost cele mai frumoase, mai înălțătoare clipe ale mele în anii clujeni. Despre ce vorbeam ? Despre ce nu vorbeam cu acest om taciturn cu care— întîlnindu-ne uneori pe aceeași lungime de undă, ni se dezlegau limbile, deveneam expansivi. Sărind de la una la alta, vorbeam — nu odată în mod coordonat — despre magic și mitic, despre cultura minoră și cultura majoră, despre Faust, despre Blaga, sistemul său filosofic, relația lui cu marxismul ș.a. În urma acestor discuții, care aveau caracterul unei inițieri, — din fraze aruncate în neștire, din vorbe în vînt — am început eu însumi a-l privi în ansamblu și nu pe felii. După Eminescu, cel mai complex gînditor român, Blaga ne-a lăsat o înălțătoare filosofie a culturii („Exodul din cultură ar duce la abolirea umanității ca regn..."), o îndrăzneață filosofie a omului și a valorilor, o frumoasă filosofie a artei, o fecundă filosofie a istoriei, proiectînd cert gîndirea românească — în toate aceste sectoare — la un nivel european. Dar, îmi dau seama azi — și aș dori să dezvolt cîndva această idee — pe linia Cantemir, Heliade, Hasdeu, Blaga înscrie un fenomen cultural național de anvergură istorică. Și, dacă Heliade pare a întruchipa perioada culturii noastre **eroice**, iar Eminescu se impune ca exponentul culturii noastre **critice** — idee acreditată în ultima vreme —, Blaga reprezintă — aș zice — prototipul culturii noastre **creatoare sau constructive**, care începe (sau se afirmă organic) odată cu înfăptuirea idealului unității naționale, în statul unitar România, în perioada dintre cele două războaie. Sînt idei care mă preocupă și asupra cărora cert, mai sînt multe de spus. Contactul cu Blaga, al culturii noastre, se anunță fecund și generos.

— În 1960 ați trecut munții, dar nu spre București, cum vă era gîndul, ci spre Iași. În acel an ați început să predați Estetica la Universitatea ieșeană. Așadar, întîlnirea cu Iașii s-a petrecut cu nostalgia în suflet după București, orașul studiilor universitare. Ați venit oare cu gîndul unei șederi vremelnice ?

■ Am venit cu gîndul unei șederi vremelnice, așa e, cel mult trei-patru ani, fără să știu ce aveam de făcut după aceea sau ce voi face în viață. Dar, gîndul de a veni aici își are și el... istoria lui. În jurnalul meu de student (răsfoit cu acest prilej), am găsit, spre surprinderea mea, însemnări ca acestea : „O noapte întreagă cu Negreanu. Vom pleca la Iași. Ne-am decis definitiv. Aici, să vedem ce facem cu armata și cu bursa. La Iași vom face carte și... literatură"... Am realizat acest vis douăzeci de ani mai tîrziu, condus de aceeași idee : Nu poți înțelege fenomenul cultural național fără un popas în Moldova. Nu te poți pronunța în cultura română fără un stagiu la Iași...

— Cum v-a apărut atmosfera universitară a anilor '60, cine au fost cei care socotiți că au lăsat urme adînci în sufletul și spiritualitatea dv. ?

■ Mi-a plăcut întîi, mult, Iașul de atunci, așa cum era, așa cum îl văzuseră — în gîndul meu — ochii lui Sadoveanu, Eminescu și Creangă, ale căror urme le mai auzeam parcă noaptea pe străzi șoptind sub pașii mei. Întîlnirea cu Iașul a fost de natură să mă lege însă și mai adînc de Moldova. Orașul de atunci, așa cum mă învățase să-l văd un fin arhitect, „păstra totuși frumusețea unui mare decor și demnitatea unui mare trecut, recîștigînd prin pitoresc și prin mîndria siluetei, lipsa lui de organizare și excesul lui de hazard".

Viața mea — în triunghiul : curs-bibliotecă — Casa Universitarilor — se lega de vechea tradiție academică intens evocată în anul Centenarului Universității. În primele luni, citind tot ce s-a scris sau predat aici în domeniul Esteticii (de la cursul în manuscris al lui Simion Bărnuțiu la valoroasele lucrări ale lui Al. Dima), am refăcut traiectoria în care mă inscriam cu un grav simț al răspunderii și conștiința clară a obligațiilor ce-mi cădeau pe umeri. Urme adînci au lăsat în sufletul meu lucrările lui C. Leonardescu, Ion Pop Florantin, C. Fedeleș, G. Ibrăileanu și M. Ralea, recitite integral cu acest prilej, în vederea situării muncii mele pe un suport demn de cea mai veche universitate românească din țară. Condusă de unul din cei mai vechi decani, prof. Gavril Istrate, Facultatea de Filologie a Universității din Iași era în centrul atenției, cu un impozant număr de studenți, receptivi și sensibili. Dacă mă refer doar la cei ce nu mai sînt printre noi, port în suflet umbra de brahman, austeră, a lui Th. Simenschi. Nu uit demna figură a lui N. I. Popa, pletele leonine ale lui Petre Caraman, cu intervenții memorabile la ședințele Societății de Științe Istorice și Filologice, îmi amintesc de admirabilul coleg Turcuș, care cu un sfert de plămîn, respirînd greu, mai putea fi simpatic, generos și optimist pînă în ultima zi cînd l-am întîlnit și de care, de cîte ori mi-aduc aminte, îmi zic : Vai ce ușor ni-e nouă să uităm. De o princiară noblețe, Victor Condurache, unul dintre cei mai profunzi moldoveni pe care i-am cunoscut, preda aici Istoria artei. Se distingeau, la filosofie, Ernest Stere și Petre Botezatu, oameni sensibili la arte, gînditori de vocație în buna tradiție a școlii maioresciene, cultivată de Ion Petrovici și Ștefan Bârsănescu și alții și alții.

Urme adînci au lăsat în sufletul meu serile la Casa Universitarilor, unde la o masă alături de N. Țațomir, pe atunci decan la drept om de foarte fin spirit (totdeauna cu o floretă nevăzută în mîini) sau N. Barbu, bonomul Octav Tracine, ori N. Gostar, retrăiam ca la Paradis General ori la Pavilion, în Iașii de odinioară, într-o caldă confrerie cu scriitori ca G. Lesnea, Florin Mihai Petrescu ș.a. prelungind discret vechea boemă ieșeană pînă în zilele noastre. Îi mulțumesc și azi maestrului Țațomir pentru acele seri lîngă un sfert de vin (d-sa o optime !) ce nu se pot uita.

— Ați fost unul dintre profesorii apropiați de studenți. Pot să depun mărturie în acest sens. Nu vă lipsea nici o anume originalitate, ce nu strica deloc, dimpotrivă făcea bine și plăcea studenților. Examenele la Estetică, cu „Maestrul", cum obișnuiam să vă spunem, se susțineau adeseori în grădina Casei Universitarilor, ceea ce era, trebuie să o spun, de-a dreptul fermecător. Și, totuși, o reală comuniune nu se stabilea și nu se stabilește în general decît rar între profesor și studenții lui. Care să fie explicația, stimate tovarășe profesor Alexandru Husar ?

■ Mi-am încheiat, de bine — de rău, o viață de om închinată catedrei, care a fost pentru mine adesea un altar. Terorizat de gîndul de a nu pierde o oră fără un cîștig real (sau cît de cît real), pentru evoluția lor intelectuală (un autor pus la punct, o operă de artă explicată în esență, un concept fundamental lămurit), m-am bazat pe ideea că studenții nu sînt vase care trebuie umplute, ci făclii care trebuie aprinse. Nu pot ascunde ce a însemnat, în același timp, pentru mine îndemnul lui Tudor Vianu adresat sieși : „Dar ferește-te de tonul și mijloacele captațiunii. Ai nevoie de consensul unor spirite critice, de acordul cu ei și cu tine al unor oameni întregi... Nu căuta să fii admirat, ci crezut. Tinerii aceștia s-au adunat pentru a învăța ceva și tu ești dator să le oferi atîta cît știi și poți afirma, dezvăluindu-ți izvoarele, însumînd toate rezultatele tale cu cea mai perfectă bună credință...". Timp de un sfert de veac, la Universitatea din Iași, în mijlocul studenților mei, n-am făcut în fond altceva. Mi-am zis : eu nu exist, pentru ei există Baumgarten, există Kant, există Hegel, există o știință numită estetica, există valorile mari ale artei universale, chintesența culturii umanității. Eu nu exist ca om, ca dascăl — în ochii lor — decît prin valorile pe care le pot impune, spre care-i pot înălța cu ochii deschiși. Am fost ani în șir un mijlocitor, un mesager al frumosului. Și dacă am stabilit cîndva o reală comuniune cu ei (în ore pe care eu nu le uit niciodată) ea a fost nu cu mine ci cu valorile mari ale spiritului. Van Gogh a trecut o clipă printre noi, sau Rodin, sau Brâncuși. Bach, Michelangelo, Goya au fost în mijlocul nostru. Și ceea ce n-am putut face la curs (cu dv.), am încercat ani în șir la seminar, cu un aparat de proiecții, fixînd sub ochii lor pe un ecran iluzoriu tot ceea ce-i putea interesa, în cea mai deplină libertate de spirit — (nici o lucrare, nici un subiect, la alegerea lor n-a fost refuzat). Și — ceea ce aș mai avea eu de spus — i-am privit, adesea ca oameni și nu ca studenți, ca intelectuali, adresîndu-mă intelectului lor. Am devenit eu însumi prin ei mai om, mai aproape de oameni și de viață și — nu în ultimul rînd — mai aproape de artă, de arta popoarelor, cu care m-au obligat să țin pasul ferm, să nu ostenesc a le-o face iubită și înțeleasă, spre a-i ajunge din urmă, an de an, menținîndu-mi ei înșiși iluzia că am aceeași vîrstă.

■ O vreme ați avut și răspunderi administrative, ați diriguit cultura ieșeană. De asemenea, ați condus cîtva timp și Asociația Scriitorilor din Iași. Ați desfășurat aceste activități cu fervoarea ce vă este caracteristică. N-a fost, deci, doar o corvoadă administrativă ?

■ N-a fost, poate din două motive. Întîiul, fiindcă, deși greu convins de profesorul G. Istrate a prelua asemenea sarcini (de care mă temeam pur și simplu), ele veneau într-un fel în prelungirea directă a unor activități în care mă antrenasem absolut benevol, cu elan tineresc, în perioada clujeană. În al doilea rînd, exista aici un climat generos în această direcție. S-au putut face multe în acei cîțiva ani și dacă nu m-aș referi decît la Casa Pogor (Muzeul de literatură al Moldovei), Casa Dosoftei, Casa Otiliei Cazimir, Vila Sonet etc., toate poartă, cum ar spune Kogălniceanu, și mica mea subsemnătură. Am acordat o atenție deosebită muzeelor și bibliotecilor. Educația unui popor — eram convins — n-o fac numai școlile ci și muzeele, arhivele și bibliotecile lui, autentice pîrghii ale culturii, pentru care aveam din liceu și din Școala de arhivistică un adevărat cult moral. Am urmărit o mișcare muzeografică — extinsă, pe cît posibil, la sate. Din această concepție a ieșit Ruginoasa, azi muzeu de talie națională, ale cărui baze au fost puse atunci, casa „C. Negruzzi" de la Trifești (cu prilejul centenarului), casa D. Anghel etc. Casa M. Sadoveanu de la Copou a fost evacuată în același scop. S-au pus bazele muzeului M. Kogălniceanu, Muzeului Teatrului Național din Iași, au fost continuate „Prelecțiunile populare ale Junimii", Sărbătoarea Bojdeucii, Cucuteni — 5000. A apărut Festivalul național de poezie „Mihai Eminescu" și altele.

— În America de Sud, în Peru, ați avut acum cîțiva ani răspunderea unui lectorat românesc. Ce poate face o asemenea instituție pentru afirmarea valorilor românești? Și cum se vede de la o asemenea depărtare cultura românească ?

■ Mult poate face o asemenea instituție pentru afirmarea valorilor românești. Un atașat cultural nu poate face mai mult decît un „lector" activ și însuflețit, într-o țară străină. M-aș feri să vă spun ce am putut face acolo, într-un timp nu prea lung, deschizînd primul lectorat de limba română pe continentul sud-american (conferințe, întîlniri cu marele public, aniversări, cicluri de lecții despre poezia românească, studii despre Brâncuși în presa locală, traduceri din poezia peruană și— invers — din poezia română în spaniolă). Am avut din primele luni, 70 de studenți (două serii). Urmăreau acest curs elevi de liceu, studenți de la toate facultățile, cadre didactice, colegi filologi de la Universitatea San Marcos din Lima, în frunte cu șeful catedrei, care avea pentru filologii români un respect declarat, considerîndu-i cei mai interesanți dintre filologii romanici.

Cultura românească se vede de la o asemenea depărtare licărind ca o stea pe cer în constelația căreia îi aparține.

— Deși vă puteți socoti ieșean prin adopțiune, am impresia că în egală măsură ați rămas năsăudean. Greșit-am oare ?

■ Nu, nu, deloc... Acolo e mica mea patrie originară, acolo m-am format. Acolo am învățat cu glas tare poezii de Coșbuc și Eminescu, acolo am debutat cu poezie și proză în revistele „Vatra" și „Solia", acolo am scos, ca elev, reviste și am visat cărți. Acolo am muncit poate ca niciodată în viață. Acolo am apărut ca poet, ca orator în fața mulțimilor și acolo am iubit, prima oară, la modul romantic, o fată între flori de iasomie. Acolo am învățat să dansez după tactul tangoului „La fereastra unde doarme o pisică". Acolo am început să fiu om și acolo, cîțiva ani alături de foștii mei dascăli, în aceeași cancelarie cu foștii lor dascăli, dascăl de română și filosofie eu însumi, acolo am fost om. În sufletul meu răsună și azi **Oda liceului** în metrul safic al odei lui Horațiu **Integer vitae** : Dacă romanii, domnitorii lumii, / În maica noastră, acea veche Romă, / Zidiră altare și temple mărețe / / Sacrei Minerve / Azi strănepoții, ție o Minervă, / Ție-ți consacră brava sa junime / Ea va fi ție auriul templu / În Dacia veche...

— Cartea dv. „Metapoetica" în germene lucrarea de doctorat, a fost încununată cu premiul Academiei. Este cartea vieții dv. ? Prin ce credeți că a atras luarea aminte ?

■ Deși o purtam în gînd din facultate (Eram student în anul II, cînd i-am formulat titlul) **Metapoetica** nu este cartea vieții mele. Cartea vieții mele ar fi (sau cel puțin aș vrea să fie) alta la care de mai bine de 30 de ani mă gîndesc în cele mai grele și uneori mai elevate clipe ale vieții. După „Ars longa", care s-a bucurat de o neașteptată înțelegere în presă, finalizînd sinteza anunțată acolo, „Metapoetica" a atras, cred, luarea aminte prin documentația care o susține, dacă nu prin tăcuta bătaie a unor aripi în zbor.

— După retragerea de la catedră știu că vă petreceți cea mai mare parte a timpului într-o casă de țară, undeva în preajma Iașului. Cum se trece vremea în acea sihăstrie ? E un loc mai prielnic scrisului și realizării proiectelor ce le aveți înainte ?

■ Fără să-mi fac o clipă iluzia că pot fi mai mult decît ceea ce sînt, mă leg de o frază a lui Iorga care spunea : „Și o inteligență mică poate folosi dacă lucrează cu disciplină într-un cîmp potrivit cu dînsa ; ea poate chiar apleca pînă la sine arborii cei mai înalți prin vîrfurile de jos ale ramurilor". La o vîrstă cînd vorba lui Goethe, „nu e încă iarna, dar toamna minunată a tuturor rodirilor" — de cînd răsare soarele pînă apune — trag zile în șir ca un tîmplar la rîndea. Fericesc ziua în care am scris două-trei pagini asupra cărora nu mai revin... Căutînd un cuvînt indicat, adecvat, între cei patru pereți cu mormane de fișe, mă zbat uneori, ca o fiară într-o cușcă, dar, știind din liceu că **improbus labor omnia vincit**, privesc cu încredere în viitor.

— Vă mulțumesc.

Grigore ILISEI

contexte

un roman - fluviu din documente

Într-un număr din Contemporanul, de prin noiembrie dacă îmi amintesc bine, Adrian Păunescu semna o incitantă imperativă notă-invitație la lectură. Se referea la 4 masive volume cu coperți de culoare roșie intitulate simplu : 23 August 1944 — Documente, tipărite la Editura științifică și Enciclopedică sub egida a două instituții cu o existență pe cît de discretă, pe atît de importantă : Direcția generală a Arhivelor Statului și Centrul de studii și Cercetări de istorie și teorie militară. Am citit. Am retrăit, nu o dată sugrumat de emoție, ani de istorie zbuciumată, o istorie nebună, care-și ieșise parcă din țițini, rănită, călcată în picioare și greu intrată pe făgașul unei noi reclădiri. O dramă universală fără precedent și fără corespondent în planul ficțiunii literare, poate cea mai tragică perioadă din istoria patriei și din istoria omenirii. Cinci ani repovestiți de documente ce captează în litere și în cifrele lor absurdul și logica de fier, intîmplări și fărădelegi cutremurătoare, eroismul și lașitatea, spiritul de sacrificiu, disperarea și înțelepciunea, orgoliul și umilința, egoismul și altruismul, abilitatea diplomatică și obstinarea în a lupta și a crede pînă la capăt în izbîndă, rîsul printre lacrimi și, mai presus de orice, sentimentul solidarității umane, triumful rațiunii și al sufletului, puterea de a ieși de sub vremi și de a supraviețui, de a dăinui — dintr-o datorie sfîntă — într-un spațiu aflat, cum s-a spus cu o expresie atît de plastică, în calea tuturor răutăților. Autorii — o echipă numeroasă coordonată de un colectiv format din Ion Ardeleanu, Vasile Arimia și Mircea Mușat — se retrag cu modestie și nu-și fac simțită prezența decît acolo unde este neapărată nevoie de o notă lămuritoare. Ei lasă să vorbească documentul nud, neiertător de crud în adevărul lui. Nimic mai elocvent și mai tulburător decît mărturia directă. Hîrtia se înfioară adeseori de marile tensiuni ale unor momente ce se succed cu o repeziciune amețitoare. Se destramă văluri, cad prejudecăți, se nasc convingeri și certitudini noi. Întreaga epocă pe care ne-am obișnuit să o numim postbelică și care am vrea să dureze o veșnicie ne apare într-o lumină mai clară. Prin intermediul acestui impresionant corpus de documente devenim părtași la marile acte de libertate ale anilor '39—'44 și noi care în acei ani însîngerați și îndoliați abia ne nășteam. Ne trezim deodată pe scena imensă, învălmășită, a istoriei de atunci, pătrundem în culisele ei. Murim și noi, de mii, de sute de mii de ori, sub cerul înstelat și etern al patriei și al lumii o dată cu sergentul-erou x sau cu caporalul-erou y — sublim anonimat ! — care cad pe pămîntul Transilvaniei străbune ori pe meleagurile de dincolo de fruntariile ei violate printr-un dictat lîngă care cuvîntul odios e atît de blînd, încît îmi apare mai mult ca o mîngîiere, decît ca o înfierare. Ascultăm solemni și cu lacrimile recunoștinței înflorind în ochi ordinele de zi pe armată cinstind bravura ostașului român a cărui vitejie, așa cum multe adeverințe semnate de primari și cetățeni străini din teritoriile pentru eliberarea cărora a luptat o atestă, nu e întrecută decît de proverbiala-i omenie.

Faptele, evenimentele evocate de documentele reunite în cele 4 tomuri nu te lasă să respiri. Trecerea bruscă din întunecoșii și înzăpeziții munți Tatra în luminile și în ambianța nu mai puțin istovitoare ale cancelariilor diplomatice sau în piețele inundate de oameni care ascultă cuvîntări înflăcărate și scandează lozinci de izbăvire și de libertate, participarea, grație stenogramelor, la dezbaterile din cutare ședință a unui Consiliu de miniștri, litera rece și severă a unui act de armistițiu, regretele tîrzii și dramatice examene de conștiință, șoapta de taină, dezamăgirea și speranța, în fine, moartea însăși și viața însăși, într-un cuvînt un mare roman sui generis care te sleiește de puteri încît m-am întrebat dacă aș fi în stare s-o mai reiau curînd de la capăt. Istoria se poate scrie, din păcate, în multe feluri. Documente de genul și de importanța acestora ne arată cum se face istorie. Cu cîtă etică, cu cît sacrificiu, cu cîtă grijă și cu cît cinism. O asemenea lucrare vastă, fundamentală, este de o utilitate maximă pentru toți cei care, cu mijloace diverse și dintr-o multitudine de unghiuri de vedere, meditează sau vor medita în vreun secol viitor la tot ceea ce a însemnat al doilea război mondial, la noi și aiurea, la tot ceea ce înseamnă și astăzi, cînd au trecut mai bine de patruzeci de ani de la terminarea lui, consecința dureroasă și efect întîrziat. De altfel, Cuvîntul înainte, semnat de general locotenent doctor Ilie Ceaușescu și Introducerea redactată de Vasile Arimia și Mircea Mușat sînt menite să-l orienteze și să-l pregătească pe cititor pentru o lectură nu doar extrem de solicitantă, ci și, prin însăși natura conținutului ei, șocantă, generatoare de stări și sentimente contradictorii. Cele patru volume de documente, a căror valoare, subliniez, este excepțională, pot declanșa, de ce nu, scrierea marelui roman, a marilor romane ale celui mai devastator conflict armat și mai sinistru măcel pe care l-a suportat vreodată planeta. Oare Marin Preda, prozatorul numărul unu al literaturii noastre postbelice, va fi cunoscut măcar o parte din aceste mărturii ? Oricum, despre al doilea război, despre august 1944, teribilă lovitură de teatru fără comparație în istoria războaielor, care a marcat, prin influența ei hotărîtoare, nu doar destinul acestei țări, ci destinul Europei și al lumii, nu mai am nevoie, mărturisesc, să citesc de-acum încolo documente. Vreau să citesc literatură, trecînd astfel din planul operațiilor militare, al acțiunilor politice și al rafinamentelor diplomaticești, în cel al sufletului oamenilor, deși sufletul nu lipsește dimpotrivă, din documente. Cine altcineva decît scriitorul ne poate releva ce s-a petrecut aici ? Acum, foarte puțin din ce s-a scris în proză despre anii '39—'45 mai rezistă competiției. Totul pălește și pare o puerilă joacă de-a v-ați ascunselea. Sînt, desigur, cîteva excepții dintre care aș aminti excelentul roman Abatorul Cinci de Kurt Vonnegut jr. Pentru un atît de copleșitor subiect ar fi necesară însă forța demiurgică a unui Tolstoi sau a unui Rebreanu. Necesară dar nu știu dacă și aceasta suficientă. Să nu uităm că ne găsim pe un teren în care Malraux însuși n-a depășit practic faza memoriilor. Să nu fi trecut oare destul timp spre a se crea acea perspectivă de care are nevoie scriitorul pentru a vedea nu numai bine și profund, dar și „obiectiv" ? Mai ales că ne aflăm în fața problemei dificile a limitelor dintre realitatea istorică și ficțiune.

Impactul scriitorului român tînăr sau al celui din generația de mijloc cu documente despre care, în parte, auziseră doar că există poate determina o cotitură sau, cum se zice de obicei, saltul calitativ. A le parcurge cu luciditate, cu dreaptă judecată, a le cunoaște în conexiunea lor constituie însă prima condiție pentru ca acestea să-și dovedească fecunditatea epică și ecoul binefăcător în planul conștiinței. Al conștiinței că aparținem unei țări și unei națiuni, nu mari, dar care au știut să facă mereu istorie mare și politică mare.

Constantin COROIU

Eminescu văzut de Mircea ISPIR

prezentul etern poetic în mitul prometeic

„Trebuie să fie cineva care să descifreze".
Holderlin

Este deosebit de semnificativ faptul că învățîndu-i pe oameni focul, Prometeu, așa precum arată Eschil, îi învață, tocmai prin această dăruire a focului, o sumă de lucruri care, împreună, definesc de fapt poezia, mai mult, — prezentul etern poetic. În adevăr, afirmă Prometeu — prin intermediul lui Eschil el instruiește pe Efemeri în a înfăptui lucruri care să le dea posibilitatea cel puțin a trăirii, dacă nu a dobîndirii eternității. Dăruirea focului a fost un „act de iubire pentru oameni". În felul acesta ei au devenit înțelepți și dotați cu inteligență, fiind capabili să înțeleagă orînduirea cosmică și tîlcul lucrurilor. Oferindu-le **focul**, Prometeu îl face pe om în primul rînd să înțeleagă ce este **timpul**. Timpul cosmic conceput ca mișcare și devenire consumptivă în același timp, începînd cu mișcarea astrală și ritmica anotimpurilor și culminînd cu timpul uman cel viu : mișcarea, intensitatea, ritmica și devenirea vieții. Focul constituie **imaginea, substanța** și **evenimentul** cel mai pregnant al timpului în esențialitatea mobilității, schimbării și consumpției lui definitorii. Focul descrie un timp fantastic extrem de precipitat, extrem de inventiv, desenînd de fiece dată întruchipări, morfologii și nuanțe absolut unice și fără întoarcere. Focul este timpul în sine mereu nou, irepetabil așa cum l-a definit Heraclit. Dar focul este în același timp lumină și purificare. El este astfel **distrugere prin lumină către purificare**. Mai mult încă. Focul nu este numai lumină, ci fiind purificare prin lumină, el duce la iluminare, la beatitudine, la transfigurare și, prin aceasta, la **sacralizare**. Fiind însă intensitate — și anume ardere, focul este simbolul vieții însăși, de la onticitatea ca atare, în sine, și pînă la onticitatea superioară, născută din purificare și suită pînă la sacralizare, tocmai cu ajutorul catalitic al însușirilor antinomice ale focului, rol mistuitor al arderii, rol creator al luminii și al transsubstanțializării. Or prin aceste valențe însumate se realizează unul din cele mai certe prezenturi eterne, împlinit pe mai multe căi. Memoria focului fixează și confiscă puternic conștiința prezentului prin intensitatea luminoasă și implicațiile ontice ale arderii : durată pură absorbantă, mistuitoare și transsubstanțializată către o intensitate ontică în sine — realizînd astfel o disponibilitate abordabilă pentru orice model de ființare. Focul apare drept **geniul onticității de model uman**, întrunind cele trei calități cardinale : mistuire, devenire și transfer superior, adică renaștere într-o stare de iluminare, de cutremur al ființării pure. De aici mitul păsării Phoenix[1].

O altă calitate particulară a focului este că el constituie o substanță în același timp fizică și meta-fizică în sensul că pe plan poetic arderea consumă materia și o transferă la nivelul spiritului în stare existențială purificată pînă la intensitatea existențială pură, fapt care o investește cu deschiderea către un **etern prezent**, înțeles ca o stare de ambivalență : atît de împlinire, cît și de așteptare uimită. Are dreptate Bachelard să afirme că „prin sacrificiul său în inima flăcării, efemerul ne dă o lecție de eternitate".

b. Eschil arată apoi că Prometeu îi învață pe oameni **numărul**, „cel mai inteligent dintre lucruri". Or, număr înseamnă delimitare, reprezintă esența finitului, posibilitatea întrupării existențiale în ordine umană ; și înseamnă ritm — adică organizarea armonioasă a finitului ; or, număr și ritm semnifică timp uman : timp organizat, euritmizat pentru a deveni un prezent perpetuu.

c. Oamenii mai învață de la Prometeu, afirmă Eschil, știința „aranjării literelor" deci arta cuvîntului, îmbinarea sunetelor, limbajul, pentru a capta în verb universul din afară și cel lăuntric în scopul de a și le însuși, de a le da înțeles uman, chip uman — într-un cuvînt — de a le umaniza ; îi învață prin urmare începutul acelei arte, cea mai completă, mai plină de virtuți implicative-creatoare, dar și explicitante, calități capabile prin excelență să recreeze la nivel superior lumea din jur și pe cea sufletească : arta poeziei.

d. Prometeu mai spune Oceanidelor că l-a învățat pe om **memoria** și amintește în mod expres că **Mnemosina este mama Muzelor**. Deci memoria este cea care hrănește cu experiența sufletească și spirituală anterioară prezentul poetic, prezentul etern al oricărei arte.

Fructificarea trecutului, a memoriei în vederea creării unui prezent etern poetic vine în consens cu concepția greacă despre zeița Mnemosina, Mnemosina este sora lui Kronos, adică sora timpului și a lui Okeanos adică a undei, a scurgerii. Ea este atotcunoscătoare în sensul că știe tot ce a fost, tot ceea ce este, dar și tot ce va fi. Fiind mama muzelor, rezultă că grație muzelor și Mnemosinei poetul devine stăpînul timpului pe toată traiectoria lui, în ambele sensuri vectoriale, și în felul acesta poate să-l transforme în prezent înveșnicit. Cu ajutorul **memoriei**, adică a timpului care s-a întrupat deja, poetul împrumută din lumea din afară imagini și semne pe care le transformă în timp poetic înscriind un prezent esențializat, inalterabil, care scapă timpului cronologic. Prin aceasta sînt satisfăcute întru poezie atît nevoia de eternitate, prin permanența unei mișcări temporale orbitale unice, cît și nevoia de libertate prin două fapte : mișcarea ca atare înseamnă în ordine umană, eliberare („Orice noroc / Și-ntinde-aripile / Gonit de clipele / Stării pe loc") ; iar pe de altă parte starea poetică plăsmuită se situează în afara timpului istoric, extern, impus — ea reprezentînd o realitate exclusiv sufletească și prin urmare, exclusiv umană. Se confirmă, pe un alt plan și în alți termeni ceea ce H. Bergson afirma în **Matière et Mémoire**[2]: „Spiritul împrumută de la materie percepțiile de unde își trage hrana sa și le restituie sub formă de mișcare în care și-a imprimat libertatea". Aici fiind vorba de mișcarea poetică, plăsmuitoare de prezent etern. Astfel, are dreptate Michelis cînd afirmă că „o experiență estetică este posibilă numai cînd memoria colaborează cu imaginația creatoare pentru a combina realul cu idealul". Mai bine spus, pentru a transfera realitatea în universul idealității. „Memoria fără imaginație nu este creatoare, iar imaginația fără memorie este fără suport". Dar în ce constă memoria fructificabilă poetic, artistic ? Este ea o simplă trecere în revistă a unor evenimente sau imagini trăite ? Nicidecum. Însuși faptul că memoria poetică oferă imaginației creatoare o realitate **trăită**, arată că deja acele fapte și imagini au fost filtrate, nuanțate de către sensibilitatea și intelectul de coloratură particulară ale creatorului respectiv. Pe de altă parte, această memorie, acele fapte și imagini au fost în repetate rînduri retrăite, deci reînnoite, îmbogățite în conținutul lor spiritual, în semnificația lor. Astfel, memoria poetică este suma algebrică, dacă putem spune așa, a diverselor imagini, întîmplări, experiențe sufletești semnificate la treaptă, la modalitate poetică de către un anumit creator. Se știe că la greci uitarea — rîul Lethe — este egală cu moartea, — cu uitarea. Prin urmare, memoria, care înseamnă prezența permanentă în spirit a trăirilor trecute, reprezintă viața, faptul de a fi care s-a realizat. Iar poetul fructifică acest fond anamnestic, deci viața însăși pentru construirea poeziei, a prezentului etern. Parafrazînd pe Platon, putem spune că a înțelege adevărul, binele, frumosul, înseamnă a păstra intactă memoria spiritualității viețuite. „Anamnesis"-ul poetic nu rememorează din realitatea din afară doar o peliculă fotografică, ci idei poetice, adevăruri poetice, stări și structuri poetice decantate și esențializate.

e. Din legenda lui Prometeu, — așa cum o redă Eschil, — mai sînt de reținut două fapte. Corul care asistă sufletește și spiritual pe Prometeu în suferințele sale este cel al **Oceanidelor**, fiicele lui Oceanos : sînt prin urmare nimfele străfundurilor inaccesibile ale mișcării eterne. Iar alt fapt semnificativ este următorul : invocația cea mai frecventă a lui Prometeu se face către **Eter**, ca martor al suferințelor sale : „O, Eter divin... lumină a tuturor !". Or, eterul în concepția elină, concepție reluată la moderni de Hölderlin, este partea cea mai înaltă a cerului, acea care se unește cu lumina strălucitoare și pură a soarelui, lăcașul zeilor. Eterul înseamnă de asemenea, cea mai superioară, mai subtilă și cea mai poetică esență ontologică. Din el s-au născut, conform mitologiei grecești, și alte elemente primordiale ale universului și vieții : cerul, pămîntul, marea, oceanele.

f. Iar acum, încercînd o sinteză, să ne amintim că Prometeu învață pe oameni Focul **pentru a-i învăța Artele**. Or, dacă artele au drept menire crearea unui pezent poetic etern, este de observat că mitul prometeic sintetizează în mod ideal diversele calități ale timpului uman transformat în prezent poetic perpetuu : arderea flăcării ca mișcare și intensitate a trăirii, purificare a existenței și transsubstanțializarea ei ; eterul, care este însăși această nouă substanță de suflet, nouă substanță ontologică, transfigurată, sublimată ; iar numărul și cuvîntul — sînt mijloacele prin care omul realizează poeticul, în sensul captării, filtrării și apoi transferării lucrurilor, a lumii din afară și a celei sufletești într-un univers nou exclusiv uman care este poezia, arta în general. Și, în fine, această replăsmuire a lumii are loc cu ajutorul **Mnemosinei**, care păstrează memoria trăirilor anterioare, memoria experiențelor ontice, pentru a le valorifica la modul uman și a le da înveșnicire umană.

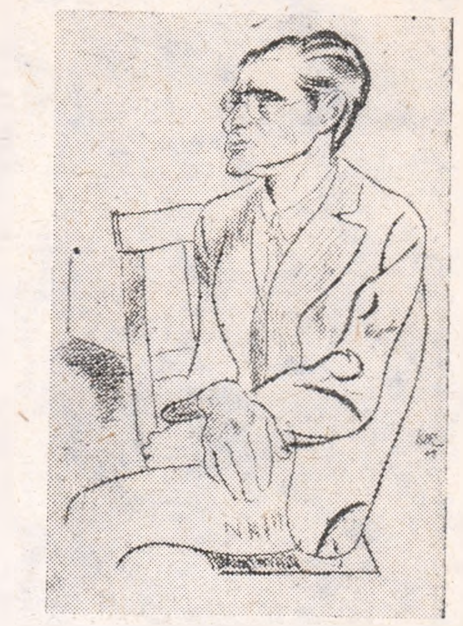
Flăcări și **undă** (Oceanidele !) aceasta este devenirea umană ; memoria experientelor cu cosmosul, acesta este universul sufletului : **numărul, ritmul, armonia** acestea sînt elementele prin care finitul se poate organiza și apăra de infinit ; adică formele condiției umane în lupta lor cu disoluția și moartea. Din acest motiv, fructificîndu-și aventura anterioară și de fiecare zi cu universul din afară, tot prin număr, ritm și armonie — în arte, în poezie, organizează și omul lumea pe care el și-o recreează după modelul său, pentru a-și găsi astfel certitudinea într-un univers care-i este propriu. Iar termenul final al oricărei arte, al poeziei, este transcederea într-o stare preacurată, sublimă, eterică, făcînd ca timpul uman cu mers ireversibil să se converteasca într-un etern prezent al uimirii poetice. Ni se pare extraordinară definirea cvasiexhaustivă pe care Eschil o dă prin Prometeu esențialității **poeticului**, artei umane în general ! De altfel este știut că Eschil a fost nu numai un dramaturg, ci, precum urma să fie și Shakespeare după două milenii — un filozof cu mari intuiții în domeniul gîndirii și sensibilității omenești.

George POPA

---

[1] **Focul ca esență a onticității umane, dar și ca element de devenire și consumpție și transcedere spre o existență superioară — „spre o mai înaltă logodnă", îl întîlnim subtil ilustrat în poemul lui Goethe — „Selige Sehnsucht" („Dor fericit") din** Westöstlischer Divan.

[2] **H. Bergson : Matière et Mémoire, F. Alcan, Paris, 1938, p. 280.**

Alexandru Philippide văzut de ISER

gravitatea poetului

Tulburătore prin multitudinea reacțiilor contrastante, aspirînd spre cuprinderea cosmicului dar făcînd din eul neliniștit centrul incursiunilor existențiale, poezia celei de-a treia vîrste philippidiene nu face decît să valideze trăsături de continuitate cu etapele precedente. „Tot ce-i contrast m-atrage, și-n mine, ca-ntr-o seră / Cresc palmieri alături de cactușii buboși...". O inscripție ca aceasta, **Frontispiciu** la **Stînci fulgerate** punctează în fond bipolaritatea unei mari energii spirituale, zbaterile acesteia la incidența luminii cu misterul, contactele lumii fizice cu hieroglifele morale. Metafora **Monolog în Babilon** — devenită titlul celui mai caracteristic volum — pune ideea de solilocviu sub semnul dramei, **babilonicul** fiind tot una cu răsturnarea noimelor. Contrastele proliferează, acaparînd, făcînd imposibilă calea spre esențe. Non-Eternul se confruntă neîncetat cu Eternul, nemărginitul astral cu profunzimile interioare, deșertul temporal cu centrii de foc ai conștiinței în tensiune. Copleșit de „enigme și mistere", **„Căutătorul"** din **Monolog în Babilon** repetă pe cont propriu soarta damnatului baudelairean din **L'Irrémédiable :** ...„un Être / Parti de l'azur et tombé / Dans un Styx bourbeux et plombé / Où nul oeil du ciel ne pénètre ...". Este enorm de mult egotism în atît de îngrijit-elaboratele poeme din **Monolog**, dar un egotism în care se răsfrîng temeritățile și eșecurile umanității în genere : Eul se desubiectivizează uneori pînă la echivalența cu Umanul, tărîmurile se degeografizează pentru a da curs planetarului, întrebările lumii vechi se confundă cu cele ale prezentului într-o largă viziune dezistorizantă, generalizatoare. Explorator tenace al omenescului pe întreaga-i arie, rece, dezabuzat, sarcastic, **„Căutătorul"** din **Monolog** aduce din dimineața lumii **„minereu de amintiri"**, meditează la „vechile **furtuni**", la noi **„înălțări"**, mereu asediat de conștiința **incomunicabilului**. Ipostaze ca acestea devin aproape clișee, particularități definitorii ale unei personale forme de umanism modern. Adresîndu-se **unui tînăr poet**, Rilke crede că „aproape tot ce e grav e dificil ; și totul e grav...". Fața cu existența, obiect infinit de observație, autorul **Monologului** are masca unui Rilke „încoronat de vis" **(Traumgekront)**, căutător de certitudini în același timp, dar nu și profunditatea lirică a celebrului elegiac. Proprie lui e acea specie de **gravitas** care leagă peste timp dialogurile platoniciene de orizontul gîndirii dantești, gravitate care, cu nuanțe diverse, e detectabilă la contemporanii Robert Musil, la Hermann Broch sau la exponenții altor mostre de solitudine existențială.

Reflexivitatea în poezie valorează în măsura în care e subliniată la nivel plastic-sugestiv. N-a fost o exagerare cînd despre Valéry s-a spus că e un poet „făcut"... Reflexivitatea lui Al. Philippide e nutrită cu lecturi de anvergură excepțională, de unde suflul livresc, imagistica savantă, acel cerebralism care — dincolo de temperament și cronologie — evocă similitudini cu limbajul sentențios—poematic al unui Nietzsche. Poezie „lipsită în genere de emotivitate", „joc de imagini exterioare", conchidea E. Lovinescu despre **Aur sterp** ; poetul „își deduce abstract imaginile una dintr-alta, după asociațiile **verbale** care vin din întîmplare", adaugă Camil Petrescu. Nu numai „în cîmpul clasic poetul știe tot" (G. Călinescu), dar și în domeniile modernității, iar o asemenea cunoaștere amplă se reflectă — ca la Valéry — în nota de intelectualism constant, din toate volumele. La drept vorbind, „monologurile" sale sînt niște pseudo-dialoguri cu trimiteri la Odiseu și Aristotel, la „curtea din Alexandria", la Gange și Mosella, la „valea numită Iosafat", la Roma și la colosul din Rhodos, la insula lui Polifem și „Etiopia toridă" ; Ciclopi, Titani, Parce, Furii, Efemeride, zeci de alte figuri mitice alternează cu referiri istorice — la Alexandru, la Ptolomei — sau la personaje literare, ca Ahasverus și Schlemihl. Nu e întoarcere de rutină la cei vechi, sub cerul aburit al Cicladelor sau în bucolica Arcadie, ci dialog subtextual cu „o lumentreagă de vis" murind „uitată" **(Sirinx)**, pelerinaj tonifiant la „vechile izvoare" (Monolog în Babilon) și în special apropiere de „lucruri ce n-au fost rostite". Ca la Ion Barbu, se schițează astfel o Heladă aeriană, de pură ficțiune ; spațiu în care pelerinul imaginar, admirator al armoniei pitagoreice și al **Simpozionului**

lui Platon, se sustrage prozaicului și iregularului. O declarație cu un an înaintea dispariției rezumă un crez, nu numai estetic : „Construind, am avut întotdeauna sentimentul că construiesc în continuare...“. Începută în lumină mitică, homerică, experiența cărturărească a scriitorului duce, riguros-selectiv, la luminile veacului al douăzecilea. Lapidarul său **caut ceea ce durează** e o înscriere în orbita mișcării universului.

Nostalgia formelor geometrice pure, ridicarea din fragment în „zona timpului în cerc“, acestea descind din protocolul estetic al contemporanilor lui Euripid, dar cum să intri în comunicare revelatoare cu ei cînd instrumentele apte să lege „gîndire cu gîndire“ lipsesc, cînd „eolianul labirint din creier“ derutează ! Cum să întinzi punți, cînd **Incomunicabilul** domină ? „Pe hartă nu mai sînt ținuturi noi, / Necunoscutul e în noi...“ ; altfel spus, osîndit singurătății, individul e un fel de **peșteră zidită**, entitate închisă. Nimic nu se dezleagă de osîndă —, inutil deci arsenalul tehnicii moderne („sîrme“ și „ace“, „bronhii de oțel“) explorînd doar lumea fizică. Neîntrerupt misterios, „exilat în absolut“, **Căutătorul** fără chei sparge **„absurde porți“**, dar „lumea dinăuntru a inimii profunde“ i se refuză. A intra în acest spațiu tainic „pe poarta viselor adevărate“ — prin mijlocirea somnului, de care se vorbește în **Eneida — Pe poarta de corn**, e o speranță. Deși aude „fără urechi“ și vede „fără privire“, deruta poetului din **Întîmplare în deșert** în fața Timpului „lenevos și tont“ — e generatoare de anxietăți. Cineva sau ceva misterios împinge timpul înainte, făcîndu-l să treacă printr-o fantastică **poartă** cosmică. Vedenii și năluciri aparținînd visului treaz, diurn, estompează, temporar, numai limitele dintre Eul răsfrînt spre interior și lumea din afară. Scăpat un moment din cleștele lucidității, pelerinul din **Întîmplare în azur** e în unul din rarele lui aventuri triumfale, de un lirism neadumbrit de dubii, necenzurat de rațiune. În fond, visurile **în vuietul vremii**, reîmprospătate periodic unifică, restructurează și remodelează, iar performanța e de a sugera nu **irealitate** viziunilor, ci de a capta realități invizibile, trăsăturile imperceptibile senzoriai, fermenții ascunși ai lucrurilor din univers. Dacă ideea de puritate (nevoia barbiană de „mîntuit azur“ !) e principalul liant existențial, suportul etic al întregii poezii philippidiene, visul e liantul de natură cognitivă. Pelerinul prin azur, trăind un „vis de slavă și singurătate“ e un descendent al **magului** eminescian **călător în stele**.

Privită ca text global — cu mai multe straturi —, creația poetului se constituie într-o continuă antiteză, fluidă, ascendentă și descendentă. Cum în substanța **Monologului** intră, reorchestrate la nivel superior, toate impulsurile din volumele anterioare, faptul îi conferă statutul de operă reprezentativă. Vorbim, prin urmare de **Monologul** lui Al. Philippide așa cum, esențializînd vorbim de **Elegiile lui Duino** ale lui Rilke sau de **Cimitirul marin** al lui Valéry. Fantezistul „călătorind odată prin Virgil“, familiarul nalților „Săgetători și Herculi și Persei“, alpinistul imaginar ascultînd **Voci ale vechilor poeți** („mai clare decît sclipirea stelelor pe cer“) visează „făpturi cu creștetul în slăvi“ : perspective imensifiante. Însă gigantismul neoromanticului e instabil căci tentat de ceruri novalisiene și eminesciene, el, poetul, are concomitent memoria „negrului Styx“, e terorizat de **locuri rele**, de miasme și smoală, de „asprul suflet mineral“ al adîncurilor. Blestemul — camusian — sisific aproape — e de a urca și coborî „un vălmășag imens de **scări**“, de a balansa, ca în **Tainicul țel**, între un „azur de sărbătoare“ și văgăuni malefice, acestea din urmă embleme ale hibridului. Clasicele columne albe, făcute „să poarte numai cerul fără nori“, expun vederii chipuri „pocite“, „capete patibulare“ „marcate parcă de vitriolantele **Blesteme** argheziene: „Strîmbe guri, / Tumefiate buze, nasuri roase, / Obraji cu negi cît niște nuci, frunți joase, / Ochi storși, urechi pleoștite, tot figuri / Dintr-un muzeu de monștri parcă scoase !“ ...Fuzionează aici probabile sugestii plastice din grafica expresionistă a unor Marcel Gromaire, Max Ernst, Frans Masereel, ca și din sculptura unui Henri Moore. A pune în relație de interdependență „țipătul nătîng de cucuvaie (...) : Eu ! Eu ! Eu ! Eu !“ și aceste „capete infernale“ — iată o parabolă : ideea că exacerbarea Eului sfîrșește în caricatură și grotesc. Aici și în alte **locuri rele** invadează epitete ale demonicului și dizarmonicului dantesc, ale urîtului și dizgrațiosului (ciung, pitic, pleșuv, clăpăug, schilod), toate în conotații punctînd repulsia pentru Eul nedebrutalizat, animalic. Clasicist nu prin invocarea umanităților antice, ci prin cultul parnasian al expresiei elaborate, poetul din **Monolog**, unul dintre cei mari ai veacului, e romantic, înainte de orice, prin tranzițiile neașteptate de la magnetismul astral și vis la teluric și dramă.

Constantin CIOPRAGA

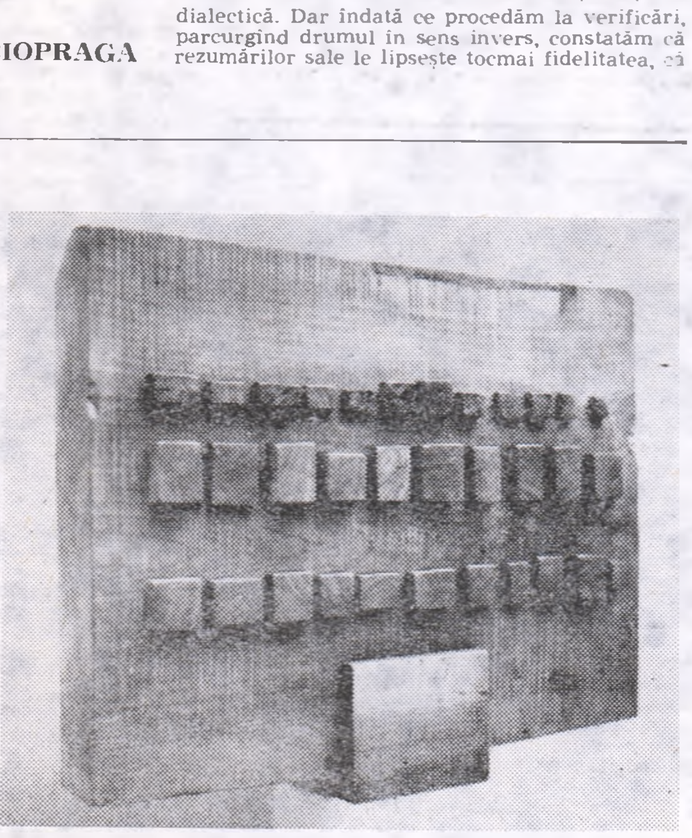

„n-am cerut nimic, am constatat numai“

Nuanțarea în timp a definiției poporanismului nu e decît pe jumătate opera lui Ibrăileanu, cealaltă revenind de drept adversarilor. Criticul de la **Viața românească** nu revine din proprie inițiativă asupra anterioarelor afirmații, ci de nevoie. Rezervele și obiecțiile sînt prea numeroase și grave ca să nu impună replica și el o scrie, schimbîndu-și aproape pe nesimțite punctele de vedere. De n-ar fi fost ripostele, al căror foc concentric aducea a campanie, probabil că înțelesul atribuit poporanismului n-ar fi evoluat. Lui M. Simionescu-Râmniceanu îi „datorăm“, de pildă, lungul articol **Probleme literare**, unde Ibrăileanu se apără de învinuirea că ar urmări să dirijeze literatura momentului. A remarcat doar că orice creație este expresia complexei personalități a autorului, care are o ereditate, a crescut intr-un mediu, și-a alcătuit o concepție asupra vieții, are sentimente etc. și că toate acestea se răfring, într-un fel ori altul, în operă. Evident, Ibrăileanu are dreptate atunci cînd distinge între estetică și critica propriu-zisă, în sarcina celei din urmă căzînd cercetarea tuturor straturilor operei. Ca și atunci cînd precizează că cercetarea implicațiilor sociale, morale, politice ale literaturii înseamnă, implicit, o recunoaștere a valorii ei estetice. Cine citește **Probleme literare** n-are cum să nu devină partizanul lui Ibrăileanu Și chiar dacă, ici-colo, descoperi observații de amănunt pe care n-ai cum să le împărtășești, ori nefericite alunecări de condei („Atitudinea personalității e vagă, dar este, și vagul nu o oprește să fie **puternică**. Și n-o oprește să fie o eclatantă atitudine“), ești dispus să treci peste ele, pentru că prea sînt numeroase punctele în care gîndurile autorului sînt și ale tale. Cele mai multe din studiile și articolele lui Ibrăileanu au această particularitate, de a convinge dacă sînt luate separat. Ne simțim solidari cu fiecare în parte, însă nu și cu toate deodată. Dificultățile atunci încep, cînd luăm firul ideilor de la capăt, adică de la primul articol în care ele apar, și încercăm a confrunta înfățișările lor succesive Aproape orice punct al traiectoriei e convingător, pentru că, înainte de a duce discuția mai departe, el sintetizează etapele ei anterioare. Sprijiniți pe rezumările criticului, n-avem cum vedea decît justețe, dreaptă măsură și mișcare dialectică. Dar îndată ce procedăm la verificări, parcurgînd drumul în sens invers, constatăm că rezumărilor sale le lipsește tocmai fidelitatea, că imaginea trecutelor etape e deformată, în alcătuirea ei intrînd un însemnat procent de ficțiune. „Am **cerut** noi ceva sau am constatat ? N-am cerut nimic, am **constatat** numai“, conchide Ibrăileanu și, încrezători în recapitulările pe care ni le pune la dispoziție, îi dăm dreptate. Da, n-a cerut nimic, mulțumindu-se doar să constate. Te și prinde mirarea cum de Lovinescu și Simionescu-Râmniceanu și-a permis să mistifice adevărul. Să fi dispărut, oare, buna credință ? Dacă însă nu ne-am pierdut complet scepticismul și, măcar din pură curiozitate, parcurgem toate piesele dosarului, nu numai „sintezele“ criticului, surprizele nu întîrzie. Buna credință nu crește numai în grădina lui Ibrăileanu, ba uneori nu crește deloc acolo. Iată : „...atitudinea morală de antipatie pentru lipitorile satului o vom numi cu un nume special **poporanistă**, căci implică atitudinea de simpatie pentru țărănime. Această atitudine nu o putem găsi și cere decît numai în operele unde e vorba despre țărănime sau despre acele clase care stau în antagonism cu ea — aiurea nu poate fi și nici n-o cerem“. (**„Morala“ în artă**). Seria de intervenții ale criticului în apărarea poporanismului seamănă cu un șirag, ale cărui mărgele trezesc, prin colorit și experta șlefuire, admirația, dar, de îndată ce sînt prinse la gîtul menit să le poarte, firul se rupe.

Articolele de explicare (revizuire) a poporanismului urmează în ritm egal : **Iarăși poporanismul** (decembrie, 1911), **O rectificare** (ianuarie, 1912), **Fragmente din articolele în care am vorbit despre poporanism în cei șase ani de cînd a apărut V. r.** (februarie, 1912), **Un monument de... incomprehensiune — ca să zicem așa !** (martie, 1912). Pretextul e, de fiecare dată, același, grosolana răstălmăcire a propriilor afirmații. Și „falsificatorii“ sînt, cu două-trei excepții (Gârleanu, Trivale), aceiași. Nici refrenele lui Ibrăileanu nu par să fi suferit deosebite prefaceri. El continuă să repete că poporanism în literatură înseamnă specific național și simpatie pentru clasa țărănească, iar, cînd se plictisește să mai repete, citează din anterioarele numere ale revistei, avînd grijă să selecteze numai pasajele care-l servesc. Asta în mare, pentru că, privite cu atenție, ele dezvăluie, totuși, schimbări și adăugiri ce merită a fi reținute. Prima se referă la aceea că poporanismul, despre care ni se spusese că nu e nici curent, nici școală, ci un sentiment, e considerat o veritabilă filozofie : „numai o concepție asupra vieții“, notează cu modestie criticul în **Iarăși poporanismul**. Și această „concepție“ nu exclude (a doua noutate !) „nici un curent ori școală literară“. Nu există incompatibilități între clasicism, realism, romantism, simbolism pe de o parte și poporanism pe de alta. Istoria se repetă. Nu la fel de concesiv se arătase Stere cînd proclama compatibilitatea poporanismului cu socialismul ? Scopul nu e, nici acum, diferit, urmărindu-se deschiderea porților revistei către scriitori de cele mai diverse orientări. La 1906, Ibrăileanu se iluziona că paginile **Vieții românești** pot fi acoperite numai cu producțiuni care să-i ilustreze programul literar. Însă forțele poporaniste, fidel poporaniste, erau destul de firave. Cu I. Ciocîrlan, Jean Bart, Spiridon Popescu și alții de nivelul lor nu se putea edifica o mișcare literară solidă. Cît despre Sadoveanu, lăsînd deoparte faptul că poporanismul povestirilor sale era de tot îndoielnic, sămănătoriștii aflînd în ele motive mai serioase ca să-l revendice, acesta mersese pînă la a contesta, în paginile **Luceafărului**, existența unei asemenea orientări. A persista în ideea că revista ieșeană „are o anumită direcție și, în chestiunile principale, cum este aceea a artei, nu publică nimic împotriva direcției, iar dacă totuși ar publica ceva, ar face-o aceasta numai spre a combate imediat părerile ce nu le împărtășește“, nu mai era o probă de consecvență, ci curată sinucidere. Se impunea, prin urmare, abandonarea atitudinilor restrictive, ce barau calea scriitorilor cu alte vederi spre **Viața românească**. Și prima măsură la care recurge Ibrăileanu este negarea oprelițtilor : nu există școală poporanistă, nici curent poporanist, ci numai o revistă ai cărei colaboratori „**fac** parte din școli fără să vrea. Unii sînt romantici, alții realiști, alții simboliști — toți mai mult sau mai puțin poporaniști, pentru că au sufletul românesc și pentru că, atunci cînd vorbesc de țărani, nu-și arată caninii, rînjind de ură și de dispreț“. Să băgăm de seamă că nici „tema“ preferată a criticului, „simpatia“, nu mai revine, cum nu revine nici corolarul ei, „indulgența“. Ar fi greșit să vedem aici o simplă omisiune : e o schimbare radicală. „Țăranul — scrie acum Ibrăileanu — trebuie arătat în toată goliciunea inferiorității, sălbăticiei și barbariei lui, dacă e inferior, sălbatec și barbar. Să fie însă zugrăvit **complect**, așa cum zugrăvesc cei mai mari romancieri, cum zugrăvește Tolstoi pe Ana Karenin, cu toate **contingențele explicatoare**, cu **faptele luminate de cauzele lor** — și atunci imaginea țărănimii, fiind adevărată și **just** luminată, cu cît va fi mai respingătoare, cu atît va fi o **protestare** mai vie împotriva soartei care i s-a creat și de care este răspunzătoare istoria și **sfetnicii** ei —, pe cît poate fi vorba de răspundere în acele lucruri în care «bietul om e sub vremi»“. Nici o concesie nu i se mai pare exagerată, dacă poate contribui la captarea bunăvoinței autorilor prestigioși ai momentului : „Noi, redactorii, care nu scriem nuvele și poezii, care n-avem temperamentul așa de puternic și tranșant, ca să putem fi clasați, noi nu suntem de nici o școală“. Ce uimitoare metamorfoză au suferit, în doar cinci ani, elementele programului **Vieții românești !** „Băgați bine de seamă: în țara aceasta, sîntem aproape singurii pentru care toate școlile și curentele sînt egale“. Se putea o mai străvezie invitație la colaborare ?

Adrian OPRINA

Ovidiu MAITEC,

„Răboj“

urme pe zăpadă

vise de ziuă

Se răsucește cu fața spre tavan și deschide ochii. Întunericul tremură gelatinos, se preface în fum, apoi într-un fel de ceață, tăiată în două de o linie șerpuitoare. E cordonul de care atîrnă becul cu abajur, chiar spre mijlocul mesei. De acolo vine și țăcănitul unui deșteptător. Se aude în fiecare dimineață. Așa cum vede și cordonul becului. În timpul zilei, atît cordonul acela, cît și ceasul își pierd orice însemnătate, aproape că încetează să mai existe, însă dimineața ele sînt singurele lucruri de care se agață cu toată ființa. Ascultă țăcănitul deșteptătorului, în vreme ce privirea-i lunecă încet, cînd în sus, cînd în jos, pe cordonul atîrnat de tavan. Știe că, dacă ar aprinde lumina, nu s-ar înșela, ar vedea pe cadranul ceasului că este ora cinci. Cinci și cinci, își spune el, sau cinci fără cinci, oricum... și nu-și mai duce gîndul pînă la capăt, întrebarea și-a și făcut loc : Ce mai contează, cele cîteva minute la cei optzeci de ani prin care a trecut ?... Și își amintește că și ieri și alaltăieri tot cu această întrebare s-a întîlnit. Poate i-a ieșit în cale în toate diminețile de cînd a fost pensionat. Cine să mai țină și astfel de socoteli?... Dacă mai știe ceva precis e doar faptul că fiecare zi trăită în plus este un dar nesperat... Da, da, este sigur ora cinci, își mai spune el. Altădată, la o asemenea oră, își fuma ultima țigară de noapte și se pregătea să iasă din tipografie. Uneori, singur sau împreună cu alți tovarăși de-ai săi, se oprea la vreo bodegă, care era gata să-și închidă ușile, ori tocmai atunci și le deschidea, și bea o țuică sau un pahar de vin, să-și curețe gîtlejul de plumb. Acasă, în bucătărie, își mînca totdeauna ciorba, pe care singur și-o încălzea și, străduindu-se să nu facă nici un zgomot, se strecura în pat, sub așternut, lîngă nevastă-sa. Erau dimineți cînd adormea ca fulgerat, dar erau și dintre acelea în care, cu toată oboseala, își stringea nevasta în brațe. Din diminețile acestea din urmă, i s-au născut băieții și-o fată... De ce naiba să-și mai amintească acum, se întrebă aproape revoltat, cînd și copiii lui sînt aproape oameni bătrîni?... Cordonul becului a căpătat între timp un fel de luciu și țăcănitul ceasului pare mai ascuțit. Întinde o mînă, să se sprijine de marginea patului, cu gîndul să se scoale, dar în aceeași clipă rămîne încremenit. Cum de a uitat tocmai de ea?... Cîteva clipe ascultă ținîndu-și respirația, dar nu aude nimic, țăcănitul ceasului parcă s-a ascuțit și mai mult și el intră în panică, e gata să-și așeze mîna pe umărul nevestii-sii... În sfîrșit, i-a auzit obișnuitul ei suspin și apoi respirația regulată, ușoară. Ce se mai poate vîntura și prin capul unora ca el, își spune în sinea sa. Ce, dacă nevasta celui mai bun prieten al său a murit așa, în somn, lîngă soțul ei, trebuie s-o pățească și el la fel? Cine poate ști cum îi va fi sfîrșitul. Dacă și-ar cunoaște fiecare ultima zi, omul ar deveni cu adevărat o fiară și lumea ar dispare. Da, da, de asta era sigur și era bine că nu se întîmpla așa... Ei, și-apoi, nu-i nici o nenorocire să mori în somn, poate e moartea în care visele alungă durerea și, oricum, nu te mai chinui, și nu mai chinui pe alții... Ce naiba l-a apucat tocmai acum, să întoarcă moartea pe toate fețele? Dar la ce s-ar mai putea gîndi el, la o astfel de vîrstă?... Sigur, e sănătos tun și ar trebui să aibă în minte și alte gînduri, însă fața nevestii-sii îl obligă mereu să se oprească tot mai des la moarte. Ea este cu zece ani mai tînără ca el, dar pare cu mult mai bătrînă. Toată viața ei a suferit de cîte ceva și din cauza asta el n-a băgat-o în nici o slujbă. Ce slujbă mai poți face cu patru copii și cu un bărbat care vine acasă în zorii zilei, frînt de muncă?... Uneori, dimineața, după ce copiii plecau la școală el se trezea, ea îl ruga să-i povestească ce vești bune sau rele cuprindea ziarul adus de el. Le-ar fi putut citi și ea, însă îi plăcea ca bărbatul ei să-i înșire toate știrile, să i le comenteze, să-i povestească ce cuprindea un articol sau altul, și ea asculta curățind zarzavatul pentru mîncare sau spălînd rufe... Doamne, cum au trecut anii? oftează el, ridicîndu-se încet din pat. Se înfășoară cu halatul de molton ponosit și se duce spre bucătărie, bîjbîind ușa cu mîinile. Abia acolo aprinde lumina și pune ceainicul la fiert. După ce bea o ceașcă plină, își aprinde o țigară și se duce la baie, tîrîind după el aceleași gînduri. Dar cînd iese, bărbierit, spălat, se simte ceva mai senin. Va mai fuma o țigară, va reîncălzi din nou ceaiul și numai după aceea va intra iar în dormitor, să-i ducă și ei ceașca plină. Cît ceainicul începe iar să fîsîie, începe să facă tot felul de socoteli. Apelează chiar la un creion, găsit în bufet, și la o manșetă de ziar. La sfîrșit, își spune că n-are încotro, nu poate desprinde din bugetul său mai mult de douăzeci de lei și va trebui să ducă sticlele din debara la vînzare. Socotește că, dacă va vinde patruzeci de sticle, va putea cumpăra două kilograme de vin, iar cu ceilalți bani, adică douăzeci de lei, va plăti florile. N-a intrat niciodată în casa celui mai bun prieten al său, de ziua acestuia, fără flori și fără băutură. Cum ar putea ca, tocmai în acest an, cînd omul și-a pierdut soția, să schimbe obiceiul?... Nu, nu va face altfel. Se va duce să vîndă sticlele, fiindcă de cec nu trebuie să se atingă. Zece mii, atîta are, bani pentru înmormîntările lor. Nu poate să apese cu asta, cu moartea lor, pe veniturile băieților și ale fetei, nici ei n-o duc pe roze... Așa că va lua căruțul de sub masă, îl va coborî în hol, la intrarea în bloc, va aduce pe urmă sacul plin cu sticle... Și, ajuns cu gîndul aici, toarnă în ceașcă ceai și intră în dormitor, aprinzînd lumina. Ți-am adus ceaiul, zice el. Ea nu-i răspunde, nu l-a auzit sau continuă încă să doarmă. Cu fața în sus, cu mîinile adunate la piept, și el, văzîndu-i nasul ascuțit și obrajii supți, intră iar în panică. Dormi, mai întreabă. Acum deschide și ea ochii, își frămîntă buzele vinetii : Doamne, ce vis am visat... Parcă eram cu soră-mea, aia mare și... El n-o mai ascultă. Aproape știe ce-a visat ea. Așază ceașca pe noptieră și începe să-și lepede halatul... În vremea asta, ea, sorbind rar din ceai, continuă să-și povestească visul. Cît își trage pantalonii pe picioare o întrebă : Sora asta, a ta, cred că e moartă de douăzeci de ani... Nu, zice ea, sînt aproape treizeci și, uite, o mai visez... Tu chiar nu visezi niciodată ? Noaptea, știi că nu, zice el, ziua mi se mai întîmplă, mai ales cînd nu dorm... Să lăsăm visele, mă duc să vînd sticlele. Am făcut toate socotelile și asta-i, trebuie să mă duc... Da, dar cu douăzeci de lei, poți cumpăra patru garoafe. Ar trebui optzeci și unu, atîți ani împlinește prietenul meu, zice el. Ea îi dă repede dreptate, săltîndu-se pe pernă! Așa s-ar cuveni, dar asta-i o sumă... Așa că, ori cinci, ori trei garoafe, atît trebuie să cumperi... El a deschis dulapul, își caută deja paltonul, zicînd : Ce-o să se mai bucure, cînd ne-o vedea!... Ai grijă cum îți înfășori fularul și nu umbla cu paltonul descheiat, că ai să răcești din nou, mai zice ea, dar el nu-i răspunde și nici nu-și mai aduce aminte cînd a răcit. Gîndurile lui sînt la cei trei băieți și la fată, numai la ei, și închide ușa amărît. Da, da, pe băieți viața i-a împrăștiat prin țară, numai fata a rămas în orașul lui, iar fata asta, a lor, cum să-i ajute, cînd ea însăși abia răzbate cu un bărbat de trei parale și o casă de copii...

Corneliu ȘTEFANACHE

calendar

haralambie țugui

Lacom de viață, și de spațiu, Haralambie Țugui are mers grăbit și egal de militar travestit în civil, chiar atunci cînd își drapează musteața-i tușinată cu un foarfece alb sub borul pălăriei sadoveniene. Pălăria aceea consacrată de către poeți spre a înainta ca în reverie despică mulțimea străzilor ieșene, însoțită uneori de un baston-toiag, omul circulînd prin redacții ca un menestrel pe la curți seniorale. În tolba-i plină are răvașe de dragoste pentru toate zilele mari ale neamului, cîntîndu-le cu glas sincer, răspicat și cristalin într-o vreme cînd unii confrați se încurcă în exorcism ritmat și în onomatopeice imprecații. Administrîndu-și cu grijă filonul de apă vie, descîntată în dragoste de țară și de oameni, Haralambie Țugui reușește o producție impunătoare de volume cu titluri ca niște semnale de gong : **Înalt prin stemă, Sub cerul Mioriței, Lîngă vetrele sacre, Sunetul bronzului...** — mereu egal cu sine și netarat de dificultățile tematice. Aceasta fiindcă acum septuagenarul nostru coleg are un profil spiritual precis pirogravat în lemnul de Teck al existenței sale poetice, drumul său neavînd nevoie de marcaj turistic spre a se ști încotro merge. Țugui știe precis că are de comunicat —, după cum i-a intrat în sînge metrica, în care oficiază. Aceasta, cred, în urma unei severe discipline scriitoricești, care susține că talent e egal de trei ori muncă ori cum sună sfatul lui Brâncuși : „să creiezi ca un Dumnezeu muncind ca un rob". De unde îi vine dîrzenia aceasta de a lupta cu viața și a munci atît la șlefuirea stihurilor, fără a deveni nici prevaricator și nici infatuat ? Unde a lămas liceanul care suporta rigoarea regimului de școală militară visînd despre **Liane crude** și scriind **Prohod pentru o zi ?** Nostalgiile după vegetația satelor dorohoiene, contrarierile dintre libertatea fără margini a feciorului de țăran și constrîngerile disciplinei de cazarmă l-au făcut să caute o evadare. I-a oferit-o poezia și a trecut în solda ei cu tot talentul, inclusiv ranița cu manuscrise, încît a debutat grabnic la nici 19 ani cu o plachetă sentimentală, sentimentală rău. O fi mai avînd vreun exemplar din ea poetul matur și vajnic de azi ca să-l compătimească patern pe acel elegiac de acum peste 50 de ani ? Că încă de pe atunci era un perseverent, ca să nu zic încăpățînat, o atestă faptul că la terminarea școlii militare, deci după 4 ani, mai scoate una la fel de tristă. Bineînțeles că era multă poză în acea melancolie a proaspătului sublocotenent, tînăr, voinic, sănătos, totuși elegiac fiindcă așa era moda. Nu e greu de presupus cu ce bani a scos poetul acele volumașe de tiraj intim, căci mi-aduc aminte că am avut colegi care transformau fie o vacă, fie cîteva mioare de acasă în mult rîvnita carte de vizită a gloriei literare. Apăreau pe atunci multe plachete de stihuri în editură proprie. Țugui a scos **Lianele** cu banii unui frate rămas în sat, fericit de a avea un poet în neamul Țuguilor. Pe vremea studenției mele, eu priveam cu jind cum mergeau tot timpul înlănțuiți, uitați pe sub teii Copoului, doi colegi cu obraji proaspeți ca un caș abia scos din strecurătoare, în costumele țărănești aduse din Bucovina, cu sumănașe curate și opinci de echipă folclorică : Tana Mugurel și Florea-Rariște. Pseudonime de alint, cum le stă bine unor poeți. Rariște avea pe conștiință o plachetă **Maria Magdalena**, soră cu cele scoase de Haralambie Țugui cam tot pe atunci, poeții debutînd mult mai necugetat decît prozatorii. De pildă, un alt tînăr ofițer, Laurențiu Fulga publica în „Bilete de papagal" doar timide proze scurte, deși era de-un leat cu Haralambie Țugui. Și aceasta se întîmpla în 1938, pe cînd Țugui pregătea a doua plachetă și Florea Rariște debutase în volum. Din generația lor s-ar aduna un important teanc de plachete cu poezie de toată mina, apărută fie prin efort propriu, fie prin generozitatea unor edituri ca „Bucovina". prin colecția „Iconar". De altfel, și Haralambie Țugui a avut norocul să fie prețuit de Eugen I. Torouțiu, care-i editează **Prohodul...**, el fiind al doilea său naș literar după D. Furtună, cunoscut om de cultură și director al seminarului din Dorohoi. Cu sprijinul inimosului preot, un grup de tineri dorohoieni, deși încă elevi, printre ei și Țugui Haralambie, au scos mica revistă „Însemnări" ca să aibă unde se vedea tipărită. Pe atunci circula formula : „ un tînăr — un poet ; doi tineri — o revistă literară ; trei tineri — un curent literar". Așadar, la Dorohoi, ca și la Iași, Cernăuți, Fălticeni, Bîrlad, Roman exista un climat favorabil preocupărilor literare, majore sau minore, încît bibliografii au de lucru cînd e vorba de pomelnicul titlurilor de reviste literare apărute și subit decedate în perioada 1930—40. Înainte de plachetă, elevul Țugui Haralambie va debuta in asemenea reviste școlare, ca de pildă „Mugurași" cam pe aproape de Mugurel Tana, studentă-poetă care se plimba în sumănaș cochet prin Copou la brațul lui Florea-Rariște.

Dar anii au trecut și puțini își mai aduc aminte de acele vremuri. Haralambie Țugui și-a luat serviciul în primire tocmai cînd vremurile erau tulburi în Europa și războiul se apropia de noi. Tînărul ofițer a băut pînă la fund paharul, cunoscînd frontul, spitalul și apoi prizonieratul. Soarta a aranjat lucrurile ca în lagăr să-i cunoască pe Laurențiu Fulga și pe Constantin Ciopraga, ambii născuți tot în 1916, ambii debutați tot în reviste școlare, primul la Chișinău, al doilea în „Luminița" la Pașcani — deci aceeași generație. Dintre ei, cel mai precoce a fost Const. Ciopraga, debut 1930 cu proză, urmat de Țugui, 1933 cu versuri și de Laurențiu Fulga, 1938 cu proză. Încercările acelor ani grei i-au marcat pe toți maturizîndu-i prematur și impregnîndu-le un puternic fior dramatic. Se pare că singurul care a reușit să iasă din încleștare cu privirea la fel de senin-albastră a fost Haralambie Țugui, de parcă și-ar fi pus Kohol în ochi. Fulga a alunecat și mai mult în straniu și halucinant, retrăind literar obsedanții ani ai unui război impus și n-a mai reușit să uite pînă la ultima-i carte; Ciopraga și-a găsit refugii în studiile și cărțile de specialitate, trecînd pe planul doi rezonanțele lirice. Nu se poate însă ca, pînă la urmă, să nu se confeseze într-o carte a prizonieratului judecînd însă evenimentele, cumpănit după cum îi e firea, din perspectiva vremii. Totuși, echilibratul și ușor prezumțiosul profesor are în colțul gurii un rictus amar care îi cenzurează zîmbetul. Haralambie Țugui a ieșit sfîrtecat trupește, cu o mie și una de metehne fizice, dar și-a păstrat starea de incantație și de copilărie ca o poleire cu scarabei de aur a imaginilor vieții lui diurne. S-a întors și mai profund poet, și mai convins de necesitatea imnică a poeziei. Melancolica trestie din stihurile dorohoiene a devenit un stejar cu frunze de aramă întomnată, în care și cel mai slab vînt naște rezonanțe eroice, și care nu pot fi suspecte a fi patriotarde dat fiind trunchiul scrijelat de șrapnele. Țugui a fost în acești rodnici ani ai liricii sale deslănțuite un port-drapel al sentimentelor colective. împletind dragostea de neam cu devotamentul pentru Partid. Cu deosebirea că el spune răspicat și vehement, cu înaltă combustie lirică, gînduri pe care alți scriitori le înhorbotează în metafore ambigui. Cineva a etichetat poezia lui drept **chtonică.** Să limităm termenul la ceea ce înțelege țăranul prin pămînt, el care spune țarină de la țară știind că prin milenii țară descinde din latinescul terra. Deci e o poezie chtonică a pămîntului ca simbol al sufletului românesc, fluturat în stindarde de holde pîrguite, de păduri însîngerate la Posada și Cosmin și de sfințit la Voroneț albastru. Evoluția lui Haralambie Țugui amintește revigorarea miraculoasă a vegetației după pîrjol, grăbită să recupereze întîrzierea, intrînd în ciclul anotimpurilor, trăgînd seve noi din cenușa dezastrului. La cei 70 de ani, pe care îi împlinește în acest făurar, Haralambie Țugui, cu pălăria lui sadoveniană și cu privirea de oțel încă ager, poartă voinicește pe străzile Iașului și în cărțile noastre de căpătii încrederea într-o poezie netimorată de mode, sinceră și directă, precum e cuvîntul dintotdeauna al acestui popor care niciodată nu s-a lamentat și nu și-a renegat credința.

Tînărul nostru septuagenar a fost și a rămas un luptător.

Aurel LEON

pădure de cîntece

Soare de toamnă : amintire duioasă
revărsîndu-mi pe suflet acele candori
pe care doar magica șoaptă a roadelor coapte
le mai întoarnă din anii priori...

O lumină difuză în fiece gînd ?
Un cuvînt al pămîntului vibrînd prin tine
din copilăria cu frunze de soare în păr,
precum o plutire de tainice-albine ?

Cine s-a întrebat și se-ntreabă mereu
cu aceste cuvinte abia auzite de gîndul suav
și de lacrima neștiută din pleoapele amintirii ?
Negreșit, negreșit numai pămîntul acesta moldav.

Atît de dulce și-amarnică totuși
bucuria aceasta a revenirii la țărmul din care
ca un gînd, sau ca o aripă, sau ca o lacrimă
ai purces,
să-i fii vieții, deopotrivă, suspin și cîntare.

Soare de toamnă bucurîndu-ne trecerea și
petrecerea
cu cea mai blîndă, extatică lumină
aici, pe pămîntul părinților rămași în noi
ca o pădure de cîntece plină...

gloria lumii

Cerurile-azure, cerurile de neant sideral
deasupra ochiului, deasupra gîndului
ceruri, ceruri
pînă dincolo de capătul lumii
de unde s-a vestit Facerea
cerului și pămîntului, facere
cu bucurie curată, cu moarte curată
în fiecare cuvînt al nostru abia rostit,
în fiecare lacrimă a noastră niciodată uscată.

Cerurile-azure, cerurile de neant sideral
revărsate în ochiul și gîndul nostru
ca niște maree abia perceptibile ale sîngelui
veșniciei... Cine să le asculte mai bine frămîntul
de galaxii ce nu mai există, de stele abia
înmugurind
decît ochiul nostru cel pururi de veghe,
decît gîndul nostru, imponderabilul ?

De zbor în lumină e nașterea... De taină
e înnoptarea preafrumosului, bietului trup.
Și iată că lumina cu Taina sunt una...
Și iată că diminețile devin mai întrebătoare
șoptindu-ți cu indiscreție : Ai văzut
cum se trece gloria lumii ? ...

clopotul de cristal

Arămit cu lacrimi de văzduh. Clopotul...
Îl auzeam chemîndu-ne; era război
iar golul în care parcă ne mutasem
pentru vecie, spre răstignire
urla ca o hienă flămîndă în noi.

Tinerețe suie în sîngele crud...
Cădeau prin suflet hohotiri nebune
de proiectile fără șir... Numai el, Clopotul
de cristal numărîndu-mi bătăile inimii
nu-și mai contenea ropotul.

Bate a moarte, numai a moarte !
spunea unul; uite cum cresc din tranșee
miresele noastre de fum, întunecatele
voci ale destinului. Numai ele
ne-or mîntui de toate păcatele.

Și se murea așa cum ar ploua ;
și se murea așa cum ar ninge :
pe vale, pe deal, afară, în groapă.
Cine putea ști cum e mai bine,
sub cerul cu gust de funinge ?

Numai noi,cu glasul în glotă înghețat
ca o răspîntie de zare fără aer
priveam pămîntul și cerul, indiferente
bătăi de clopot despicînd lumea
redusă la un simplu, himeric vaier :

Bang-bang prin văzduh, prin pămînt
pentru ochii și soarele sfînt !
Cling-cling pe la Poarta de-Apoi
pentru noaptea din față mereu adîncindu-se
în zenitul bolnav de noroi...

Bate a moarte, numai a moarte !
zicea lumina abia licărindă
din cerul nebun. Îngropați-vă,
îngropați-vă ! răspundea din neant
o altă voce, ocrotitoare și blîndă.

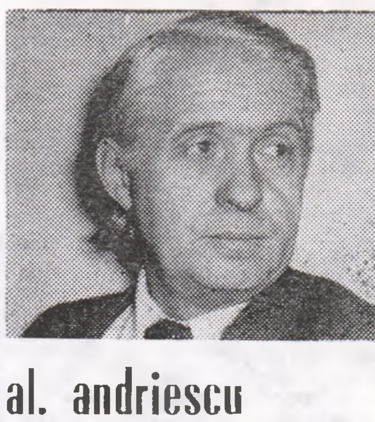
Bang-bang prin tăcerea din sînge
pentru lumea ce-n două se frînge !
Cling-cling la apusul de soare
cînd îngerii vieții cu aripi albastre
îți cîntă, smeriți, la picioare.

Era secolul douăzeci aproape de jumătate,
și eram vreo sută de milioane sau mai mult,
foarte serioși și gravi în uniformele noastre...
Și peste toți un singur clopot, de cristal
pe care mereu îl ascult :

Bang-bang, tu fericitule, tu smeritule
sub clopotul perfidului timp încă rămas
să-ți numeri bătăile inimii asemeni rănitului
din Țara Nimănui. O! cum te așteaptă Acolo
același mereu enigmatic popas...

Haralambie ȚUGUI

■ **Din volumul „INVOCAȚII DE AMURG".**

al. andriescu

Aniversările au efecte ușor de recunoscut asupra discursului critic : îi deturnează unele dintre intenții, îi accentuează, pe de altă parte, altele. O poziție „protocolară" față de sărbătorit poate să transfigureze toate elementele implicate în actul critic; și pe autorul comentat, și opera în discuție, și pe cel ce semnează textul critic.

Poate că lucrul cel mai potrivit în împrejurarea de față — Al. Andriescu își trece în revistă, la vîrsta maturității, o activitate literară și științifică diversificată, acoperind domenii pe care puțini sînt dispuși să le atace cu egal interes — ar fi fost unul din articole, bine cumpănite și pătrunse de civilitate, scrise chiar de Al. Andriescu. În lipsa acestuia voi încerca să trec în revistă, în cele cîteva pagini pe care le am la dispoziție, domeniile în care s-a ilustrat autorul.

Pentru cititorii revistelor literare Al. Andriescu este, în primul rînd, criticul care își asumă obligațiile mai mult sau mai puțin ingrate ale foiletonistului — deținător, cu intermitențe, al cronicii literare sau al altor rubrici la revistele „Cronica" sau „Convorbiri literare". Cu recenziile, cu studiile și eseurile de mai largă cuprindere pe care le-a publicat Al. Andriescu a parcurs și a judecat critic importante teritorii din literatura noastră contemporană. **Judicios** ar fi, poate, cuvîntul potrivit pentru a-i numi activitatea publicistică. Fără să ridice tonul (dar, din cînd în cînd, dacă e cazul, polemic), criticul e interesat de „înțelegerea" mecanismelor ascunse în fiecare operă. Două volume — **Disocieri** și **Relief contemporan** (ambele apărute la „Junimea" în 1973 și, respectiv, 1974) însumează o parte din contribuțiile lui Al. Andriescu în domeniul criticii literare propriu-zise. Nu aș trece peste un detaliu. Deși a scris într-o perioadă care a cunoscut numeroase și seducătoare „convertirii" metodologice (cu victime chiar printre comentatorii serioși și cu reală vocație) Al. Andriescu nu și-a trădat, în acest interval de timp, principiile. Nu pentru că ar fi fost mai puțin „receptiv" la nou ; ci, în primul rînd, datorită convingerii că anumite perspective teoretice prezintă suficientă soliditate pentru a te putea sprijini pe ele în permanență. Nu cred că trădez intențiile lui Al. Andriescu dacă, în lipsa unor mai recente afirmații programatice, voi reproduce aici dintr-un vechi articol, cuprins în **Disocieri** : „Este normal să ne întrebăm (...) pentru cine sînt scrise aceste studii de încifrată stilistică. Critica literară le refuză și le ignoră. Cititorii care simt nevoia să fie călăuziți în receptarea operei literare nu le înțeleg. Ele rămîn, așadar, să circule într-un cerc impenetrabil și foarte limitat, autocondamnîndu-se la izolare pentru că nu pot pătrunde, deși își propun să facă opera de artă mai inteligibilă, pînă la consumatorul de literatură și pînă la creatorul ei. Autorii acestor studii (...) ajung în situația curioasă de a se citi (și aprecia cu superlativ uneori) între ei. Să nu se producă acea fatalitate biologică ce condamnă la degenerarea cercurilor prea închise". Între timp „fatalitatea biologică" s-a produs. Interesant e că „previziunea" din anii cînd critica structuralistă făcea primii pași pe terenul literaturii noastre teoretice e compatibilă cu concluziile celor care, în anii din urmă, au putut să urmărească apusul aceleiași tendințe. Dar nu pentru a urmări realizarea unei profeții m-am oprit la acest citat ; din delimitarea polemică se desprinde, în contrast, profilul criticii practicate de Al. Andriescu ; o critică comprehensivă, atentă în egală măsură la esențele operei și la cititor — căruia i se adresează, urmărind consolidarea legăturilor acestuia cu opera.

Am relevat atitudinea criticului față de structuralism și din alt motiv. Al. Andriescu n-a fost niciodată interesat exclusiv de critica de întîmpinare, de comentarea ultimelor apariții editoriale : s-a dedicat, în paralel, studiilor de stilistică (**Stil și limbaj** — 1977 și **Limba presei românești din secolul al XIX-lea** — 1979, cuprind o parte din acestea). Atitudinea sa față de mode a fost, și în această ipostază, aceeași : „...unele din studiile acestea [din **Stil și limbaj,** n.m.] se revendică dintr-o școală lingvistică și stilistică mai puțin spectaculoasă decît structuralismul și direcțiile poststructuraliste. Această «școală» nu promitea totul, dar oferea, în schimb, cîteva rezultate sigure. Nu ne jenăm, de aceea, nici astăzi să rostim cu cea mai mare încredere nume care, nemaifiind la modă, au în schimb șansa de a fi doar durabile...". Nici criticul, nici stilisticianul nu par să fi fost interesați de răsturnări ale ierarhiilor consacrate, de schimbarea, într-un fel sau altul, a cursului evoluției firești a disciplinelor respective. Polemic din cînd în cînd, cel mai adesea însă sceptic, Al. Andriescu nu agreează stridențele, orgoliile prea puțin temperate.

O conștiință a inevitabilelor limite, dar și orgoliul venind din evaluarea exactă a propriilor calități străbat din studiile lui Al. Andriescu. Luciditatea precumpănește, în cazul său, asupra entuziasmului. Scepticismul despre care aminteam, bine dozat, l-a ferit pe autor de judecăți pe care să se grăbească, mai apoi (cum se întîmplă cu alți scriitori din generația sa) să le ascundă în vreun... colț mai puțin frecventat al bibliografiei personale — deși, pe de altă parte s-ar putea bănui că același scepticism și același echilibru l-ar fi putut îndepărta de posibile inițiative literare originale.

La îndeletnicirea concomitentă (și cu foloase reciproce) de critic literar și de stilistician trebuie să o adăugăm și pe aceea, susținută cu acribie, de editor. Ediția Gib I. Mihăescu pe care a inițiat-o, în pofida unor vremelnice hiatusuri, își propune să ne ofere, pentru prima oară, imaginea întreagă a operei unuia dintre scriitorii noștri importanți.

Activitatea literară și științifică o completează pe aceea de profesor al atîtor generații de studenți ai Universității „Al. I. Cuza" ; pe scurt : cei 60 de ani pe care îi numără acum Al. Andriescu își arată, în acest „arbitrar" prag cronologic, roadele.

Constantin PRICOP

convorbiri – 1886

Asupra lui Costache Conachi mai stăruie încă „definitorie" imaginea logofătului latifundiar, cu giubea și işlic enorm, improvizînd acrostihuri cu „suspinuri" și „leșinuri" pe care să le înstruneze lăutarii pe la geamurile unei Casandra, Anica, Lucsandra, Elenca, Mărioara, Casuca și mai ales Zulnia. Pentru unii, cărturarul și visătorul de la Țigăneștii Bîrladului pare excesiv preocupat de „rotunjirea imenselor sale proprietăți" prin „spolierea" răzeșilor și a tîrgoveților. Nu-i locul să opunem contraargumentele în genere cunoscute, dar e limpede că acel ce l-a avut profesor la Iași pe republicanul francez **le Regicide** nu avea nevoie să se „inițieze" în cultura și ideologia politică a Franței doar... de la sfîrșitul sec. al XIII-lea prin intermediul grecesc, traducerea de către Conachi a romanului **Matilda** ș.a. fiind ele însele probe elocvente. Mărturiile unui mai tînăr contemporan, folosite intens și de G. Călinescu, publicate la 1886, spun: „Conachi cunoștea pe de rost scrieri de-ale poeților și dramaturgilor francezi, și-i plăcea să declame părți întregi din ele".

Ce însemna limba literară a vremii (Conachi începe să „compună" pe la 1802), mărturia unui alt contemporan — și-i vorba de Costache Negri, în „România literară" din 6 februarie 1855 ! — e iarăși sugestivă : „Mai de luat aminte este că toate cîte au scris acest bărbat sunt chiar și numai în limba adevărat românească scrise ; mare merit ce din zi în zi se face mai rar, cu amestecul unor năravuri străine printre ale noastre și cu necumpănită introducere de nouă cuvinte ce aceste trag după sine". Necurmata poveste a neologismelor ! Fără a ignora că întreaga listă de „barbarisme" alcătuită cîndva de Maiorescu a fost asimilată în timp de către limba literară, să-l regăsim pe Conachi, pe la 1846, filosofînd în graiul său și al nostru din totdeauna : „Toate stau pe o schimbare, de la cer pînă la pămînt, / Căci schimbarea este viața feluritelor ființi. / Contenesc dar a mă plînge, căci ce-am fost acum nu sînt / Și că colea mi-i aproape către alte locuinți". Debordanta pasiune pentru viitoarea și ultima soție, Zulnia, i-a fost însă atît de caracteristică și de sincer mistuitoare în expresie : „Ah ! Zulnio, mai ții minte ziua-n care a ta față, / Cu lacrimi ca trandafirul în roua de dimineață, / Rumenă de rușinare și cu nurii [farmecele] înflorită, / C-o căutătură blîndă, de amor povățuită, / Ai zîmbit cu îndurare de o dragoste ferbinte / La a mele jurămînturi, la a mele rugăminte? / [...] Ars am fost de-a ta iubire, ah! cît te-am iubit de tare,/ Dar această despărțire m-au aprins cu foc mai mare ! / Jurămînt îți fac din suflet că și cerul și pămîntul / De s-ar strămuta, Zulnio, eu nu mi-oi schimba cuvîntul / Altă stea de proslăvire, alt luceafăr de-nchinare !" [...] și vom fi, transpuși în epocă alături cu întîiul contemporan : „Ce poezie ! ce închipuire ! și ce limbă frumoasă în toată această **Scrisoare către Zulnia**, care este, fără îndoială, una din cele mai frumoase poezii românești" !

Dintr-o însemnare ce va continua a lui V. A. Urechia despre Miron Costin extragem cîteva deosebit de oneroase **dări și angarale** : „de leu, de taler, de zlot, de ort, de sulgiu [dare pe laptele vacilor], goștina pe oi, deseatina pe stupi, de camănă [lînă], de unt, de cai de olac [poștă], de care de braniște [nuiele], de podvezi [transporturi] domnești" etc. Pertinente observațiile lui Ioan Bogdan (mai ales în sensul că „autorul a cules bucăți nu numai din publicațiile membrilor societății Junimea") asupra celei dintîi **Antologie română pentru uzul școalelor secundare** alcătuită de Miron Pompiliu. Surprinzător de adecvate realității contemporane analizele conservatorului Th. Rosetti asupra **Mișcării sociale la noi.**

Lucian DUMBRAVĂ

„cîntarea româniei“

partidul

Partidul e pieptul de stîncă
Al munților Carpați
E columna de idei și de fapte
A Președintelui NICOLAE CEAUȘESCU

Partidul e cîntecul femeii
Rotunjit a trăinicie de neam
Și clarul de lumină
Din ochii noului născut

Partidul e foaia aceasta de suflet
Pe care mi-așez gîndurile
Cum țăranul așează sub brazdă
Plăpînda și eterna sămînță

iubirea de țară

A iubi această țară
Înseamnă a ști
Cînd bobului de grîu
I se face de pîine
Și cînd ploii feciorelnice
I se face de dragoste

A iubi această țară
Înseamnă a ști
Că haina ta de sărbătoare
Este haina ta de muncă

A iubi această țară
Înseamnă a ști
Cînd pietrei
I se face de statuie
Și cînd cuvîntului
I se face de dragoste

Elena CODRESCU

clipele noastre

Clipele noastre sînt caldă plămădeală de veacuri
Șuvoi de prundiș izvorît în baraje,
Flori de furnale cu petale de șarje ;
Ridicări de statui peste mîine,
Inimă de grîu
Încălzită-n răsuflet de brazdă
Și-n răsuflet de pîine ;
Clipele noastre-s vîrtejuri de ape
Țesute-n aripi de turbină,
Cristale de inimi
Urcate
Din altare de munți în lumină ;
Muguri de plumb
Înfloriți în silabe de pagini,
Fapte de vis
Nesfîrșite rodiri în imagini.

chemare

În valea dintre Soare și Lună
E-o Lume rotundă în care
Patima unui gînd mai seamănă furtună
Și-n templu-i încă arde
O torță de sînge
Semințele rodirii
Din mugure le frînge.

Cu-albastru de munți udați-vă fața,
Spălați-vă-n verdele apei
Că iată seninul cel mare aproape-i
Și strigă spre slăvi
O visare comună
Să fie pace pe valea
Dintre Soare si Lună.

Gh. BOTEZ

preamăresc

Cînd urc o treaptă, ori cînd deschid fereastra
O fac să mă apropii de soare și lumină
Pămîntului să-i cer o nouă rădăcină

Cînd văd în floare merii și lanuri aromind
Sau cînd mă uit la oameni, la jocul de copii
Eu preamăresc văzduhul și cred în ciocîrlii

Iar cînd îmi plec genunchiul a închinăciune
O fac pentru țărîna dospită cu sudoare
Și pentru pîinea ei în formă de hotare.

Și mă închin la palma cu bătături de veacuri
La neamul meu cum altul nu-i la fel,
La numele de OM, cu tot ce-nchide-n el !

unicitate

Din cîntecele lumii
Nici unul nu-i mai nou,
Nici unul nu-i mai minunat, mai rar
Ca acela strigat de prunc în clipa dintîi
Cînd însăși infinitul și-a dobîndit hotar :
Supremă plăsmuire de viață și de har !
Multiplu fără seamăn
De cîntec de ecou
Nici unul nu-i mai rar
Nici unul nu-i mai nou
Și mai Irepetabil !

Lucreția ANDRONIC

meditație

Niciodată căderea
nu va zdrobi
cartilagiul de nufăr astral
al omului

propoziții

A crescut grîu într-o propoziție de forma cîmpiei
au crescut păduri într-o propoziție de forma muntelui
au crescut pești într-o propoziție de forma Dunării
au crescut doruri într-o propoziție de forma unei hore
au crescut oameni într-o propoziție de forma vieții
au crescut morminte într-o propoziție de forma războiului
au crescut steaguri într-o propoziție de forma victoriei
au crescut legende într-o propoziție de forma eroilor
au crescut propoziții într-un text de forma limbii române și limba română este țara

Ofelia APETROAIEI

cîntec pentru labiș

L-am căutat pe Labiș
la Mălini
Și i-am strigat numele-n munte
Și-atunci, spre mine s-a întors,
ecoul „Primelor iubiri“
C-o mîngîiere pe-a mea frunte :
„Eu nu mai sînt, e-un cîntec tot ce sînt“
L-am căutat pe Labiș
în rîul de-argint
printre păstrăvii zglobii
înotînd
Și pietrele ce le-am stîrnit
le-am auzit strigînd :
„Eu nu mai sînt, e-un cîntec tot ce sînt“.

L-am căutat pe Labiș
noaptea pe lună,
pe sub brazii umbroși
alergînd cu cerbii-împreună,
Pe cer,
în chipul lui cu ochi frumoși,
O stea ținu să spună:
„Eu nu mai sînt, e-un cîntec tot ce sînt“.

L-am căutat pe Labiș
din frunze doinind
pe plaiurile Stînișoarei
Și lîng-un rug
falnic arzînd,
am auzit și glasul căprioarei :
„Eu nu mai sînt, e-un cîntec tot ce sînt“.

Alexa PAȘCU

n. v. turcu

timp

— Mamă !

— Tu să taci ! Mama credea că eu vorbesc întotdeauna prea mult. Ea vorbea de parcă eu chiar aș fi vorbit prea mult cînd trebuia să tac. De fapt eu tăceam.

— Ai tăcut ? !

Drept pedeapsă mă trimitea cu vaca pe șanțul căii ferate. Noi eram patru, dar eu eram cel mai adesea pedepsitul. „Cine nu hrănește vaca, nu mănîncă lapte“, îmi spunea. Era secetă. Preotul satului credea că o alungă. El ieșea cu toate văduvele satului după el. Văduve de război, că era după război. Mergea cîntînd în fruntea lor și a invalizilor. Noi veneam în urma lor cu joaca noastră. După ce binecuvînta acolo, în șesul ars, spunea de fiecare dată :

— Primul să se roage orbul. Și orbul incepea zicînd : „Soare ce ne arzi nestins acolo sus, îndură-te și adă asupra noastră ploaia“. Preotul spunea amin, iar oamenii se rugau într-un fel de murmur neînțeles.

— Ați fost ? ne întreba mama.

— Da.

— Atunci veniți să vă dau de mîncare.

Fiindcă tata nu avea cu ce să împuște nici iepuri, nici căprioare, am început să ocrotim vaca. Ea era salvarea noastră. O purtam prin toate prăpăstiile după hrană. Mînca ea, mîncam și noi. Vara aceea era fierbinte ca o plită încinsă. Cenușiul era singura culoare, iar Siretul se tîra ca un șarpe lihnit, abia se tîra prin fosta lui albie. Fratele meu și surorile mele mai mici plîngeau și de foame și de spaimă.

— Ce ne facem dacă moare vaca ? o întrebam pe mama.

— Tu să taci ! striga ea la mine. Eu v-am făcut, eu am să vă și cresc.

Mă uitam cum ne împarte ce avea și pleca apoi grăbită. Eu plecam sub nuc, la umbră, iar seara adormeam cel dintîi. Mă smulgea de unde eram așezîndu-mă la masă.

— Stai cum te pun eu, zicea. Unde te pun eu să stai ! Tragedia ei care o schingiuia era că eu plec fiindcă nu aveam ce mînca.

— Tata cînd vine ?

— Vine el !

Plecase cu alții din sat să aducă porumb din Banat. Bunicu-meu se dusese la muncă în bărăgan și în Dobrogea tot pentru grăunțe. La noi, cerul era ca sticla, nourii fugiseră. Toți așteptam minunea, dar minunea nu venea.

— Ilincă...

— Ce vrei ?

— Tu vezi fă că de-un an nu s-a mai făcut nici o nuntă în satul ăsta ?

— Nu văd. Că nuntă ne trebuie nouă acum. Du-te...

— Vă e foame ? ne întreba mama.

Eu mă uitam la fratele meu mai mic și la surorile mele mai mici și tăceam. Pe urmă răspundeam :

— Nu.

Arta mamei de a ne împărți buruienile fierte ale cîmpului era fără margini. Împărțirea mîncării era aproape un ritual. Jivine flămînde ce eram ni se părea că toate bunătățile pămîntului se adunaseră pe masa noastră rotundă.

La urmă ne întreba :

— Tu ?

. . . .

— Tu ?

. . . .

— Ei, acum veniți să beți lapte să nu vă plesnească ceva de buruienile astea fierte.

Laptele era cald, dulce și bun.

Într-o zi, l-am văzut printre scîndurile gardului pe moș Dincofă vecinul nostru cum aduna poame verzi, crude, cum le fierbea și le mînca. Avea un pom mare, un păr cu pere necoapte. Fratele meu și cu mine ne-am hotărît să sărim gardul și să ne pomenim pe rînd în pomul omului, în felul următor : el să-l cheme la poartă, iar eu să mă sui drept în păr ; o zi eu, o zi el. Într-o zi însă fratele meu s-a rostogolit de acolo de sus drept în poala Ilincăi. De aici ni s-a tras că nu ne-am mai bucurat de rația noastră de pere furate. De fapt noi nu știam că omul se înțelesese cu noi fără să ne spună. El venea în fiecare zi apoi, la gard, cu căciula plină de mere. Uneori, mama plîngea pe furiș.

— Mamă !

— Tu să taci. Ia și dormi.

— Mamă !

— Ce vrei ?

— A venit tata ?

— Taci. Vine el. Trebuie să vină...

vizita

A fost întîi ca o adiere de vînt.

Aerul devenise mai greu,
răspîndea un fel de neliniște.

Apoi s-au stins și luminile.

Așteptam,
neclintiți,
în jurul mesei.

Ceva, ca o adiere de vînt
a respirat lîngă noi
foșnind șervețelele...

stare de contopire cu pasărea-liră

Dacă într-o picătură de apă
vezi îngeri.

Dacă alături de ei
se disting infuzorii...

Dacă bătrînul hareng poate fi
peștișorul cel fermecat.

Dacă iubita
ți-e născută în Cartea Cîntărilor...

Dacă un copac poate fi pentru tine
și-altceva decît o umbrelă...

Dacă, pe vreme de vînt,
ți se-ntoarce tot părul în ochi
și-n zadar dai din cap, să-l aduci
înapoi...

poem cu lădițe și cîntar

Poemul se petrece într-o stație de
autobus.

Un singur călător așteaptă ;
are sub brațul stîng
povestirile lui Hoffmann E. T. A.

Așteptarea se prelungește. Dintre
pagini
curg motani Murr și draci violeți
pe care o mînă necunoscută
îi ia de-a valma și-i înghesuie
în lădițe pătrate.

Apare autobusul, iluminat ca ziua.
Urcați, îndeamnă vocea șoferului,
ieșind
din orificiile aparatului de autotaxare.

În stație, lădițele s-au stivuit pe
cîntar.

Tăcere.
Acul indică mari greutăți de
exprimare.

Titus CEIA

ochiul cald al poeziei

Fratele meu geamăn
supernove caută-n eter ;
eu le aflu sensul.

Ochiul rece-al telescopului
simte cînd se-apropie de el
ochiul cald al poeziei —

un univers în altul
să privească.

stau pe orbita iubirii

Dragostea de țară :
nucleu
în jurul căruia
se rotesc
sentimentele noastre.

Stau pe orbita iubirii
și aștept un semn
de la tine,
o, țara mea !

Și-n timp ce clădesc
arabescuri
din cuvintele vremii,
tu descoperi
noi simetrii
în ochii și inima mea.

strune albastre

Simetria Frumuseții :
umbră albă-n infinit...
Între ele
zeii (demult) au întins
strune albastre ca cerul,
să cînte iubirea...

De-atunci,
le șterg de palide rugini
poeții...

Adrian VOICA

virginia mușat

miracol

Privirea ta de argint
Mă preface în aur
Celor nemuritori
Aducîndu-le-ofrande
Și roua umple în fiecare zi
Un potir flămînd de dragoste
Trupul meu sterp
A-nceput să-înflorească
Descoperind minunea-mplinirii.

pînă la capăt

Cu siguranță nu voi iubi pe nimeni
Mai mult ca pe tine
Din miezul ființei mele
Nu voi dărui niciodată mai mult nimănui
Și totuși tu, mereu nemulțumit,
Nefericit pînă la capăt.

Atins tot mai mult de paloarea furiei oarbe
Năvăleai în sufletul meu
Cu cavalcada tăcerii
Nici cea mai simplă imaginație
Nici cea mai caldă atingere
Nu trezeau în adîncul tău
Liniștea, dubla liniște a cuvintelor mele.

coroana

Cum se preface iar coroana
Pe care mi-ai așezat-o pe frunte
Într-un schelet înnebunit de groază
Că și-a pierdut puterea să te-nfrunte
Și totuși văd, aud, respir și simt
Te urmăresc cu umbra și cu gîndul
Și lacrimi îmi mai curg din nemurire,
Cînd pașii tăi îmi mîngîie mormîntul.

gheorghe grigurcu

un punct

1. Un punct avar
ce-ndeasă-ntrînsul sfera.

2. Un punct pe care-l strigi pe nume
un punct cu care te tutuiești
un punct cu care schimbi opinii.

3. Un punct voluptuos spectaculos
făcînd strip-tease.

4. Un punct alergînd pe stradă
grăbit să-ncheie textul.

5. Un punct explicat temeinic
pe puncte.

cînd cum

Cînd cum apăru peisajul cînd cum
aerul șifonat alunecă precum o rochie
de pe umărul tău cîntător cînd cum
un călător plictisit tuși sec tabagic
cînd cum luna mestecă un colț al acoperișului
salivînd ușor pe zidul zgîriat
cînd cum se ridicară de pe scaunele tapițate
o pereche de gulii bătrîne
și-o lumină apatică țîșni din vechea fotografie
porni să colinde lumea.

aceste sonete

Aceste sonete
ca niște fotolii
ușor desfundate
în care-ți cufunzi
mușchii și sufletul
spre-asculta
cum la cel dintîi colț
frînează automobilele.

cineva

Cineva se-ndepărtează se-așează
de-a dreptul pe trepte
din buzunar îi iese o gazetă
abia își mișcă picioarele
abia își mișcă brațele
se dezmorțește
sub acest soare înalt și cenușiu
sub acest soare indiferent pătat de țînțari
cum fațada hotelului.

şi nu vreau

Şi nu vreau nimic altceva
decît întîmplarea Cuvîntului
pe-această pagină căzînd
cum o monedă
(nepăsătoare vitală)
pe tabla de zinc
a localului.

poetul

Poet nu poți fi
dacă nu ești uneori
monotonie
exasperantă monotonie
cum un nesfîrșit șir
de picături
tortură chinezească.

areta şandru

dans pe o tabacheră de aur

Crede că nu mai poate schimba nimic. Nimic esențial din ceea ce ar vrea și ar trebui să schimbe. La urma urmei temperamentul ei este același. Dar inima, ficatul, nervii? Gradul lor de uzură? Ar vrea să se împotrivească dar nu are cum. Dacă ar fi posibil, și uite că nu este, s-ar mai naște încă o dată, să aibă grijă mai multă de ea însăși. In seara asta nu reușește deloc să scape de senzația apăsătoare a morții acelui ziarist. Moartea lui a survenit cu încetinitorul: un om este ucis în fața noastră în timp ce noi, restul lumii, în papuci și halat ne vom lua ca de obicei cina Nu vom avea cum să-l ajutăm. El nu va ști nimic de cina noastră, de halatele noastre matlasate, de aerul condiționat din sala de proiecție. Cîteva milioane îl vom privi timp de mai multe secunde. Aparatul de filmat, camuflat la o depărtare de cîteva zeci de metri doar, va înregistra prim planuri ale sfîrșitului său. Uite-l. acum se furișează pe lîngă o mașină în flăcări, aparatul de filmat nu anticipează cu nici o imagine acest final absurd, se tîrăște, iese din cîmpul de observație al aparatului pentru puțin timp, peste tot sînt gloanțe și din orice oamenii și-au făcut acum un zid: o mașină, un sac de nisip, colțul dărîmat al unei case. Dar e prins și nimeni nu mai ține cont de nici o lege, ziaristul nu mai e o ființă omenească, iar ei, uitînd acest lucru încetează să-l mai respecte. Cineva îi dă un brînci, altcineva îl lovește. Scurt, fără să șovăie. Aparatul lui de fotografiat e făcut zob. Apoi, imaginea se precipită, un bărbat în uniformă îl ține de cap și glonțul, al cărui sunet nu este înregistrat pe peliculă, dar pe care toată lumea va afirma ceva mai tîrziu că l-a auzit, pornește atît de repede că nu ne putem dezmetici. El cade pe pavajul ud, se uită țintă la noi cu ochii aburiți, și nu vom ști niciodată la ce s-a gîndit în momentul acela. Fără să știm unii de alții, în picioare, ne îndepărtăm de buzele noastre ceașca de ceai.

★

Nu s-a întîmplat nimic, nimic, nimic. I s-a spus doar de atîtea ori că adevăratele nenorociri sînt bolile, accidentele. Sufletul ei e răvășit atunci cînd cere florăresei să-i împacheteze buchetul de flori. Încearcă să creadă din nou că peste puțin va putea intra în posesia unor lucruri simple și bune pe care va pune stăpînire. Ori de cîte ori cumpără un buchet de flori pentru ziua cuiva, nu e în stare să se tocmească la preț. Grăbește pașii ca să-i încetinească iar. Urcă scările unui magazin și încearcă să aleagă ceva simbolic. Insistă mult, nehotărîtă în fața rafturilor. Alege o cană ciudată din pămînt ars, un obiect de artizanat, ciudat de simplu pe care vînzătoarea i-l împachetează cu o grabă abia reținută.

★

Aștepți să treacă un tramvai prin fața ta. Două vagoane de clasa întîi și a doua, de parcă ar fi prinse în ace, se aruncă înainte pe șine gata să sară de pe ele la cel mai mic obstacol Pe fiecare scaun cîte un călător, unii cu capul sprijinit de geam privind pe fereastră sau înaintea lor. Fiecare este adîncit în propriile lui gînduri. Dacă ai fi la rîndul tău într-unul din aceste vagoane, ai rămîne pe un scaun cu picioarele întinse înainte sub banchetă simțind nevoia să te odihnești. Uneori, în picioare, în dreptul unui pasager, îți propui să-i ghicești felul de viață, ocupația, stația în care va coborî, ce fel de hobby are. Cîte unul se uită fixînd îndărătnic un punct, dar privesc cu aceeași indiferență o cutie de cuie, un maldăr de scînduri, sau un afiș cu adresele la care poți lua lecții de acordeon și vioară.

★

Undeva, un geam la care se face brusc lumină. Începe să plouă și-și îndreaptă din mers părul. Picăturile de apă strălucesc proaspete în părul ei. Cîteva bucăți de țiglă smălțuită strălucesc undeva, sus, deasupra unui balcon. Eșarfa ei are culoarea cobaltului. Este ajutată să se dezbrace. În cuier, un mantou și cîteva pălării pretențioase. Pe peretele holului, o pictură înnegrită. În seara asta bărbatul din fața ei împlinește 41 de ani. Începe să încărunțească ușor dar îi stă bine. De pe vesta lui albă cad picături de ploaie, semn că a ieșit de cîteva ori pe balcon să vadă dacă nu vine. Un camion trece pe mijlocul străzii și casa capătă o rezonanță ciudată: seamănă cu un pahar plin cu apă surprins în mîna cuiva atunci cînd omul e împins și mîna, din pricina prea marelui efort începe să-i tremure. Cu ani în urmă, ei doi au dansat pe puntea unui vapor. Este unul din lucrurile de care își amintește cu precizie. Erau înconjurați pretutindeni de apă. Un scurt circuit într-un tîrziu și n-a rămas să lumineze decît luciul fosforescent al apei. Ea iriza asemenea unor semnale aprinse sau a unor firme. Atras de muzică, cîte un pește sărea zvîrcolindu-se din apă. Ceilalți s-au retras în cabine. Ei au rămas să danseze toată noaptea. Mesele din mijloc erau strînse. Dansau fără să-și închipuie că dansul lor se consumă pe o tabacheră de aur. Nu se vedea decît apa reflectînd lumina peste care curgea din nou întunericul, acoperind feliile acelea ciudate, patrate și triunghiuri, la fel de întunecate, semn că treceau pe lîngă sate de pescari. Dimineața, cînd s-au despărțit și-au spus amîndoi că nu trebuie să uite nici unul din ei nimic din noaptea aceea. El a rămas să vadă cum se îndepărtează de mal. Se micșora încetul cu încetul în timp ce acolo, în sufletul ei, imaginea lui a rămas nu să se micșoreze cu timpul, ci să se mărească.

Au trecut ani și ani peste promisiunea voastră. Nu a fost înlocuită cu nimic din acele lucruri și imagini care ne fac uneori să le înlocuim cu altele.

★

Ploaia sapă șanțuri în geam. Voi nu o vedeți pentru că în cameră este lumină. Ați încercat să cuceriți în acești ani ceea ce un om își dorește din toată inima: fericirea. V-ați ales, e foarte posibil, cu cîteva ore de farmec ale ei. Unii au încercat să le tulbure și pe acelea. Singuri, de cele mai multe ori, asemenea singurătății acelei nave lipsite de pasageri care trece noaptea fantomatic și de pe care se aude muzica. Au fost ani la mijloc cînd au avut strania impresie că nu au început încă să trăiască. Li s-au părut nestatornici oameni, case, funcții, obiecte, prieteni și chiar cărțile.

Cînd s-au reîntîlnit, după atîția ani, s-au obișnuit curînd cu noile trăsături. Le-au așezat pe acestea, în locul celor știute cîndva. Apoi, voi doi. fiecare la alt capăt al mesei. Sfeșnice de argint care vă despărțeau, pahare, platouri, întinse pe fața de masă strălucitor de albă. Masa care seamănă atît de ciudat cu puntea unui vas.

Cîndva, demult, chipul lui îl vedeai pe fiecare obiect în parte, pe geamul unei vitrine pe un copac de merișor, pe conturul vag al unui tablou, pe grilajul unei porți, pe o perdea abia trasă. Gesturile ei au dintr-o dată un început de iritare prin felul în care ia furculița și cuțitul sau modul cum le mînuie. El întoarce privirile. Într-un colț, un vas de email, plin cu apă, și din el, tulpinile înalte și sensibile ale florilor aduse de ea. Încăperea pare mare pentru că nu e ticsită de lucruri. Ridică paharele în același timp. Îi urează.

★

Mănîncă sandvișuri și vorbesc despre psihiatrie. Simte că el încearcă să-și ascundă deliberat privirile și nu reușește decît cu mare efort .Singură, expresia feței e dată de puterea ochilor.

— Toți cei care îmi trec pragul, începe el să spună, sînt mai mult sau mai puțin afectați de un deranjament mintal. Fiecare suferă fără să știe, în ascuns sau pe față, de o nevroză.

Din pricina căldurii frișca de pe tort începe să se topească. Pleacă în bucătărie să aducă cuțitul.

— Să-l tăiem, hotărî. Viața ta este senzațională. Tu te ocupi de fapte. Și faptele nu pot fi decît senzaționale.

— Poate din punctul meu de vedere. Sau al tău. Dar nu și pentru ei. Ei își trăiesc viața așa cum ne-o trăim fiecare dintre noi.

— Am un om acolo, la mine, într-o rezervă. Și-a tăiat venele. Am crezut la început că e vorba de un accident stupid, o poveste de dragoste. E un om tăcut pe care accidentul l-a făcut și mai tăcut. Mai ales faptul că a rămas în viață. Se gîndește mereu la același lucru. De pildă, ce se va întîmpla cu el cînd va ieși pe poarta spitalului. Este un lucru uimitor ceea ce mi-a spus, pentru care nu mă grăbesc să dau încă o explicație dar el afirmă că știe unde se află vasul Titanic, că ar fi unul din supraviețuitorii săi. Că ar deține un set de fotografii, multe dintre ele reprezentînd vase rămase intacte la atîta timp de la scufundarea navei, sticle de băut, argintărie, veselă, sfeșnice, veșminte, bijuterii. Că e, nici mai mult nici mai puțin decît Edward Smith, căpitanul vasului. Că într-o altă existență a fost autorul unui bioritm care testează adevăratele ritmuri biologice — uman, intelectual, fizic, emoțional și diurn — activitate pe care ,consideră el, așteaptă să o declare la fisc. Și mai spune că a fost martor la moartea unui ziarist, împușcat într-o ambuscadă.

— Ziarist? E un lucru bizar, foarte bizar. Poate că nu ai înțeles bine, poate că nu era vorba de un ziarist. Simți că nu-i e prea clar ce spune, și-l rugă să-i facă o cafea.

— Este mai greu, mult mai greu chiar să reușești să obții, ca în cazul meu, secretul vieții chimice, organice, spirituale. Este primul lucru care văd că te preocupă în sfîrșit în această seară. Poate mai mult chiar decît ziua mea de naștere. Încerc să particip sufletește la fiecare caz al meu.

— E un mincinos, apreciază ea. Sau un impostor acest ziarist de care îmi spui a murit ieri seară. Telejurnalul a confirmat. Ori el, spui tu, ți-a povestit toate acestea acum două săptămîni. Simte o mare iritare, și starea începe să pună stăpînire pe ea.

— Începînd de ieri seară a încetat să-mi mai spună ceva. Cum de-i posibil?

— Nu știu. Tu ești medicul lui. Nu e pacientul meu. Povestea cu Titanicul e un fals. Nu se știe nimic de el. Poate că personajul tău e unul inventat. Și nu înțeleg ce legătură are cu ziua ta de naștere. Poate că ți-ai propus un test cu mine în chiar seara asta.

O privi grav timp de cîteva clipe. Lingurița cu care mănîncă tortul se îndreaptă către sine ca și cum ar fi întrebat: eu, tocmai eu să fac una ca asta? La vîrsta mea? Dădu neputincios din cap.

— N-am de gînd să inventez nimic. Accidentul acela există. Cu tot ce ți-am povestit despre el.

Ea se ridică de pe scaun cu un gest elegant. Îl rugă să-i pună o melodie suavă. Se uită țintă la el și fața lui se coloră ușor în roșu. Ceva îi dădea un aer neliniștit. El își potrivi haina și-o invită ceremonios la dans.

— Există? îi șopti la ureche. Îl simțea înfrînt, pălind ca altă dată, atunci cînd s-au despărțit pe un ponton, ea îndreptîndu-se spre un sat de pescari după o noapte de dans. El simți la rîndul lui că se află în fața unei vitrine strălucitoare, cu fructe exotice pe care le privește, dar la care știe că nu o să ajungă niciodată. Nedumerit, încercă să afle cum a ajuns la asemenea asociație.

— Există, șopti el atît de convins încît se îndoi pentru prima oară dacă există sau nu. Și fără să atingă nimeni casetofonul dat în surdină, acesta porni dintr-o dată mai tare făcîndu-i să tresară asemenea glonțului care ucisese un ziarist. Iar imaginea morții lui, care nu fusese completată de sonor dar pe care toată lumea putea să jure, cu mîna pe inimă, că l-a auzit la telejurnalul de seară, se estompă pe muzica unui vals cu nimic mai prejos decît cel de pe o tabacheră de aur.

nicolae ariton

pe valea chioaiei

Boambă văzuse odată copiii ieșiți undeva la poalele Dealului Ciotăriei și după ce învățătorul Cristea terminase de explicat o lecție de științele naturii, el s-a alăturat copiilor și le-a strigat să vină cît mai aproape că vrea să le spună ceva. Întîi i-a întrebat dacă ei cunosc alfabetul. Copiii au început să rîdă, hi, hi hi, cine nu cunoaște alfabetul, bine atunci să-mi spuneți voi cum vorbește o vrabie, hi, hi, hi, vrăbiile nu vorbesc, bine atunci să-mi spuneți cum vorbește un șoarece, hi, hi, hi, șoarecii nu vorbesc și după o serie de astfel de întrebări și răspunsuri Boambă a început să imite glasul tuturor păsărilor pe rînd și uzînd de puțin tact pedagogic nu trecea mai departe pînă nu știa fiecare copil să imite pasărea respectivă, apoi a trecut la animale antrenînd copiii în urlete specifice lupilor ori cîinilor cînd sînt pe moarte, în scheunături de vulpi, în zbierete de capră sălbatică ori în grohăituri de mistreți cînd se scaldă de plăcere sau cînd sînt încolțiți și viața lor atîrnă de iuțimea picioarelor ori de hazard, exact cum ați învățat la școală, completa învățătorul venit și el aproape și uneori dînd indicații asupra deschiderii gurii sau modulării vocii. Bucuroși de rodnicia zilei copiii s-au dus acasă și au anunțat triumfători că astazi au învățat un alfabet nou și drept dovadă au început să cînte și să țipe ca păsările, să scheaune și să guițe ca animalele ori să respire dureros de încet imitînd astfel copacii și iarba. Această stranie invenție de a conversa a dat de bănuit părinților în special mamelor care au început să-și descînte copiii, să-i afume și să le lege în jurul frunților înfierbîntate prosoape muiate în spirt ori în oțet fără a uita să-i compătimească mereu, mă băiatule, mă, cum erai tu dimineață și cum ai ajuns în amiază. Prelungirea acestei stări de lucruri a dus la o revoltă categorică a taților care au anunțat prin Alexa că vor veni la școală să se intereseze dacă e posibil... da, e posibil și nu vă impacientați, totul e trecător iar acumularea despre care mi-ați relatat căci despre o acumulare este vorba dacă au reușit să stăpînească acest limbaj atît de complicat nu se poate face decît printr-un efort considerabil și deci fiți fericiți că au fost în stare...

Acum Boambă și-a legănat capul și a behăit mai mult către amiaza care stăpînea satul, că mai tîrziu cine știe ce s-o fi petrecînd acolo la centru și a ieșit strecurîndu-se pe sub o margine de deal. A mai privit o dată culmea și apoi s-a îndreptat stăpînit de o teamă lăuntrică spre Valea Chioaiei, spre bulboana cu apă sîngerie, împărăția peste care era suveran și peste care nimeni nu avea dreptul să-și impună puterea în ciuda zvonurilor cum că Boambă ar fi spus că dă în primire paza Văii Chioaiei, hî, hî, Boambă-i nebun, ce să facem noi cu o vale sălbatică în care domnesc ciorile și sălciile sau ar fi spus că un timp de... să se găsească unul de bună voie și nesilit de nimeni să ia o bîtă în mînă, o praștie în buzunar și o grămăjoară de pietre să o păzească... iar eu m-am hotărît să merg la un control medical pentru că simt așa că mă trage ceva spre pămînt și mă duc să văd ce și cum, dar toate au fost zvonuri pentru că Boambă n-a consultat niciodată vreun medic, n-a consumat nici un fel de medicament, iar cînd la circa sanitară de la centru a fost anunțat că toată lumea, adică tînăr, vîrstnic, femeie, bărbat este obligat să-și facă merefeul, Boambă l-a așteptat la marginea satului pe învățătorul Cristea și l-a întrebat cu anume teamă în priviri și în cuvinte dacă acolo înăuntru în maghernița aceea unde trebuie să intre lumea îi strict necesar să te dezbraci și să te vadă cei din jur așa dezbrăcat că eu domnu învățător ce pot să le arăt decît aceste oase goale, aceste mîini subțiri și fără vlagă, he, he, dacă aș fi eu în putere cîte n-aș face pe pămîntul acesta dar așa, și timp de o săptămînă nimeni nu l-a mai putut vedea pe Boambă descuindu-și ori încuindu-și ușa casei și de aceea s-a format o comisie avînd ca misiune să-l determine cu mijloace pașnice să se supună ordinului că auzi dumneata Boambă unde te vei fi aflînd acum strigau membrii comisiei umblînd pe marginea Văii Chioaiei cu pălăriile în mîini și dîndu-și păreri despre o eventuală dispariție fără urmă a celui în cauză, auzi Boambă de ce vrei dumneata să apelăm la litera legii că avem și noi legi dar credem că ne putem înțelege ca oamenii și de acolo trebuie să te informăm că n-a ieșit nimeni și nu va ieși nimeni cu vreo leziune corporală așa că nu ne mai pune la încercare și transpirați au intrat prin stufărișul și papura văii și mai reține Boambă că cine iese de acolo primește drept recompensă un rachiu din acela din care am auzit că îți place dumitale și apoi vei avea curajul să te lauzi la femei că faci și dregi, am auzit noi și ăia își făceau din ochi trăgîndu-se unul pe altul din bîlcurile cu apă stătută înjurîndu-l în gînd pe Boambă că pentru un nebun trebuie să se obosească zece și se căutau pe după sălcii și plopi, loveau în scorburi și răscoleau mușuroaiele că poate-poate și se urcau prin copaci, nu poți ști ce se află în capul lui și cînd simțeau că puterile îi lasă l-au descoperit pe Boambă undeva într-un cuib de barză și de acolo l-au coborît, l-au luat de subțiori, hai, hai, curaj omule că sîntem așteptați, lumea ieșise la porți o fi dat în cap cuiva, t, nu este el omul, o fi pus mîna că păcatul t. nu-i el omul, atunci ce a putut face, s-a sustras unei decizii și aceasta se pedepsește și

Boambă era mai mult tîrît spre circa sanitară și numai pe Dealul Ciotăriei cînd s-a întîlnit cu căruța lui Chiorcea a întrebat așa ca și cum ar fi știut răspunsul de mai înainte a întrebat dacă acolo trebuie să te dezbraci și Chiorcea le-a strigat ălora care îl și legaseră că n-avem chef să mai și fugim după el, le-a strigat să oprească și să-i dea drumul, a plecat mașina aceea și eu mă duceam cu el și dădu o ha na la o parte din dosul căreia se vedea un cap alb dar n-am avut noroc, dii tată, dii... Membrii comisiei nu s-au lăsat înșelați și l-au dus mai departe pînă la centrul comunei. Acolo l-au dezlegat nu înainte de a-l arăta autorităților locale astfel motivîndu-și zilele cît l-au căutat și pentru care vor primi salar că am muncit, numai noi știm prin cîte am trecut, iar dacă peste un timp de vei simți așa dureri în coșul pieptului și într-o zi vei vedea intrînd pe geam sau pe ușă pe cineva necunoscut și care seamănă cu o femeie să nu te arunci că greșești, va fi moartea, iar noi să știi că n-avem nici o vină ți-ai făcut-o singur cu mîna dumitale, hî, hî, Boambă își pipăia trupul îndepărtîndu-se iar cînd cobora spre Boțoaia oamenii l-au auzit pentru prima oară cîntînd și strigînd că s-a terminat, ai dracului, au vrut ăia să mă omoare dar cu mine nu le-a mers...

Broaștele cîntau și Boambă își sălta pașii ca la paradă, bărbia și-o purta în vînt, ochii lui apoși sticleau și uneori fixa Dealul Ciotăriei și doar printre buzele uscate scăpa cîte un cine știe acolo la centru... În față avea dimineața aceea ca de lapte în care oamenii s-au speriat văzînd cum dinspre gară intră în sat un șir de cîteva mașini în înăuntrul cărora erau femei, pachete și sacoșe. Aceia au privit satul încercînd să-l recunoască și s-au oprit în fața casei de la margine în care au intrat îngîndurați. Glasul femeii bătrîne striga rar, sacadat și anemic că nu vrea la azil, însă privind s-a oprit cu palmele la gură recunoscîndu-și copiii. Cîțiva se pierduseră prin viață și cu ochii spre ei femeia s-a lăsat moale lîngă prispă dîndu-și ochii peste cap. Peste leșinul ei s-au aplecat cei din jur ducînd-o în casă și tîrziu unul venea pe drugul căruței lui Chiorcea, fuma și cu o sticlă roșietică spunea că s-au adunat, legea-i lege și ridica sticla apoi i-o întindea autoritar lui Chiorcea care se împotrivea și bea, cu o mînă trăgea de hățuri apoi lovea cai cu blîndețe. Cînd au ajuns în dreptul porții bărbații și femeile venite au scos la vedere o bătrînă îmbrăcată în alb cu șiraguri de mărgele sclipind în jurul gîtului iar părul îl avea împletit în două cozi subțiri, brumării și au urcat-o în căruța lui Chiorcea cu toate că după ce au fost ferite într-o parte cele patru scînduri legate cu sîrmă ruginită, fiecare din bărbații și femeile care susțineau că au supt lapte la sînul ei și care luaseră cîte o poziție impresionantă o invitaseră în cîte o mașină. Femeia i-a privit pe rînd cum erau ei aliniați pe vîrste și sexe și a pășit pe lîngă mașina fiecăruia netezindu-le tabla lucitoare, aplecîndu-se printr-un mic gest de curiozitate, privește mamă de ce am fost noi în stare să facem pînă la ora aceasta și aș fi onorat, înțelege, dacă pe bancheta mașinii mele s-ar odihni și pentru cîteva ceasuri măcar trupul mamei, aha, extraordinar exclama ea trecînd cu aceeași ceremonie a bătăii de joc pe lîngă mașina fiecăruia înțelegînd să accepte acest compromis al fiilor ei cu destinul pentru care credea ea că luptă, și privirile ei puteau să distingă chipurile surîzătoare și vesele ale bărbaților și femeilor pe care îi onorase atingîndu-le fiarele acelea înfierbîntate de zăpușeală, putu să mai distingă schimburile de priviri înțelegătoare, ce putem să facem noi decît să mai așteptăm... aha, extraordinar, mai exclamase femeia cu varice, cînd făcu calea întoarsă, sprijinindu-se de mașini și cînd îi întrebă pe fiecare dacă în afară de ceea ce au adus acolo la poarta casei au mai fost în stare să facă și să crească vreun copil sau doi că voi ați fost unsprezece... Ajunsă la locul de unde plecase, femeia i-a privit peste umăr și pentru prima oară i-a văzut tremurînd, i-a văzut cu figurile schimonosite, aha, extraordinar, a mai exclamat ea cerînd să-i aducă din nou bățul ei de sprijin și să vină o căruță, ce dracu', a strigat ascuțit încît n-a mai putut fi recunoscută în ciuda efortului vizibil pe care-l făceau ceilalți, nu sînteți în stare să aduceți o căruță pentru mama voastră, hă, hă, hă i se distingea dantura intactă, ce rușine, ce rușine mamă să ai la picioare una dintre marile invenții ale omenirii și tu să stărui în dorința de a te plimba cu o droagă uscată pe patru roți trasă de două gloabe ale nimănui, dar noi n-o să ne opunem, numai nu știm ce va zice lumea și îl căutară pe Chiorcea care se fîstîci atunci cînd auzi dorința acelor domni : ca mama lor să meargă la Consiliul Popular într-o căruță, eu n-am mai curățat-o demult și n-am mai uns-o că m-au tot luat treburile înainte, nu face nimic domnule, nu face nimic, avem noi grijă de asta și peste fînul din căruță au fost așternute cîteva covoare a căror margine acopereau și drugii lustruiți, iar Zăinoaia a fost așezată între niște perine albastre, astfel că de departe semăna cu o floare imensă.

Mulți au luat-o înainte urcînd Dealul Ciotăriei. Aveau cu ei sticle de culori diferite din care beau și-și aduceau aminte de copilărie. Oamenii au văzut cum bătrîna a fost dusă la comună iar peste un timp a fost adusă înapoi, a venit doar ea, Chiorcea și cu două din fete, ceilalți au intrat în bufet și încercau să se cunoască cu oamenii din jur. Plăteau băutură pentru alții și întrebați despre bătrînă spuneau că au rezolvat totul, o vor lua din Boțoaia și o vor îngriji pe rînd, eh, și cel întrebat plescăia și ridica sticla urînd celor din jur sănătate și să ne vedem și altădată tot așa. În Boțoaia bătrîna a fost dată jos dar n-a intrat în curte, a silabisit încet că vrea s-o vadă satul purtată la braț și cele două femei voinice cu dantură fieruită și-au zîmbit acru luînd bătrîna de subțiori purtînd-o în lungul și în latul satului. Cei de sub gardul școlii s-au mirat și chiar s-au speriat, iar Chiorcea le striga celor de sub gardul școlii că a înviat bătrîna și-i mireasă acum, umblă moartea în alb băăă, și s-a ascuns. Femeia se plimba lăsînd ca satul să-i admire mărgelele și părul împletit, iar în dreptul cimitirului a făcut cîteva semne și a intrat. Era seară. Luminile satului s-au aprins brusc. Au ieșit iarăși în mijlocul satului unde se auzeau și cu Zgravu priveau de pe prispa școlii iar Dealul Ciotăriei și acum cîntau și rîdeau. Alexa niște cîntece de lume. Copiii femeii coborîseră alții din ogrăzi. O parte dintre copiii satului se adunaseră undeva lîngă un stîlp și se jucau ca și cum ceea ce era în jur ar fi fost undeva departe. Apoi au intrat în curtea școlii și au început să traseze linii cu o cretă pe trotuarul înfierbîntat și să joace șotron, iar bărbații aceia coborîți de pe deal rîdeau și îl arătau pe Boambă cu nuiaua și broaștele în spate care trecea privind casa și oamenii, încercînd să vadă dacă bătrîna cu varice a plecat. La marginea satului Zăinoaia a fost dusă în casă și cei veniți și-au desfăcut pachetele și sacoșele. Un aparat de radio cînta, iar bărbații se învîrteau și chiuiau în timp ce bătrîna ca și cum ar fi uitat toată ceremonia în care înotase peste zi a început a privi speriată în jur și între buze îi reveneau din ce în ce mai des cuvintele acelea că nu vreau la azil, însă era luată înainte de tot ceea ce i se așeză în față. Își netezea din cînd în cînd îmbrăcămintea albă și sorbea băuturi scumpe. Bătrîna adormise. Cîțiva din casă se priveau cu ochi străini și au ieșit afară. Vîntul venea ușor de le mîngîia trupurile, iar ei au început să se învîrtă în jurul casei și să lovească pereții cu degetele, vorbeau de casă și de vînzare și de bani. Unul a întrebat cine o ia primul pe mama, nu hotărîseră la cine va sta întîi bătrîna, dar a rămas fără răspuns, continuau să se învîrtă într-o horă și socoteau.

A doua zi cîțiva din băieții Zăinoaiei s-au împărțit prin sat chemînd lumea în fața porții și cînd au crezut că nu mai au pe cine să aștepte, unul s-a ridicat într-un prun uscat demult și a scos un petec de hîrtie și-a agățat niște ochelari după urechi și cu un glas răgușit a început să citească : onorată adunare! Sîntem satisfăcuți de faptul că ați răspuns cu promptitudine chemărilor noastre. Nu vreau să folosesc cuvinte prea mari, știu că este mult de muncă, și de aceea vreau să vă spun că eu împreună cu frații și surorile mele vrem să dăm fiecăruia dintre cei prezenți aici cîte un mic dar și să auzim și noi cuvinte de mulțumire pentru că așa se face și nu vrem să călcăm legile noastre de demult chiar dacă noi avem mașini, vedeți și dumneavoastră că stau ca la o parcare. Pe mama care ne-a născut, ne-a crescut și educat, de am ajuns oameni adevărați, poate ați citit ziarele și v-ați putut da seama de ce sîntem în stare, noi tot cu o căruță am plimbat-o, așa e frumos într-un sat, și să nu mai lungesc vorba, bărbatul își ridică ochii din hîrtie, își săltă ochelarii și întinse o palmă spre mulțime, vă rugăm să vă ordonați pe mai multe rînduri și să primiți darurile noastre cu toată bunăvoința pentru că prin dumneavoastră cei de aici, vocea bărbatului devenise aproape plîngătoare, aceste daruri vor ajunge acolo unde trebuie, și-și scoase o batistă cu care-și șterse cîteva lacrimi ivite pe sub ochelari, apoi coborî din copac. Lumea începuse să se agite văzînd cîteva coșuri de răchită pline cu diferite obiecte colorate. Fetele Zăinoaiei aduseseră farfurii cu cozonac tăiat felii. Întîi s-au îngrămădit copiii cu toate că cineva le striga să nu se înghesuie, ce naiba, macar atîta lucru ați învățat și voi la școală. Fostul navetist plecă tîrîndu-și ranga prin colb. Înjura că adică dacă au avut de gînd să facă chestia asta de ce nu i-au spus să nu-și mai ia ranga. Mulți au plecat spre casă fără a mai sta la pomană, dar au mai și rămas. Unii au primit la început cîte un basc de care era agățat printr-un ac de siguranță un loz de trei lei, apoi, învelită în hîrtie, o felie de cozonac, un covrig și cîte un pahar cu vin. Alții au primit cîte o pereche de șosete de la care nu lipsea lozul de trei lei. Copiii primeau gumă de mestecat, ciocolată și cîte o pasăre din lut colorat în care dacă suflai ieșeau niște țipete de cucuvea. Cei care împărțeau și-au dat seama că vor rămîne multe obiecte în coșurile de răchită și le-au luat ieșind undeva lîngă banca din marginea gardului școlii și împărțeau gumă de mestecat, păsări din lut colorat, baloane la fel de colorate, mașinuțe în care dacă învîrteai cu o cheiță te puteai plimba cel mult doi, trei metri și abia la urmă cînd au văzut că totuși vor rămîne obiecte au lăsat coșurile de răchită pe bancă și au plecat. Copiii se îmbrînceau luînd gumă de mestecat și baloane pe care le umflau și le dădeau drumul în aer. După ce au răsturnat coșurile de răchită au găsit scrumiere colorate șiraguri de mărgele din plastic și cîteva biberoane. Pe drum a trecut Samoilă și i-a întrebat ale cui sînt coșurile și cine a semănat porcăriile astea pestrițe, se referea la mărgele. Copiii au ridicat din umeri. El a băgat coșurile unul în altul, le-a ridicat în spate și a plecat. Cîțiva norocoși primiseră cîte o păpușă. Mașinile din fața porții Zăinoaiei au întors scoțînd cîteva rotocoale de fum albăstrui care nici măcar nu s-a amestecat cu aerul din jur. Cîțiva au ieșit la porți întrebînd pe alții dacă au văzut-o pe Zăinoaia în vreo mașină, ț, n-am văzut-o, atunci cum dracu' de pleacă așa...

Mașinile au ocolit o dată satul apoi s-au înscris pe un drumeag paralel cu Valea Chioaiei și s-au oprit în dreptul iazului. Șchiopul a ieșit dintr-o colibă și le făcea semne să meargă mai departe dacă n-au permis că la noi numai cu permis se poate... Rămăsese într-o pereche de chiloți albaștri și se sprijinea cu o mînă în baltag iar cu cealaltă mîngîia trunchiul unei sălcii arsă de trăsnet. Mașinile au fost oprite undeva pe iarbă. Șchiopul s-a mișcat indecis, nu putea ști cu cine avea de-a face și de aceea se învîrtea în jurul baltagului și uneori își făcea cîte o palmă streașină să poată deosebi lumea. Din mașini au coborît bărbați și femei. A fost coborîtă și Zăinoaia. Purta aceeași rochie albă și aceleași șiraguri colorate. Părea speriată și de aceea se mișca doar cînd o mișcau ceilalți. Bărbații și femeile au așternut pe o limbă de pămînt între un șanț și malul iazului cîteva pături și au început să se dezbrace și să se întindă pe pături. Soarele frigea. Unul a dat drumul unui aparat într-o mașină apoi a luat o găleată, a mers un timp aiurea pînă a găsit un loc unde și-a scufundat găleata și s-a întors cu apă. Luau cu pumnii și-și udau fețele și mîinile, apoi rămîneau ai nimănui să-i înnegrească soarele. Pe Zăinoaia au luat-o cele două femei cu dantura fieruită, au întins-o pe o pătură undeva aproape de salcia arsă și au început să-i ungă picioarele și varicele în timp ce ea scoatea doar cîte un vait șters. În jurul ei se adunaseră o sumedenie de sticluțe și tuburi de mărimi și culori diferite din care după anumite metode era scurs un anume lichid ori unguient și Zăinoaia primea supusă mîngîierile femeilor cu palmele bătrîne și aspre. Nu putea suporta soarele și bărbații alarmați de cele două femei au bătut la repezeală patru pari peste care au așternut drept adăpost o altă pătură rămînînd ca dedesubt bătrîna să-și trateze picioarele. Se mai vedea cum Șchiopul se învîrtea șontîc, șontîc în jurul iazului și uneori vorbea cu peștii lui fără a pierde din vedere pe cei veniți cu mașinile și lungiți pe limba de pămînt. Într-un timp a văzut pe unul ridicîndu-se și făcînd cîteva mișcări de trezire. Tot acela i-a sculat și pe ceilalți. Doi s-au dus aiurea printre sălcii și s-au întors cu cîțiva pari. Cei rămași în urmă și-au descuiat mașinile din care au scos pachete și sticle. Au aprins un foc timid sub un ceaun prins pe un par între două crăcăni și rîdeau. Șchiopul se urcase într-o salcie de unde urmărea totul. Venea un miros de carne friptă și îi înjura pe ăia că n-au mai avut unde să se ducă dracului că la dînsul nu-i camping și dacă vine vreun șef el pe unde scoate cămașa... De după cotul văii își făcură apariția carele cu fîn. Veneau grele și înfierbîntate. Priveau nedumeriți spre oameni și mașini și treceau mai departe. Unul de lîngă boi strigă altuia din vîrful carului casa arde și baba... frige carne, completă celălalt primind și el ca fiecare mirosul de friptură.

Soarele coborîse pe după sălcii și bărbații în chiloți au început să cînte întîi ceva ce se cînta atunci la aparatul din mașină, apoi au început niște cîntece de care se hlizea șchiopul bînd și el dintr-o sticlă roșietică. I-o aruncase unul pînă sub salcia în care urcase și din care nu coborîse pînă nu-l văzuse pe acela trîntindu-se lîngă ceilalți în jurul ceaunului și a farfuriilor, nu puteai ști cu ce te mozește, ia domnule și bea că doar oameni sîntem și te trezești că-ți aruncă ceva în iaz și s-au dus peștii... Acum cîntau și femeile. Li se auzeau glasurile lălăite. Pe Zăinoaia o îndopaseră cu pîine și carne friptă și o uitaseră undeva pe o pătură. Cîțiva s-au sculat și au început să joace. Juca fiecare cum credea că trebuie jucată melodia cîntată de ceilalți. Oboseau și cădeau pe pături. Mai cereau de băut. Cel cu ochelari care vorbise dimineața oamenilor urcat într-un prun se tîrî mai mult la mașina unde cînta aparatul schimbă o casetă și adormi cu capul sprijinit de volan. Printre sălcii se stîrni un freamăt scurt și deodată răsună un aaa! subțire și lung, pleosc, pleosc și se rostogoleau cele două femei bete, mama noastră, mama noastră, pleosc, pleosc ardea Zăinoaia cu o nuia lungă de salcie, mama noastră, mama noastră, grohăiau bărbații surprinși de o asemenea schimbare a sentimentelor și încercau să se opună fără succes în fața bătrînei care se sprijinea cu o mînă în bățul ei din totdeauna și cu cealaltă lovea fără cruțare. Se învinețise și tremura izbind în tot ceea ce devenise animalic acolo la marginea iazului văzînd cum cei care mai înainte nu puteau să se miște, acum se rostogoleau și alergau în genunchi prin iarba răcorită, mama noastră, mama noastră, da eu sînt mama voastră și izbea așa cum făcea Pîlea cînd trecea cu cei opt măgari înhămați la remorcă învîrtea nuiaua care începuse să se cojească adunîndu-și toate puterile pentru a ține piept acelui tăvălug de ilaritate, ah, mama noastră, mama noastră, se văicăreau femeile îmbrăcîndu-și fustele, ah, mama noastră, mama noastră, boceau molcom bărbații trăgîndu-se unul pe altul din fața nuielii de salcie în timp ce șchiopul jubila și rîdea între crengile copacului, sîntem bătrîni mamă și Zăinoaia căuta să-i ajungă tocmai de aceea că sînteți bătrîni și învîrtea nuiaua verde, hă, hă, hă, și odată cu rîsul șchiopului venea un vuiet nedefinit și doar el paznicul iazului a mai avut curajul și puterea să strige peste întinderi de acolo din înălțimea locului unde se afla că vin țînțarii, țînțarii uăăă! și apoi s-au auzit izbind portierele, cîteva jeturi de fum și umbrele mașinilor țîșnind ca o săgeată undeva spre Boțoaia. Zăinoaia rămăsese parcă suspendată în înserare privind norul cafeniu care se apropia dinspre Valea Saratei. Venea năvalnic și necruțător. Ea își agita nuiaua sperînd să fie ocolită. Șchiopul se împiedica prin iarbă și o împingea spre colibă strigîndu-i că ăia cu mașinile au plecat, ce naiba n-ai văzut, i-ai bătut și au plecat. Abia apucă să tragă o pătură la gura colibei cînd zumzetul țînțarilor cuprinse totul. Zăinoaia începu să plîngă și să strige șchiopului să n-o ducă la azil, de unde azil că acum sîntem într-o colibă, iar în jur sînt țînțari, așa-s de mari și întinse un deget arătînd femeii cam cît sînt de mari țînțarii. Aceasta se mira și nu mai plîngea. Afară nu se mai auzeau decît broaștele iazului. Paznicul feri pătura și scoase capul, apoi ieși cu totul. Norul trecuse în sus spre Valea Chioaiei. Se auzi o mașină claxonînd și se văzu un bărbat făcînd semne. Șchiopul îl chemă cu baltagul. Bărbatul veni cu mașina pînă lîngă colibă, scoase pe Zăinoaia afară, o urcă, îi mulțumi Șchiopului, îi bătrînă domnule, toți ajungem așa, își aprinse o țigară, izbi portiera și gata. În urmă șchiopul încerca să îngîne un cîntec din acela auzit la aparat și să mai arunce cîte o privire spre Valea Saratei să nu mai dea peste el vreun nor de țînțari în rest nimic.

(fragment de roman)

evocare

Crini roșii și bujori
decorează casa-n care Maria parcă mai trăiește...
O văd în umbra viselor ascunse,
pășind în ireala ei înfățișare,
solemnă ca și Uta de la Naumburg,
așa cum o văzusem împreună,
cînd mîna ei
sub faldurile rochiei de piatră
s-a mișcat.

Virgil HUZUM

partidul

e mai ușor
să poți opri cumva
furtunilor vigoarea și întreg tumultul
decît să crezi că cineva va reuși vreodat
să frîngă o putere care izbucnește
ca un izvor pornit
de dinlăuntru

e mai ușor
să încerci a priponi
c-un lanț mișcarea astrului pe boltă
decît să izbutești a ține în mod forțat în frîu
elanul celor care sub un roșu steag
pe nedreptatea socială
se revoltă

e foarte greu
dar poate încă tot ar cuteza
un braț viclean să mute munții-ntr-o altă parte
e sigur că nimeni și nimic nu va îndoi nicicînd
voința de granit a unui întreg popor
de a se întemeia pe veci
în libertate

abia acum

o
dulce și frumoasă nebunie de argint
un nimb de flăcări
împletite și arzînde în cunună

spune-mi
de ce abia acuma trebuie să te pierd
cînd buciumul sara pe deal
cu atîta vrajă și voluptate sună

Ionel DOROFTE

aurel
dumitrașcu

femeia venită din carte

Foarte rar scrie o carte poștală
și o lasă pe masă
cu un zîmbet nerușinat de plăcut
Sigur iar nu voi putea bănui
pielița roșie ce desparte viața de femeie
de cea de bărbat
Iar voi răsfoi zodiacul tăcut voi plînge
puțin la o poartă neagră
cu cheie de lemn
Nu-mi va fi teamă (sălbăticia din
text e poem pentru mine) vreau să
spun : plînsul orbilor închipuie lumea
dar numai cenușa le știe pe toate
Poate va veni o apă mare cu pești cu
rățoi și flașnete poate numai o zi
cerul va mărșălui printr-o carte
Voi fi un vînător trist prin celulele vii
și la masa aceea mă voi așeza obosit
voi citi. Voi înțelege numai ce merit
Din ferestrele roșii conturul unei femei
va mușca liniștit.

ca într-un cunoscut poem de vară

Tot mai multe zile în acele grădini
cu nume orientale iarbă neagră printre florile
negre
Și toate aceste trupuri umbrind și trăind
prin cuvinte
chiar tatăl meu pe marginea unui iaz
trăind ca scaieții uitat și el de cele vînturi
vavilonești întrebînd poate numai de mine
Eu scriind
Prin această fereastră văd iarba neagră printre
florile negre / Prin alte cărți despre mine
nimic.
Tatăl meu sau lemnul cel dulce —
ca într-un cunoscut poem de vară
mîntuindu-se prin dispreț.

text pentru divina paradoxalia

el nu avea ursită avea doar un leac
pe care plutea cu burta în sus vînăt șters
de pe cer
n-avea nici un drum
nu știuse nimic despre viețile noastre
ziceam : „să nu știi nimic e ca și cum ai fi
văduvit ca prostia“
„ca și cum voi n-ați fi“ zicea el numai toamna.
plutind pe lacul acela roșu și verde și negru
mai ales negru
Fără grai doar cu un solz de lună în carne
Cîți ani numai așa l-am văzut ?
mulți sau puțini
Și de n-ar mai veni alt anotimp
de n-aș mai spune nimic rău
de n-ar mai cocli ghioceii pe mal
de-aș uita.
De m-ar ajuta cineva să uit.

nu spun mulțumesc

Un deal cu ferestre roșii sub un
cer negru
Poate vrei să mergem pe deal poate
vedem merii prin această fereastră
Poate trăim.

un poet și un prozator

Locul lui Ioanid Romanescu în poezia română contemporană a fost fixat încă de la apariția antologiei de autor, **Demonul**, publicată în colecția **Hyperion** a Editurii Cartea Românească. Noua antologie, completată și cu cîteva „inedite“, îl pune pe Ioanid Romanescu, prin intermediul colecției de masă „Cele mai frumoase poezii“, în circuitul valorilor durabile ale poeziei clasice și contemporane. De altfel, autorul a operat și aici o selecție extrem de riguroasă, reținînd din unele volume numai una, două sau trei poezii. Mai bine reprezentate sînt volumele publicate după 1975, dar și pentru această perioadă, din **Energia visului** și **Trandafirul sălbatic**, de pildă, poetul nu a păstrat decît patru și, respectiv, cinci poezii. E o antologie care conține, cu cîteva excepții, cu adevărat „cele mai frumoase poezii“ ale lui Ioanid Romanescu.

Ioanid Romanescu a reținut pentru această antologie majoritatea poeziilor „insurgente“, de tip eseninist, în care definește statutul de poet în raport cu lumea și în raport cu limbajul, de la **Presiunea luminii** la **Poezia mea** și la **Vă rog să revizuiți statutul meu de poet**, probabil cea mai cunoscută dintre toate. „Insurgența“ clamează romantic destinul ales al poetului și-al poeziei și revendică pentru artă și pentru artist — paradisul visării. Textele programatice, destul de puține la număr, în fond, și nu întotdeauna relevante pentru arta cuvîntului, au deturnat atenția criticii de la substanța lirică a poeziei lui Ioanid Romanescu — la aspectul ideologic. Din punctul meu de vedere, „cele mai frumoase poezii“ ale lui Ioanid Romanescu țin de linia intim confesivă, de jurnalul liric, în care, fără să-și provoace stările, poetul are o mare acuitate a observației lor, atunci cînd se ivesc. În **Lupoaica**, „poetul insurgent“ încă mai scoate colții într-o alegorie destul de transparentă, dar poezia nu se mai reține pentru idee, ci **pentru imaginea plastică**: „La pieptul meu cresc lupoaica / priviți: lupoaica este mare / lupoaica este albă — tot părul îi căzu / de-atîtea nopți în dezmierdare // cînd urlă parcă linge Luna / cînd mă privește parcă bea / cînd merge parcă mă imploră / să mă-nsoțesc din nou cu ea // de-un timp, la pîntecele ei / într-adevăr mă simt regește — / dar vai urechea mea de Midas / de pe acum se prelungește // presimt destinul singular / — măgar cu stele în copite — / și lent îmi pregătesc tăcerea / pînă la porți în cer izbite // cu limbă roșie lupoaica / mai linge Luna fără rost — / e-hei, nu va uita măgarul / că rege mai întîi a fost // măgarul Midas e tot rege / — de ascultare-i sînt urechile prea mari / din tot ce a atins și-a-nnobilat / nimic nu va rămîne cînd zeii sînt măgari“. Pe linia lui Trakl și Blaga, Ioanid Romanescu scrie și o puternică lamentație ontologică („de ce m-ai trimis în lumină, mamă, de ce m-ai trimis?“): „Cînd voi lăsa în urmă numai umbra / nu spre moarte mă voi îndrepta / ci în brațele mamei mele // cum astfel fiecare ajunge / în brațele celei care l-a născut, / cum însăși mama stă în brațele / mamei sale care stă în brațele / mamei sale care stă în brațele / mamei sale..., / îmi închipui că dincolo e o lume visînd / în brațele unei mame uriașe / / dacă există un dumnezeu / nu poate fi decît femeie“ **(dacă există un dumnezeu)**.

Fiind vorba de o antologie, voi antologa, la rîndu-mi, cîteva imagini cu totul remarcabile: „ieri vîntul cînta între genunchii fecioarei / azi bolta înghețată îmi este mai aproape“; „Și iată e timpul / ca lacrima ajunsă mai mare decît omul / să-l poarte pe acesta în pîntecul ei / și să-l plîngă“; „vai fiului, care și-n moarte / va continua **să se nască**“; „mi-s ochii obosiți de vis — / ca păsările însetate deasupra mării / se prăbușesc peste real“; „Mamă ce bine e-he, e-o-he / la timp m-ai născut pe pămînt și în cer / mîinile mele zgreaptănă soarele — / noi — / dacă mai poți îmbătrîni o dată / naște-mă și-n lumea de apoi“. Poezia elegiacă, meditativă concretizată plastic în imagini răscolitoare, chiar dacă mai puțin personală, în sensul că se înscrie într-o tradiție prestigioasă, și reia temele mari ale lirismului fără modificări spectaculoase, conferă poetului un alt statut, de care, de altfel este conștient. Poemul **Demonul**, inclus mai întîi în volumul **Magie** (1982), fragmente din **Resurecția**, publicate în același volum, poeme din **Flamingo**, precum și fragmentele din **Orpheus** (inedite) indică nu numai o schimbare de ton, dar și de atitudine lirică. Se ivesc și aici incidențe (în **Mississippi**, de pildă, se aud tonuri din Mircea Cărtărescu, din realismul acumulativ și din mărturisirea plină de franchețe, în care eul liric vorbește despre sine cu detașare și autoironie, ca și cum ar vorbi despre un altul), dar direcția schițată în **Demonul** se coagulează în **Orpheus** în meditații contemplative și într-un limbaj cu caracter apoftegmatic: „Cum despre Apollon Hyperboreanul / — voind în rîndul zeilor să-l pună — / au spus că nu spiritul / ci coapsa îi era de aur, // vor desluși ce semne lasă piatra / pe-o latură a stîncii din care s-a desprins? // mîna mea friabilă s-a ros pînă la umăr // fie ca altul ducînd mai departe / lucrarea anonimă dar inconfundabilă / să se facă auzit în tăcere / spre sensul crescînd în cercurile memoriei // totu-i trecut — acesta e / adîncul beznei cîntecului morții“.

Voi cita și o foarte frumoasă replică ironică la **Melița** lui Beniuc: „De pe acest pămînt ciuruit / azi trag în desperare — am rămas anume / în tranșeea surpîndu-se-n care / noroiul mi-ajunge pînă la umeri / ta-ta-ta-ta! ta-ta-ta-ta! iauuuuuuuu! / ta-ta-ta-ta! ta-ta-ta-ta! iauuuuuuuu! // de foame și frig să nu mă-ntrebați, / cartușierele încă mi-s pline — / mai știu împotriva cui lupt / ordine nu primesc de la nimeni // ta-ta-ta-ta! ta-ta-ta-ta! iauuuuuuuu ta-ta-ta-ta! ta-ta-ta-ta! iauuuuuuuu! / / poate că războiul s-a sfîrșit / poate că să-mpușc mi-e interzis — / din toate pozițiile în toate direcțiile / schiaună mașina mea de scris // ta-ta-ta-ta! ta-ta-ta-ta ! iauuuuuuuu / ta-ta-ta-ta! ta-ta-ta-ta! iauuuuuuuu“ **(Mitraliera)**. „Cele mai frumoase poezii“ ale lui Ioanid Romanescu nu consacră un poet — el este de mult consacrat — ci îi fixează locul în conștiința poeziei contemporane.

Expansiv, jovial și volubil, Tudor Dumitru Savu seamănă cu un personaj din George Bălăiță. De un umor debordant și de o vitalitate ieșită din comun, sentimental, chiar patetic, prozatorul seamănă numai pe jumătate cu proza pe care o scrie. **De-a lungul fluviului** este al treilea volum publicat de autor și primul în care se distanțează (cu toate că în marginea aceluiași domeniu dunărean) de Panait Istrati și de Ștefan Bănulescu. Din cîte am înțeles de la el, **De-a lungul fluviului** este ultima carte dedicată unui tărîm, pe jumătate real, pe jumătate imaginar, ieșit, literar de sub mantaua unor scriitori de prestigiu. Și aici personajele au nume bănulesciene și chiar și unele situații mai amintesc de maestru: orașul se cheamă Cantacuzina, iar protagoniștii, Gramatopol, Naceadis Cota, Dafnula, Agop, Anastasatu, Ion Leopold Margea, Herembas, Halichia, Pantelimon Calcatinge, Marcozi, Sia Ferekide-Belgun și așa mai departe. Nu aceasta este ordinea însemnătății lor și lucrul acesta nici nu contează. **De-a lungul fluviului** nici nu e un roman, ci un lung poem în proză, în care personajele sînt viziuni și-n care lumea se repetă, „bizanț după bizanț“. Nici ideea aceasta nu este nouă, ea există, în germene, și în proza lui Bănulescu, unde istoria așează, piatră peste piatră, ruină peste ruină, un Levant deasupra altuia. Ceea ce e cu adevărat nou la Tudor Dumitru Savu, în spațiul de la gurile Dunării, pe care-l explorează, este confuzia realului cu imaginarul, marea lăcomie a imaginarului, care digeră istoriile și istoria în poveste. Din apele acestui epic... fluvial, domol și greu ca la vărsare, țîșnesc cîteva ideiimagini foarte frumoase, legate, toate, de o percepție particulară a timpului prin văz. Așa cum generalul Margea veghează cu binoclul la ordinea lucrurilor în Cantacuzina, nepotul lui Agop vede, cu lentilele de calcan aplicate pe ochi, ce s-a întîmplat în trecut și ce se petrece la zeci de kilometri distanță. Metafora textuală a cărții lui Tudor Dumitru Savu, și care determină și perspectiva narativă fabulatorie, ține de clar-viziune.

Așadar nu jocul de oglinzi, nici păienjenișul (labirintul dedalic) străveziu nu dau structura inefabilă a acestei cărți de povești (povestiri), ci chiar consistența opacă a lucrurilor evocate ca-ntr-un bazar, mirosurile grele de mîl, de ape grele, halvița și susanul, braga. E un Levant al simțurilor, tulburător și un Levant rafinat, dar nu exotic, ci de o stranie clasicitate: Levantul poveștii. Și aparatul, mașina de vise, care în **Cartea Milionarului** era drezina, tot o mașină a timpului, este, aici, vederea.

Nu e nimic de rezumat în **De-a lungul fluviului**. Conflictul de putere nu dezvoltă, în linie imaginară, mari fantezii. La drept vorbind, ceea ce face nepotul lui Agop, supraveghindu-l pe Margea, în loc să vîndă bragă, nu duce la nici un deznodămînt. Nici planul lui Naceadis Cota nu are, din perspectiva romanului, o urmare fatală. Totul este pretext de poveste și știu că Wanda Wilhelmina, regină a apelor, personaj simbolic, e chiar mai consistentă decît personajele-oameni. Tudor Dumitru Savu se desprinde de lumea întîmplărilor reale, renunță la un domeniu pe care se pregătea să și-l împroprietărească și se întoarce cu fața către magia cuvîntului, către starea de poveste, fantezie de esență poetică. Romanul lui dezvoltă un eseu despre jocurile imaginației și dezlănțuie forțe de o nebănuit productivitate.

Talentul îl îndreptățește pe Tudor Dumitru Savu la o proză de viziune, radicală și îndrăzneață în idee. **I-aș sugera să se apropie de un subiect contemporan, angajant și fierbinte.** Mijloacele literare pe care le are sînt, deocamdată, deasupra subiectelor. Oricum, Tudor Dumitru Savu se numără între stiliștii de marcă ai generației sale.

Val CONDURACHE

Ioanid Romanescu: **„A doua zi“**, Ed. Albatros, 1985.

Tudor Dumitru Savu: **De-a lungul fluviului**, Ed. Dacia, 1985.

cărțile din viață și viața din cărți

Scriind acum mai mulți ani despre Lucian Raicu, observam că el se simte cel mai bine în neconstrîngătorul teritoriu al eseului. A practicat, mai practică și azi cu intermitențe, critica de primă instanță, deși datele personalității sale nu sînt tocmai potrivite acestei îndeletniciri. Criticul, de o infinită delicatețe, are gustul impalpabilei nuanțe, pentru care foiletonul nu e îndeajuns de încăpător. La drept vorbind, lui Lucian Raicu îi repugnă afirmațiile tranșante, judecățile categorice. Nu neapărat dintr-un hiperdezvoltat simț al relativității lucrurilor artistice. Nu numai de asta. Dar a hotărî dacă o carte e bună ori nu are în ochii săi o mai mică însemnătate decît înțelegerea ei, descifrarea — prin urmare — a „secretului vieții“ cuprins înlăuntru-i. El năzuiește să descopere un limbaj comun cu opera, „smulgîndu-i“ astfel ceea ce ea ascunde îndeobște cu îndărătnicie, determinînd-o la mărturisiri revelatoare. Convins că ea are de transmis ceva important, decisiv, irepetabil și că de el depinde ca mesajul să devină public, o ia în serios, chiar și atunci cînd primele impresii ar încuraja o atitudine mai degajată. O permanentă gravitate caracterizează poziția criticului în fața literaturii. Nu-și permite momente de destindere, e atent, concentrat să nu-i scape, nu vreun cuvînt, pe acestea le înregistrează cu ireproșabilă fidelitate, ci o inflexiune a tonului, o subtilitate de topică, un accent. Cîtă vreme opera îi vorbește, criticul există numai ca devotat ascultător, abia îngăduindu-și să respire, necum să o întrerupă, să-i pretindă lămuriri, să-i solicite adaosuri. Întrebările, îndoielile vin după aceea, cohorte de întrebări și dubii, cînd stoarsă, epuizată de efortul confesiunii, opera tace. Această capacitate de a asculta cu întreaga ființă, liber de toate prejudecățile, vocea literaturii singularizează dintru început demersul lui Lucian Raicu. Rareori o asemenea uitare de sine, un asemenea devotament și o asemenea modestie. Nimic din așa de obișnuita superbie a criticii, preocupată să-și pună într-o cît mai convenabilă lumină virtuțile, să-și afirme ascendentul, să-și impună cuvîntul. Cuvîntul operei, el și numai el, are întîietate. A o sluji necondiționat, fie și cu riscul de a trece neobservat, rămîne pentru Lucian Raicu supremul orgoliu. Critica este o formă de viață în măsura în care întreține viața literaturii. Ceea ce e posibil doar intrînd în pielea ei, identificîndu-te cu ea pînă la pierderea de sine, devenind — dacă nu ea însăși — măcar ruda ei de sînge.

Bineînțeles că un asemenea tur de forță nu e la îndemîna oricui. Trebuie, pe lîngă auzul absolut, în stare să discearnă sunetul propriu al operei, uneori nu mai intens decît o amăgire, un talent de expresie suficient de puternic și de divers pentru a amplifica imperceptibilele sonuri pînă la limita de jos a recepției urechilor comune. Și pe acesta îl are Lucian Raicu cu prisosință și-l pune la lucru cu o admirabilă dărnicie. În paginile sale, vocea literaturii e plină și caldă, impune respect și convinge. Convinge că, departe de a fi literă moartă, viața a mocnit mereu sub stratul protector de cenușă, așteptînd numai curentul de aer proaspăt care să-i redea măreția de flacără.

Împrejurarea că, pînă și atunci cînd e dispusă la mărturisiri, limbajul operei numai accesibil nu e prelungește rostul criticului dincolo de pragul simplei (de fapt complicatei) audiții. A receptat mesajul, i-a realizat consistența, urmează să ne facă părtași la revelație. Împovărat cu această, pe cît de nobilă, pe atît de pretențioasă îndatorire, criticul are obsesia fidelității, îl terorizează ideea că intermedierea sa ar putea fi, cum se întîmplă adesea, o deformare. Nu grosolană, dar pînă și omiterea unei nuanțe, i-ar diminua amploarea. Se vrea transparent, ca un perete de sticlă prin care peisajul năvălește intact. Or, tocmai desăvîrșita transparență (i se pare că) e de neatins. Scrisul lui Lucian Raicu ni se înfățișează ca o încordată luptă cu limbajul, veșnic alunecos, a cărui supunere ar fi o garanție de precizie. Oricare gînd, abia exprimat, e suspectat de imprecizie. Nu mai departe decît adineaori, înainte de a-l fi așternut pe hîrtie, părea întruchiparea exactității însăși și, iată, conturele au și prins să-i tremure. Ce depărtare între intenție și realizare! Cine să mai distingă în limpede-tulburea apă de cuvinte fermitatea de o clipă a liniei? O nouă formulare, mai chibzuită, mai adecvată, se impune, o cauți, o descoperi, pentru ca imediat să constați că nici ea nu strălucește prin fidelitate și să te vezi nevoit a alerga după o alta.

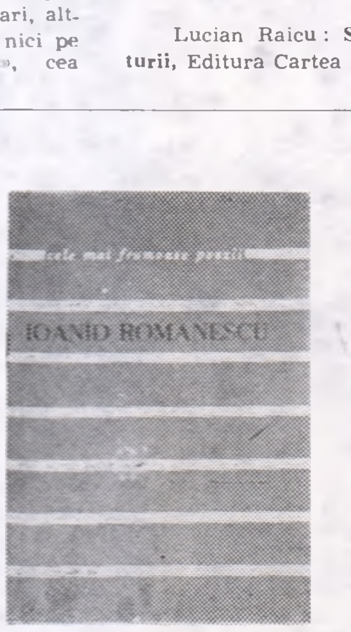
Niciodată nu ajunge criticul să fie pe deplin mulțumit de precizia termenilor. Scrierea masivului op despre Gogol, bunăoară, nu reprezenta și încheierea unei experiențe, continuată incidental în volumele ulterioare. Niciodată nu scapă Lucian Raicu de inconfortabilul, apăsătorul sentiment al trădării cuvintelor, dar — cu siguranță — succesivele aproximări ne apropie simțitor de puritatea gîndului ce-l animă. Dacă nu pătrundem în chiar miezul lui fierbinte, cel puțin ne găsim în imediata sa vecinătate și-i simțim căldura binefăcătoare. Miezul oricum nu ne e dat să-l atingem, deși adesea sîntem dispuși a crede că ultima tentativă a criticului ne-a lăsat la un pas de incandescență. Iluzie! Cu cît ne apropiem de el, cu atît ne îndepărtăm, căci — în timp — însuși gîndul se schimbă, lasă locul altui gînd, poate că mai drept, mai adevărat, însă de care ne despart nebănuite întinderi. Vom reuși, probabil, să le biruim și pe acestea, pentru ca, atunci cînd bucuria izbînzii ni se va părea întreagă, să vedem cum un alt gînd, mai drept, mai adevărat, ne îmbie din zare.

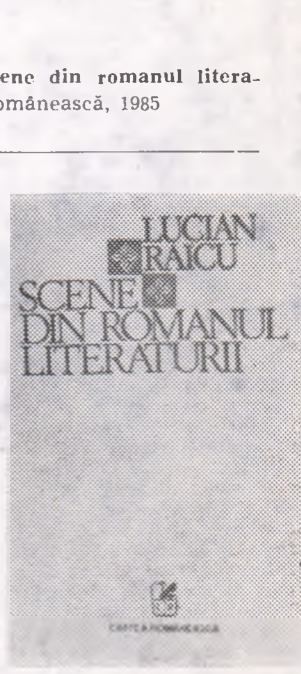
Scene din romanul literaturii, ultima carte a lui Lucian Raicu, adună o serie de reflecții libere despre literatură. Sînt însemnări disparate, redactate — ni se precizează — din tinerețe și pînă în prezent, referitoare la chestiuni de o mare diversitate. Citite cursiv, ca un roman al criticului, impresia pe care o lasă e copleșitoare. Regăsim, desigur, în ele bineștiutele calități ale autorului: ascuțimea observației, finețea analitică, prospețimea ochiului. Să adaug numaidecît darul formulărilor pregnante spre a avertiza că nimic din ce avea mai prețios critica lui Lucian Raicu nu lipsește în **Scene din romanul literaturii**. Paginile colcăie realmente de idei, incitante, vii, ce te trag de mînecă, nu te lasă în pace, obligîndu-te să iei atitudine. Citez la întîmplare un fragment despre „literatura de idei“: „Cine nu **plînge** și nu **rîde** nu are acces la idei. De aceea este un nonsens literatura «de idei». Idei a avut Shakespeare, a avut Cervantes, a avut Balzac, a avut Dostoievski, au avut, fără abatere, toți cei mari, altfel ne-ar tulbura numai «simțurile», și nici pe ele. Literatura fără idei nu este «bună», cea specializată în idei nici pe atît. Creația lipsită de idei nu este creație, după cum nu este nici aceea avînd aerul că trăiește doar pe seama lor. **Moartea** prințului Bolkonski este saturată de gîndire; nu mai puțin decît sînt marile sisteme filozofice. Cuvîntul **moarte** are de la sine o conotație profund filozofică; să-l dăm atunci deoparte și să folosim cuvîntul **bal**, aparent despuiat de atare conotații. Sau cuvîntul **vînătoare**. Sau cuvîntul **petrecere**. Sau cuvîntul **primăvară**. Cînd se vorbește despre: bal, vînătoare, petrecere în **Război și pace** tensiunea gîndirii, a «problemelor» nu este mai scăzută decît în **Marele inchizitor**; sau decît în dialogurile platoniciene“.

Socotesc totuși mai nimerit să nu insist asupra însușirilor evidente ale textelor criticului, ce pot închega singure portretul unui comentator de primă mînă al literaturii, preferînd să mă opresc la o alta, despre care s-a vorbit mai rar, anume fervoarea. Nu numai că, meditînd la cele mai diferite subiecte, Lucian Raicu nu e așa-zicînd indiferent, dar el consumă în limpezirea lor o pasiune de o înălțime pentru care nu găsesc mai potrivit termen de comparație decît patosul lui Ibrăileanu din sumarele, dar atît de consistentele eseuri consacrate clasicilor ruși. Contactul cu literatura este pentru Lucian Raicu întotdeauna vital. Trăiește în și prin literatură, își trage energiile din ea și le cheltuiește în numele ei. Se deschide dinaintea operei precum o floare avidă de lumina sub razele soarelui. Inspiră prin toți porii aerul ei tare. Nu e o simplă figură de stil. Glosele sale fac dovada unei participări integrale. Problemele literaturii sînt și problemele criticului. Nu printre altele, nu oarecare, ci singurele, adevăratele lui probleme. Ar fi nedrept să vedem aici numai o angajare intelectuală, la o adică nici ea de disprețuit. Este însă mult mai mult: o trăire cu toate resorturile ființei, inclusiv biologice. Suferințele operei îl dor ca o nevindecată rană personală, presiunile la care ea e supusă îl sufocă, atentatele la viața ei sînt resimțite ca amenințări ale propriei existențe. Și, tot așa, izbînzile ei, rarele, memorabilele ei victorii, îl întăresc, îi sporesc puterile, îl fac să exulte. **Scene din romanul literaturii** este jurnalul zguduitor de sincer al unui critic pentru care profesiunea s-a identificat cu viața însăși. Cum ar mai putea el suporta, după ce i s-a dăruit trup și suflet, minciuna, fie cît de ademenitoare, pe care literatura, o parte a ei, ne-o plimbă pe sub nas? Cum să tolereze cliseul, artificiul, contrafacerea, mistificarea, cînd unica hrană în stare să-i astîmpere foamea e autenticitatea? Trăirea autentică, palpitul neprefăcut al vieții, chipul dindărătul jubilatoarelor machiaje, numai ele au preț pentru critic. Asumarea literaturii se traduce în cazul său printr-o înfrigurată căutare a omenescului. Rîndurile privitoare la Gogol, la Tolstoi, la Flaubert, la Thomas Mann, la Caragiale, la Mazilu, la Kafka sînt rodul acestei neîncovoiate credințe. Speculațiile goale de încărcătura vieții îl lasă rece, nici nu le bagă în seamă, insistînd în compensație, fără teama că ar putea fi obositor, că se repetă (și nu se repetă), pe acele cărți ori porțiuni ale lor saturate de omenesc. „Am început să citesc (**Daniel Martin** de Fowles — n.n.) cu destulă greutate, m-a plictisit la prima sută de pagini, apoi a început să mă captiveze. Nu poate fi «înlocuit» de romanele lui Thomas Hardy, Galsworthy ș.a. Altfel de rău și, mai ales, altfel de **conștiință** a răului, alt tip de culpabilizare (inclusiv de autoculpabilizare), alt nivel de meditație existențială și de intelectualitate pur și simplu (mult mai înalt, măcar atît «s-a» cîștigat, **pierderile** se văd și cu ochiul liber). Omul **liber**, scutit de constrîngeri interne, să nu mai vorbim de cele sociale, acesta este personajul lui Fowles. Este el mai «fericit», liber fiind? Cu intenție formulez atît de rudimentar, nu vreau să complic, e prea importantă problema... Eu spun că da, mai cu seamă dacă eliminăm nesuferita ghilimetare. Excluzînd, firește, orice perspectivă idilică de înțelegere a unei noțiuni, totuși, esențiale. Nu suferă mai puțin, poate chiar suferă mai mult, dar însăși capacitatea de a **suferi** devine elocventă. O literatură cu oameni abrutizați, din motivele bine știute și oricît de explicabilă este abrutizarea, riscă ea însăși abrutizarea“. Gravă și densă, pasionantă prin tensiunea gîndurilor, această carte a lui Lucian Raicu este „confesiunea esențială“ a unei conștiințe pentru care cărțile sînt viață nemijlocită, iar viața o carte.

Al. DOBRESCU

Lucian Raicu: **Scene din romanul literaturii**, Editura Cartea românească, 1985

literară

resentiment și valoare

O foarte interesantă carte publică în colecția „Eseuri“ a editurii „Cartea românească“ Vasile Dem. Zamfirescu. **Intre logica inimii și logica minții** are prea puține în comun cu volumele incluse îndeobște în respectiva colecție – volume dedicate aproape în exclusivitate fenomenului literar. Literatura e atinsă mai degrabă accidental în **Între logica inimii și logica minții**; domeniul vizat este acela al filosofiei culturii, așa cum ne poate apare privită dinspre psihologie și dinspre o disciplină mai nouă — etologia. Împărțirea lucrării în două părți distincte — **Spirit-suflet** și **Natură și cultură** — reprezintă o soluție ingenioasă pentru a „lega“ un număr de studii independente. Cu toate că unitatea ansamblului nu vine din „concepție“, organizarea volumului fiind ulterioară, scrierii independente a studiilor (părți din anumite texte sînt reluate în altele, în momentul conceperii ele nefiind, se vede, sortite antologării), omogenitatea „intereselor“ autorului asigură culegerii o coerență autentică întru totul.

Etologia este o disciplină relativ nouă care își trage teoria din biologia comportamentului. Cercetarea comportamentului animalelor nu e deloc „inutilă“ completării imaginii omului — imagine care ar fi putut părea unor contemporani edificată în datele ei esențiale. Geneza unor precepte morale — de pildă — poate fi altfel interpretată atunci cînd se știe foarte bine că „la animalele sociale comportamentul intraspecific este guvernat de un sistem de norme care vizează un bine supraindividual — conservarea speciei și a vieții. Nici urmă de război al tuturor împotriva tuturor! Prădătorii sînt cruzi cu victimele lor, dar niciodată cu semenii. Chiar dacă această morală animală nu are amploarea unui decalog, cea mai importantă dintre cele zece porunci este prezentă: «Fiare» sîngeroase ca leul și lupul dau impresia că respectă, în grupul de apartenență, interdicția de a nu ucide. Și nici nu este o simplă impresie“. Sistemul de inhibiții pe care natura îl traduce în viața societăților animale justifică o concluzie doar aparent paradoxală: „Ceea ce deosebește un asemenea comportament de morala umană este doar absența conștiinței“. Constatînd în cazul omului prezența conștiinței nu înseamnă că astfel am și rezolvat problema „genezei“ principiilor moralei. Se prea poate ca ele să fi fost „date“ omului vizîndu-se același „bine supraindividual — conservarea speciei și a vieții“. Faptul că sînt însoțite de conștiință înseamnă oare neapărat că ele sînt, automat, o emanație a acesteia? Cu argumente etologice s-ar putea justifica absolutismul etic; urmînd să protejeze specia, să edifice un cult al vieții, anumite reguli morale pot fi socotite ca singurele reguli capabile să susțină condiția omului... Etologia este în stare să modifice substanțial imaginea tradițională a speciei. Ideea lui Arnold Gehlen, potrivit căreia „omul este o ființă practic lipsită de instincte specializate, o ființă absolut deschisă spre lume, dar și, din acest motiv, deficitară, privată de repere sigure pentru comportamentul său“, mi se pare, în acest sens, semnificativă; etologia are toate șansele să ne furnizeze viitoare clarificări surprinzătoare. O idee asemănătoare întîlnisem și la Roger Caillois, un eseist astăzi aproape uitat. Acesta amintea într-un eseu de lipsa de adaptare la mediu a omului: fiecare viețuitoare e dăruită cu mijloacele cu care se poate adapta la mediu și hrăni (cioc, ghiare, dinți puternici, blană sau pene etc.) în timp ce omul pare deposedat de toate aceste șanse. Singură inteligența i-a dat posibilitatea să-și făurească ceea ce natura i-a refuzat. „Disponibilitatea“ lui în alegerea mijloacelor e remarcabilă: născîndu-se dezarmat în fața naturii, omul are șansa să-și caute, să-și aleagă și, atunci cînd poate, să-și înlocuiască mijloacele de „adaptare“.

Etologia oferă șanse unor utile reconsiderări hermeneutice. Explicațiile pe care le propune sînt suficiente pentru a deschide porți altădată inaccesibile. Vasile Dem. Zamfirescu o face în **O superstiție a poporului român în lumina etologiei.** În basmele românești spînul și omul roș sînt nelipsite personaje negative. Nu voi reface aici întreaga demonstrație. În lumea animalelor etologii au remarcat o puternică reacție de respingere față de orice membru al grupului care se abate de la normă. Aceeași respingere s-a observat în comunitățile umane vizavi de persoanele „tarate“. Această ostilitate a grupului, trecînd printr-un releu de care „elaborarea visului se slujește în mod curent: **reprezentarea prin contrariu“**, transformă ostilitatea grupului față de cei „marcați“ într-o ostilitate a acestora față de grup. Spînul și omul roș pot aduce nenorociri celor pe care-i întîlnesc...

Multe alte foarte interesante sugestii dă filosofiei etologia. Aș mai consemna numai sensul pe care etologii îl atribuie tradiției umane: fenomenul nu ne este, așa cum am fi tentați să credem, specific. Animalele respectă la rîndul lor o „tradiție“; spre deosebire de oameni, însă, la acestea tradiția este legată strict de „obiectul la care se referă“. O comunitate de viețuitoare trăind într-un anumit cadru își va transmite din generație în generație obișnuințele pe care existența în acele limite le impune. O dată cu părăsirea cadrului „tradițiile“ respective dispar fără urmă. Citîndu-l pe W. Wiekler, autorul ne oferă explicația diferențierii: „...purtători de informație extraindividuali și folosirea simbolurilor deosebesc clar tradiția umană de toate formele de tradiție înregistrate pînă acum la animale“.

Am zăbovit mai mult asupra condiției tradiției pentru că mi se pare că ea se află într-o indestructibilă legătură cu una din chestiunile tratate într-un studiu de mare densitate din prima secțiune a cărții: **Momente psihice în geneza valorii — Contribuții la o teorie a resentimentului.** Pentru a fi mai exact trebuie să spun că studiul este precedat de o investigare istorică a problemei, investigare împinsă pînă la maximele lui La Rochefoucauld. Observator imbatabil al realităților sufletești, moralistul francez descoperă cu inegalabilă pătrundere o serie de trăsături care vor ajuta ulterior la definirea unora dintre cele mai importante „maladii“ ale spiritului. (Cu toate că nu i-aș acorda o prea mare importanță, vreau să remarc aici unul dintre puținele inconveniente ale studiilor lui Vasile Dem. Zamfirescu: în mai multe locuri autorul face un soi de apropieri competitive între literatură și știință; deși n-a avut parte de instrumentele de investigație ale științei, artistul ar fi observat un anumit fenomen; posedînd uneltele conceptelor, omul de știință a mers mai departe decît scriitorul etc. etc. Problema a fost nu o dată abordată și, în ce mă privește, cred că răspunsul de multă vreme cunoscut este și cel potrivit: fiecare din aceste domenii ale spiritului vizează o altă finalitate, nefiind vorba de o „concurență“ din care una sau alta ar putea ieși biruitoare. Totodată, însă, și teoriile omului de știință și ficțiunile scriitorului se nasc, pentru un timp dat, în cadrul aceleiași paradigme — paradigmă în sensul propus de Th. S. Kuhn. Comunicarea dintre discipline la acest nivel cred că ar putea fi căutată). Invidia disecată de La Rochefoucauld este tratată prin teoria **autoestimației** a lui Adler; produs al orgoliului, invidia apare ca un rezultat al neputinței de a atinge un obiect sau o valoare existențială (inteligența, o trăsătură de caracter etc.). Netradusă în act această stare de nemulțumire se transformă în resentiment. O mult mai amănunțită cercetare a resentimentului fac Max Scheler și Nietzsche. Dorința de răzbunare, invidia și atîtea alte impulsuri negative devin, din **„neputința** de a acționa în direcția indicată de anumite afecte“, resentiment.

Deosebit de important mi se pare mecanismul prin care resentimentul răstoarnă valorile imposibil de atins. Fenomenologia resentimentului, elaborată de Max Scheler, îl reconstituie etapă cu etapă; valorile „invidiate“ se transformă în negativul lor. Nietzsche a văzut în creștinism, și mai ales în morala creștină, un produs tipic al resentimentului. Perspectiva istorică pe care o avem astăzi, și pe care se sprijină Vasile Dem. Zamfirescu atunci cînd dă dreptate în această privință lui Nietzsche versus Max Scheler, întărește asemenea ipoteză: „Cercetările istorice au arătat că religia creștină a apărut în mediile de la periferia Imperiului roman, la acele pături sociale și naționale defavorizate și dezmoștenite. Întrucît condițiile sociale frustrante erau, pentru cei din rîndul cărora s-au recrutat primii creștini, de nedepășit, adevărat destin, întrucît dorința de răzbunare, ura, invidia, — principalele surse ale resentimentului — nu se puteau rezolva în act, întrucît neputința și sentimentul de inferioritate nu puteau fi îndepărtate printr-o compensare reală, în sufletul acelor oameni s-a născut resentimentul, reacție de apărare (pseudo-compensare) menită să le facă existența suportabilă. Astfel, principalele date ale condiției lor au devenit valorile cardinale ale moralei creștine: umilința, sărăcia, cumpătarea, ascultarea, iubirea dușmanului, adică exact opusul valorilor oficiale“.

Textul e mult mai bogat decît aș putea-o sugera în aceste rînduri: este, de altfel, și unul dintre puținele din bibliografia noastră care să acordă o atenție specială resentimentului în ipostaza de creator de valori.

Interesul studiului pentru filosofia culturii cred că ar putea fi amplificat cu o aplicare la domeniul valorilor estetice. Punctele de reper nu sînt greu de trasat: valorile estetice ale unei generații sînt „contestate“ cu mai mult sau mai puțin succes de generația următoare — ale cărei valori vor fi contestate, la rîndul lor, de artiștii care-i vor succede. O reîmprospătare continuă se ridică pe un „joc al resentimentelor“ care ar putea fi interpretat analitic. În același sens cred că ar putea fi privite valorile marilor epoci culturale. Valorile romantismului sînt, simplificînd, defecte ale clasicismului. Modernismul ce altceva este, prin mișcările de avangardă, dacă nu elaborarea unei estetici negative, o estetică menită să treacă în rîndul valorilor tot ceea ce se opune valorilor tradiției?

Sugestiile oferite cu dărnicie în **Intre logica inimii și logica minții** n-au putut fi, evident, nici măcar inventariate în aceste pagini — care nici nu și-au propus, de altfel, decît să prezinte eșantioane dintr-una din cele mai incitante cărți de eseuri care au apărut în ultimii ani.

Constantin PRICOP

Vasile Dem. Zamfirescu, **Între logica inimii și logica minții**, Editura Cartea românească, 1985.

monstrul delicat

*Motto ? **Au lecteur** a lui Baudelaire.*

P R E A M U L T K I T S C H. Am citit, și nu fără plăcere, tot ce a scris pînă acum Dumitru Dinulescu. De aceea m-am dus „cu sacul“ la romanul pe care el l-a tipărit de curînd. Nu mică mi-a fost dezamăgirea. Deși nu lipsesc din acest tom de 318 pagini multe din calitățile autorului lui **Robert Calul**, al **Lindei Belinda** și al **Galaxiei Burlacilor**, ansamblul este de o stupefiantă inegalitate.

D. D. și-a creat un stil, ba chiar o manieră narativă, proprii, constînd, în esență, într-o „flușturatecă“, nepăsătoare colocvialitate. Propozițiile se succed, simple și scurte, plesnind de claritate ca niște baloane de săpun, foarte „vorbite“, de o isteață stîngăcie adesea, ca și cum cel care istorisește „n-are treabă“ cu literatura și nu-și bate capul să dichisească, să „stilizeze“. Totul pare spus de un „om comun“, fără pretenții de expresivitate și de pe platforma unui behaviorism de mărunt bun-simț. Dau, scos din discursul auctorial, un scurt exemplu: **„De aceea lucra el încă pe rupte. Dar în secret. Avea foarte puțini colaboratori apropiați. Dar niște apartaje mamă-mamă“.** De altminteri, naturalețea, oralitatea și simplismul miticesc al grăirii naratoriale (deci nu a personajelor) sunt duse pînă dincolo de margine, fiind frizat, atins chiar de-a binelea, anacolutul: „Exact ca și mie, cele două fete îi luară adresa, dar pe a lor nu **le-o dădu“** (în loc de: i-o dădură) sau „Mai stau mult așa? se impacientă Jacqueline, **care-ncepuse să-i fie frig“** (ș.l.d.: căreia).

Am atras atenția asupra acestor lucruri tocmai fiindcă meritul principal — cît există — al romanului lui D. D. rezidă în specifica zglobiciune seacă și mucalită a scriiturii (mai-mai să zic: a „vorbiturii“). Nu-l pot omite nici pe cel al creionării, cu o mînă și o mînă destul de bărbătoase, a atmosferei unui platou de filmare sau a unor idile prin Europa. Last, but not least, la rubrica profit (cu minime pierderi) trebuie trecut umorul autorului care, una peste alta, e incontestabil.

Nenorocirea vine dinspre epic. D. D. a compus o poveste atît de „browniană“, de inextricabilă, de bazaconială, încît e cert că pentru multă vreme se va situa în fruntea topului celor mai trăznite cărți. Acțiunea, care acțiune? acțiunile, să tot fie vreo două duzini, se petrec pe Pămînt, în Italia, Franța, Germania, pe Marte, în Iad, la București, în Cosmos, comutările fiind guvernate de principiul netam-nesamic. Personajele sunt marțieni, marțience, oameni, pisici, draci, drăcițe, apar și Niels Bohr, Max Planck, Einstein, Yeti, omul zăpezilor, ele intră și ies din cadru sau din propria piele după capriciile imaginației incontinente a autorului, dar interminabilele avataruri țin de aleatoriul cel mai gratuit, n-au nici o convergență și, bref, plictisesc. Dacă în prea ingustele pasaje „realiste“ D. D. e cursiv și atrăgător, în cele fantastice, fantasmatice, fantasmagorice, esfe, onirice (sau toate acestea laolaltă, într-un conglomerat (burlescosmicomicavernos) el pierde orice control al circuitelor narative și impresia e de talmeș-balmeș, nevertebrat și fără gust. Înzestrarea sa, puternică aceasta, este pentru lumea firescului mediocru; desfrînîndu-și închipuirea, D. D. a izvodit o parodie de roman care e, în grosul său, un kitsch funambulesc, uimitor de inconsistent.

P R E D I C A T E F Ă R Ă S U B I E C T. Dacă Dumitru Dinulescu trece gafînd din proza scurtă în cea lungă, Tudor Vasiliu descrie o traiectorie asemănătoare, nu mai puțin descendentă, din proza ultra-scurtă în cea scurtă. Nuvelele și povestirile sale din **Vînătoarea de perne** suferă de neseriozitate. Autorul pare să nu știe exact ce vrea. Resursele nu-i lipsesc. El are un simț sprințar al limbii, din care ies replici viu, chiar carnavalesc colorate; are memoria amănuntului, din care ies observații cu un grad remarcabil de realism, de autenticitate; are, în fine, și o certă capacitate speculativă, din care ies (mai firesc, mai artificial) conflicte ideatice, dileme de conștiință. Deci (ca să preiau un anume stil) la capitolul materiale de construcție nu e deficitar. În schimb (rău schimb), arhitectura e la pămînt. Volumul său e un bloc de locuințe, țeapăn zidit, dar în care un apartament n-are uși, altul n-are ferestre, altele n-au podea, tavan, pereți, sau, cînd toate par la locul lor, camerele au o dispunere nesăbuită. Vreau să spun că narațiunile lui T. V. nu au omogenitate, ceea ce implicit grevează și asupra relevanței lor; nu conduc nici la senzația de umanitate plauzibilă, nici la cea de univers parodic închegat. Acest compromis funciar dă fisurile pe unde se infiltrează noxele neseriozității.

Titlurile sunt, în majoritate, parodice: **Așteptîndu-l pe tovarășul Godeanu** (Așteptîndu-l pe Godot), **Week-end la Teiș** (Week-end la Zuydcoote), **Un breloc pentru Țone** (D. R. Popescu), **Patru cazuri clinice** (Cehov) **Dragoste și ambiție** (Mazilu), **Poveste de dragoste** (E. Segal). Și numele luate din realitatea imediată sunt șugubăț parodiate: Traian Iancu devine astfel Decebal Jianu. Multe din subiecte produc fie plăpînde scheciuri pure **(Vulpea, Un breloc pentru Țone, Continuarea, Volodea, Patru cazuri clinice, Dragoste și ambiție, Catinca)**, fie debile melodrame-scheci **(Week-end la Teiș, Sentința, Dublă cetățenie..., Poveste de dragoste).** Cîte o probă din fiecare tip: s c h e c i: un soț gelos pune un contact electric sub salteaua conjugală și un bec pe acoperiș ca să afle de la distanță cînd e înșelat. M e l o d r a m ă - s c h e c i: el emigrează, dar, în țară, are un copil cu ea care, clarvăzătoare, îl așteaptă, mama ei însă nu crede în posibilitatea revenirii lui și totuși, chiar cînd să arunce pruncul de la balconul etajului șase, pe cine zărește jos?: pe el care, dezamăgit de R.F.G., se întorsese acasă și venea braț la braț cu ea.

Autorul forțează succesul, abordînd cu jovialitate și teme mai fierbinți, mai, să zicem, delicate. Este însă o vînjoșenie superficială, gen Baranga, ca un doping, încheierile (ca și încheieturile) fiind moi. Problemele de natură morală, socială, civică, politică, pe care T. V. le introduce — acesta e cuvîntul — în prozele sale, se rezolvă în doi timpi și trei mișcări, prin prestidigitație verbală, lăsînd impresia de aranjament instructiv-demonstrativ. Oricît de grozav e fitilul, lampa scoate fum dacă gazul e îndoit cu apă.

Q U O V A D I S, M H S? Am fost și sunt un îndrăgostit de primele două volume ale tetralogiei lui Mircea Horia Simionescu: **Dicționar onomastic** și **Bibliografia generală.** A trecut peste un deceniu și jumătate de la apariția lor, în care n-a fost an să nu recitesc, cu statornică voluptate, măcar cîteva zeci de pagini din fiecare, ca o gură de aer bine ozonat. Le-am socotit dintru-nceput opere de mîna întîi ale literaturii române, competitive chiar dincolo de frontiere.

Într-un eseu pe care li-l consacram în 1972 (apărut în „Cronica“, 38), mă dedam, entuziast, la optimiste pronosticuri: „Mircea Horia Simionescu e un scriitor cu explozie întîrziată (...). Prozator de forță, ar putea scrie, și o va face, o perfectă proză de disecție, de observație realistă, condimentată cu captivante răsuciri stilistice (...). Evident, nimeni nu e profet în țara lui, dar am credința că de la MHS trebuie așteptat un roman trainic și mustos“.

Scriitorul m-a confirmat pe jumătate plus unu. Ghicisem: a dat, într-adevăr, roman(e). 4 pînă azi **(Nesfîrșitele primejdii,** 1978; **Învățături pentru delfin,** 1979; **Redingota,** 1984; **Licitația,** 1985). Parțial mustoase. Dar nu trainice.

Nici unul din textele ulterioare ale autorului nu s-a ridicat la înălțimea „debutului“ (iertare de vorba proastă!). Intrînd, pe poarta largă a succesului, în profesionalismul trepidant, M H S și-a prăpădit parcă ingeniozitatea și ingenuitatea. Din lăudabila năzuință de a evolua, M H S a năpîrlit pielea autentică, recurgînd, vai, la „înlocuitori“. Pe cît de briliant „spontane“ și organic originale erau **Dicționarul...** și **Bibliografia...**, pe atît de meșteșugărește dilatate și modest inseriabile au fost romanele de după.

Îndrăznesc a bănui că suntem în fața unui caz (literar) dramatic. Sub lumina puternicei sale conștiințe literare, scriitorul însuși realizează „involuția“ sa. Într-o convorbire (publicată tot în „Cronica“, 5/85) îmi mărturisea: **„Sunt obsedat de ideea că prozatorul român se epuizează repede. Cursa îl obosește și îl obligă să inventeze lucruri pe care nu le-a trăit. Uitați-vă la Rebreanu: cît de vie e ficțiunea pînă în momentul maturității, cînd începe să-și piardă forța inițială, deși știe meșteșug. În primii 25 de ani ai activității mele de prozator aveam ingeniozitate și tehnica era mai în urmă; acum posed tehnica, în schimb au slăbit forțele de pătrundere în materie. Intervine abilitatea: mare pericol pentru scriitor** (...). — Recunoașteți preeminența („tetralogiei“)? — **Sunt preocupat să găsesc (în scrierile mele, în notațiile mele) o idee la fel de «tare» cum a fost cea pe care am avut-o cînd am conceput «Bibliografia generală»“.**

Licitația este (încă) un roman ratat. Cititorul competent înțelege că, la nivelul unui MHS, o carte ratată nu-nseamnă pur și simplu o carte prost scrisă. Ci, mai curînd, una care, deși complexă și sofisticată, nu „funcționează“, aparat de radio al cărui fading dominant te împiedică să prinzi ca lumea măcar un post. Citești — greu — volumul, depistezi în el un subtil și alexandrinic joc de-a stilurile, depistezi și mai vechiul leitmotiv al căutării dublului, depistezi și intenții satirice (e.g., p. 28—9), depistezi și motivul gidian al „cărții în carte“, drag lui M H S auto-referențialul, depistezi și teza anti-mimetică a romanului **(„literatura, față de istorie și adevărul acesteia, înfățișează evenimente eronate“)**, dar și îndoiala, autodojenitoare, asupra validității mariajului dintre aievea și aiurea **(„între vis și realitate stă, vorba barcagiului care s-a făcut navigator portughez, pisica neîmpăcării“)**. depistezi și mitraliatele aluzii livrești (aluzii pierdute!) cît și masiva escapadă inter-textualistă (ca și în **Redingota** de Mircea Thomas Horia Mann Simionescu) — dar după ce depistezi aceste multe piste, unele, nu zic, ispititoare, bagi de seamă, parcurgîndu-le cu migală și speranță, că toate te prăvălesc, încet dar implacabil, spre, vorba lui Dante, din infernalul cînt al paisprezecelea, „spre o aridă și întinsă landă / pe-al cărei șes pînă și scaiul moare“. O mișcare epică ambiguă pînă la confuz [„Este imposibil de a se reconstitui această aventură (...). Faptele sînt sistematic oprite, fracturate (...). Nu există legături cauzale în acest roman“ — scrie Eugen Simion, care lasă totuși impresia că romanul i-ar fi plăcut, în **Rom. lit.**, 5/86], o încîlceală migrenogenă, steril ludică, a firelor pishologice și pur logice [„Lectura nu-i ușoară (...). Un roman greu de urmărit la lectură — idem], o locvacitate barocă operînd, în maniera unui sterp joc combinatoriu, cu friabile ființe de celofan (protagonistul chiar cochetează cu invizibilitatea, ceea ce ar trebui să-i dea o iradiație simbolică; dar, nu fie cu supărare, nici celelalte personaje nu se prea văd), un funciar divagaționism spărgător de coerență (un roman e un sistem, ca, măcar, o planetă cu sateliții ei; or **Licitația** e o rețea amorfă de asteroizi), o inadecvare a soluțiilor de un fantezism abstract și artificios — toate aceste otrăvuri ucid virtuțile de amănunt ale penei lui MHS și dau în schimb naștere acelui monstru delicat pe care tu, cititor fățarnic, — tu, semenul meu, — frate, îl cunoști.

George PRUTEANU

Dumitru Dinulescu, **Ingerul contabil**, CR., 1985.

Tudor Vasiliu, **Vînătoarea de perne**, CR., 1985.

Mircea Horia Simionescu, **Licitația**, Albatros, 1985.

parada dascălilor

E mai mult de o jumătate de veac de cînd, luînd ca punct de plecare **Parada dascălilor** lui **Anton Holban**, Mihail Sebastian sesiza legătura dintre portretist și psiholog. Pe scurt, susținea eseistul, primul reprezintă mai mult decît observă, vede oamenii din afară, după indicii mai degrabă teatrale, decît sufletești. Adevărul acestei distincții se verifică și la lectura unui roman recent de Traian Olteanu : **Adîncul oglinzii** apărut la editura „Junimea". Printr-o coincidență, care nu mi se pare deloc „simplă" ori „întîmplătoare", mediul evocat — dăscălimea — e tot cel din Holban, cum identică e și perspectiva ironică, indirect moralistă. E de bănuit apoi și în acest caz, cu toată distanțarea afișată, o experiență biografică a proaspătului romancier, complicată însă inutil prin excese livrești ori răsfăț „tehnic". „Nu fac cinematografie cu ochiul deschis spre mine, ci o chinuitoare mișcare înainte-înapoi, care îmi scoate pămîntul de sub picioare, lăsîndu-mă aproape suspendat. Atîrn de amintirile sale, înfipte adînc în nu știu" — se confesează semnificativ protagonistul într-un moment de luciditate de bun augur și pentru el, și pentru autor. Căci oglinda nu-i restituie la urma urmei adîncul lăuntric, ci o sumă de aventuri și de siluete, iar rezultatul e un jurnal din care personaj și scriitor încearcă pe cît posibil să se elimine. În oglindă nu se vede, așadar, chipul similar al naratorului, prins într-o amănunțită cunoaștere de sine, ci oamenii pe care i-a întîlnit, prilej de creionare a unor portrete incisive legate între ele în dezordinea studiată a confesiunii. Redusă la maximum, schema cărții ar fi aceasta : Constantin Damian, profesor și inspector școlar în același timp, își rememorează în timpul ședinței din preajma iminentei promovări „viața" și „cariera". Jocul împrejurărilor, ajutat fie de lașitate, fie de un arivism neconștientizat pînă în momentul autoscopiei, face ca ultima să o absoarbă, secătuind-o pe cea dintîi. Urmarea, în plan epic, e un nou gen de roman al parvenirii dar în registrul dăscălesc, ceea ce presupune transformarea culturii (în multe cazuri minimă) într-un instrument practic : „Ingenuitatea" eroului, insistent afișată pînă spre sfîrșit, are efecte și rele, și bune. Rele, fiindcă un autentic examen sufletesc lipsește din roman și cartea nu poate fi căutată în cheie psihologică. Bune, pentru că evitînd judecata explicită, sentința, tabloul schițat capătă o anumită tensiune dramatică. Pe scena minimă a romanului se desfășoară, de altfel, tot timpul două spectacole. Primul, închegat sarcastic de replicile sinedriului profesoral, evoluează în preajma gradului zero al limbajului. Dislocînd această sporovoială solemnă, înțesată de lozinci golite de conținut, cel de al doilea antrenează amintirile eroului, oamenii pe care i-a cunoscut. Bun păpușar, naratorul intervine oportun cu pauze de efect, cu savuroase paranteze explicative. Preț de o secvență — două în prim plan, personajele evocate sînt imediat comentate cu o luciditate neiertătoare pentru a li se dezvălui vidul interior, absența unei adevărate vieți sufletești. Caricaturile defilează rapid, ca într-un film de desene animate. Nou, în comparație cu **Parada...** lui Holban, e interesul pentru demagogie, pentru lichelismul „principial". Obiectivul se mută iute de pe gesturi pe cuvinte. Un director autoritar și ignorant, în veșnică pîndă, cere de la subaltern declarații parafate și timbrate că nu vor „umbla cu cioara vopsită și nici cu pira, procedee ce nu definesc ținuta morală a tinerei generații". În momente de omenie, repromite că-și va reduce reclamațiile „sus" la una pe trimestru. Alt director, de astă dată de la oraș, supraveghează idilele subordonaților și demască în ședințe rituale, în care se discută de la stînga la dreapta, conform mișcării acelor de ceasornic, „atitudini incompatibile, incalificabile și intolerabile" cu normele corpului profesoral. Alt personaj episodic, profesor de biologie, își surprinde consoarta într-un delicios delict și o alungă în veșmîntul Evei cu aceeași retorică mustrătoare de pedagog în exercițiul funcțiunii. Cînd și cînd raza amintirilor trece dincolo de cancelarie pentru a aduce, în același registru ironic, mostre din alte medii. În treacăt fie zis, tocmai aceste felii suplimentare le viață subliniază romanul, îndepărtîndu-l de la rosturile lui. Retrospectiva colectivizării, văzută din unghiul unei experiențe limitate e, de pildă, mai mult un ecou livresc și tîrziu la o literatură întreagă ce se demonetizează progresiv. Mai convingătoare sînt, din fericire, trimiterile la stări de lucruri actuale, narate în priză directă, fără complicații stilistice, ori referințe artistice inutile. E direcția în care trebuie, cred, să se exerseze în continuare prozatorul. Nescutit de o notă puțin simpatică de ostentație intelectuală, **Adîncul oglinzii** relevă, totuși, un ironism redutabil, cu vocația certă a fiziologiei. După **Domnul Vucea** și **Parada dascălilor**, **Adîncul oglinzii** confirmă nu numai bogăția, ci și actualitatea unui vechi filon satiric.

Ioan ADAM

Iftimie BÂRLEANU : „Muzica"

panoramic

DOMNIȚA PETRI : „celălalt"

Riguros acest volum (**Celălalt**, Editura „Cartea Românească" 1985) al Domniței Petri. Rotund ca un măr, ajuns la desăvîrșire. Încărcat de toate miresmele unei lumi stranii, misterios și de aur și locuit de vierme...

Cele trei secvențe în care este structurat volumul sînt scrise, fiecare, în alt stil, fapt ce nu alterează armonia ansamblului. De ce a simțit poeta nevoia reunirii lor între coperțile aceleiași cărți ? La o privire mai atentă, secțiunile par a fi rezultatul unor experiențe poetice distincte. Această simplă supoziție poate să fie argumentată, validată de poemul **Scurtă istorie**, o posibilă artă poetică. Primul capitol al volumului e alcătuit din versuri libere ; poemele desfășoară compoziții de mare picturalitate, și mărturisesc senzualitatea, voluptatea cu care poeta percepe concretul, forma, culoarea, mirosul ; ele reprezintă rodul unei sensibilități autentice, al unei imaginații debordante, al unei spontaneități fericite. Și, deși sînt străbătute de o fără de leac melancolie, ele poartă totuși amprenta unei solare, plenare comuniuni cu Viața. Da, versurile din prima secțiune par scrise sub imperiul dicteului inspirației, al autocenzura : „m-am pus să scriu, mi-am dictat

Următorul capitol e alcătuit din sonete ; iată deci că versurile trec de la libertatea totală, la corsetul de gips născut acum aproape șapte veacuri, din această cauză ele căpătînd o inerentă rigiditate, răceală, incifrare, ba, de multe ori, lăsînd impresia de virtuozitate goală, gratuită. Tehnicizarea maximă nu poate fi negată : „am pus-o să scrie, i-am dictat", nu ?

În sfîrșit, ultima secțiune, scrisă în vers alb, îmbină rigoarea cu spontaneitatea, libertatea cu autocenzura: „m-am pus să scriu, mi-am dictat / la masă scria un bărbat. / îmi dicta. scriam după cum îmi dicta. / și dictam ce-mi dicta, el scria"... Dar demonstrația aceasta pornește de la o simplă supoziție...

Cît privește multitudinea temelor acestui volum, e greu să o relev pe un spațiu tipografic atît de redus. Prin urmare, mă voi opri doar la una singură : mitul Tatălui. Nu interesează aici simbolistica atît de complexă a termenului. În cartea Domniței Petri, Tatăl reprezintă bărbăția însăși, frumusețea și forța care ținea în echilibru lumea. El este „cel mai frumos vînător din istorie", nostalgia și obsesia esențială a poetei. Chipul său, realizat din tușe risipite în multe poeme (**depozitul, hai să ne ducem la Nepos, hainele tale de mire, fețele zilei, un car galben, faptă încetă, de-atita așteptare** ș.a.) poartă aureola pură și intangibilă a legendei : „pe atunci numai ochii lui retușau simetria" : „ochii lui aliniau legiunile / mîinile pe care le-a sărutat mama" ; „trupul său mare / știe să înoate în verdele negru din mugure-n plumb" ; „ai, vara cobora prin pădure de-a dreptu-n livadă / bătea încet în poarta șurii, trimițînd cîinii înainte / ... / pe urmele lor se rostogolea glasul lui uriaș / ricoșa în soarele roșu / în nucul din curte,-n fîntîna / cu lanț muzical și spărgea / fereastra unde înflorea ca o mușcată / fața dumitale îndrăgostită".

Pentru Electra, o dată cu plecarea definitivă a lui Agamemnon, lumea s-a redus la o celulă : „pereții cleioși care / ca într-o celulă primară mă-nchid", sau „tu-n coperta casei talenduri / amintirea prințului prea blond". Toată viața sa, Electra (Domnița cea cu părul pînă la genunchi) și-o petrece închisă în sine, trăind numai cu „nădejdea întoarcerii lui. Înălțarea". De altfel, nici nu-i rămîne altceva de făcut, din momentul în care orice altă întrupare capătă pe nesimțite chipul tatălui. Pentru Domnița Petri, „celălalt" e un mit. Stranie ecuație...

Autoarea volumului CELALALT face parte din rîndul acelor poeți în mîinile cărora totul se transformă în poezie. Și, încă, în poezie adevărată, de o tulburătoare frumusețe și profunzime.

Mariana CODRUȚ

PETRE GOT : „paranteza lunii"

Beneficiind de experiența a cinci cărți (debutul editorial s-a produs în 1969), Petre Got surprinde și în cea de a șasea (**Paranteza lunii**, „Cartea românească", 1985), prin ezitanta, neinspirata apreciere a tonalității convenabile și a întinderii vocii. Două registre se confruntă în partitura sa lirică. În cel dintîi confesiunea (poetul e consecvent confesiv) stă sub semnul sincerității declarative, ce se revoltă cu exterioară frenezie în fața mult invocatei, des-cîntate opoziții dintre o lume pragmatică și contradictorie, și inocența eroico-donquijotescă a sufletului poetic : „Tu nu ești ascensorul / Fără pic de răgaz / Pe care toți îl împovărează, / Tu nu ești telefonul public / Înjurat și izbit cu pumnii — / Ești fumul albastru / Ce se înalță deasupra jertfei [ceea ce nu-i rău ! — D. D.] / Ești aburul ieșit din pămînt în dimineață" (**Seara își închide coperțile**). Un orgoliu romantic, previzibil într-o astfel de împrejurare, situează fără echivoc și simplist îndeletnicirea poeticească pe soclul unor invincibile speranțe : „O, cuvinte neîndurătoare, cuvinte — / Mai cred în flacăra voastră lăuntrică, / Mai cred în fluxul vostru salvator" etc. (**Există un drum**). Tot fără echivoc sună meditația dezolantă pe tema damnațiunii : „Purtăm în ființa noastră sfîrșitul / Chiar din clipa în care răsărim" (**In memoriam**).

Cînd însă candoarea și imaginea fragilei alcătuiri a Poetului (a speciei deci, nu a individului), nu dau buzna în „declarații patetice", scăpînd totodată de torturante obsesii existențiale — și aceasta se întîmplă într-un al doilea registru —, vocea lirică se purifică, face auzite sonorități agreabile, acompaniate de acordurile grave ale unei angelice melancolii. Vizitat de „starea de grație", poetul articulează delicat și memorabil : „Funigei, funigei, funigei, fire de lumină, / Funigei, funigei, funigei, fire de vis — / Cineva adună prin grădini pene de îngeri, / Cineva mătură speranțe, mătură speranțe. / Aerul e un palat de cristal, / Liliacul s-a îndrăgostit a doua oară. / Brîndușa nu se va lăsa mai prejos, / Octombrie nu știe să moară. / Ne vom părăsi moartea, / Ne vom părăsi moartea. / Ne va lumina izvorul tăcut, / Vom învia împreună cu arborii, împreună cu iarba, / Uita-vom că ne-am mai născut, / Vom învia împreună cu arborii, împreună cu iarba, / Uita-vom că ne-am mai născut" (**Metamorfoză**). Cum se vede, mai bine zis cum se aude, de astă dată vocea nuanțează impecabil, așa cum dățile trecute se sufoca într-un recitativ strident și monoton. În aceeași linie a unei notații suave, maladive, despovărate de tensiuni și accente sînt **Convalescență, Veghe, Petală, Matinală, Surîsul trandafirului, Răgaz**, cu toate distribuite către sfîrșitul volumului, ca o binevenită infirmare a ceea ce se întîmplă mai pe la început.

Desigur, n-ar fi rău ca **Paranteza lunii** să însemne o ultimă indecizie în evaluarea corectă a atuurilor pe care sensibilitatea poetică, deloc comună, a lui Petre Got le deține, fără îndoială, și pe care le falsifică fără complexe.

Daniel DIMITRIU

MIHAI ȘORA : „a fi, a face, a avea"

Acest „monolog în trei", e, de fapt, un dialog în trei, care e, de fapt, un trialog în unu, ceea ce vrea să zică de unul singur, de fapt; cu încă doi „însoțitori" (T. P. și D. A.) și ei, la rîndul lor, singuri-singurei, căci dacă Unu (M. Ș.) e trei, nu e mai puțin adevărat viceversa și nici mai puțin adevărat contrariul; și invers, dacă se mai poate. Cum preambulul l-am perpetrat, să venim la cestiune. Dacă majoritatea filosofilor s-a instalat într-o metafizică **nominală** (nu **sein=a fi**, ci **Sein=Ființa**, nu **esse** ci **ens**) M. Ș. încearcă să dea chip unei gramatici filosofice purgate de substantival și nominal, o gramatică a verbului ; metafizica sa este, cel puțin în intenția primă, una a verbelor nesubstantivate încă (sau trecute, la modul tedesc, (pr)în neutrul lui **das**, cel substantival!); aceasta amintește de modul „hindus" al filosofării ; gîndirea indiană se sprijină și ea pe o gramatică verbală, acționalistă (v. Sergiu Al-George, **Limbă și gîndire în cultura indiană**). O metafizică în care predomină verbul este una a „acțiunii", însă această acțiune e tot ce-i mai departe de făptuirea pozitivă ; și acest mod de „receptare" a lumii nu se poate rezolva în **sensuri**, ci în „trăiri", ca jubilanța, meditația, extazul etc. Modul nominal al filosofării s-a definit odată cu Aristotel, cel ce a propus **cele zece categorii (genera generalissima!)**, și toată gîndirea occidentală pe **această** cale a mers (cu o mereu amplificată „faună" categorială : la Lullus aflăm 54 de categorii, la un autor contemporan G. Tamás peste 200!). Așadar, **nomen**ismul european față cu atotputernicul **verbum** hindus, e ca și diferența dintre greacă (unde **verbul** dă tonul) și latină (unde predominant e **numele**) relevată, în treacăt de Noica... M. Ș. încearcă pe întreg parcursul opului său să mai păstreze substantivul cu reziduul său de **verbalitate** (à propos de **estime** — a lui Eufrosin Poteca), trecîndu-l prin furcile caudine ale unei gîndiri ce-i dreptul cam... întortocheate, ticăite, dacă-mi este permis. Însă : menținînd **gramatica filosofiei** Ființei la nivelul verbului (verbelor), care ar fi avantagiile ? O depășire cumva a opozițiilor confecționate de bietul **Verstand** (intelect), înfierat tot mai frecvent astăzi ? O mai fidelă „abreviere" a Ființei ? O mai adecvată spunere (supunere hélas !) a acesteia ? O mai corectă aproximare a acelui **Sinn** (Sens) căutat de M. Ș. precum **Graalul** (comparația cu rătăcirea în căutarea Graalului revine în cîteva rînduri) ? Cei trei, care-s, de fapt, unul în trei, sînt sau se aseamănă ei înșiși cu vechii cavaleri eranți căutători ai Graalului, carele Sinele este ! Anchetînd **quid est „est"** : ce anume **este** „este", ei, mai degrabă, pre Sine îl (se) caută. Nu-i aici cumva intenția arcană a oricărei filosofii autentice ? Dar dacă la Graalul din legendă **numai unul** avea pînă la fine acces, în cartea de față cei trei (de unu) nu vor ajunge acolo în vecii vecilor, pentru că în filosofie numai drumul există, nu și capătul drumului ! Ci mai știi ?, poate că odată și-odată ajunge-vor și ei, cei trei, care, mai spus-am, una fac și alta... dreg, **acolo, căz' doară n-au intrat zilele-n sac**, cu vorba care închide, provizoriu, cartea aceasta, **A fi, a face, a avea...** O mirabilă poveste a eternului ocol, a vesnicului drum către **sensul lui a fi**. Căci din **Verbul Total** cu toatele au irumpt (inclusiv filosofii !) și după o vreme tot într-acolo se vor inturna...

Valeriu GHERGHEL

„G. T. Kirileanu sau viața ca o carte"

Prin osirdia lui Constantin Bostan, harnicul cercetător nemțean, a luat naștere această carte consacrată celui care a fost cărturarul G. T. Kirileanu. Este o inițiativă editorială remarcabilă și ea ar trebui urmată. Ne uităm prea ușor datoriile față de cei care și-au închinat viața întreagă culturii noastre, evocați doar cu ocazia aniversărilor și comemorărilor rotunde. Tinerelor generații, lor mai ales, lucrarea acestora, în atîtea privințe pilduitoare, le e ca și necunoscută. Ele au cît de cît știință de faptele vedetelor mișcării culturale și literare, nu și de ale celor ce au slujit-o cu modestie, cu discreție, dar nu cu mai prejos devotament. G. T. Kirileanu, de la a cărui moarte s-a împlinit în noiembrie trecut un sfert de secol, a fost un asemenea om devotat trup și suflet culturii naționale, amănunțit cunoscător al istoriei și literaturii, împătimit de cărți, pe care le-a adunat o viață, ca apoi să le doneze bibliotecii din Piatra-Neamț, constituind fondul ce-i poartă numele. A scris puțin, principala sa realizare fiind ediția critică a operei lui Creangă. A fost, în schimb, un stimul și un îndrumător pentru cei ce au avut privilegiul de a-l întîlni, încurajînd inițiative, sprijinindu-le moral și material, furnizînd oricui solicita informații din multele cîte acumulase. Puțini îi stau, pe această linie, alături. Bogata sa corespondență, parțial publicată acum cîțiva ani, întregită cu noi loturi de scrisori prin volumul de față, ne ajută să ne facem o dreaptă idee despre alcătuirea omului și multitudinea preocupărilor lui, îndemnîndu-ne a-i prețui risipirea fertilă. Pînă se va publica jurnalul în legătură cu care dă unele indicații Șerban Cioculescu, amintirile și studiile din **G. T. Kirileanu sau viața ca o carte** mențin viu interesul pentru inimosul cărturar. Să consemnăm în încheiere numele celor care, din generații diferite, s-au silit să-l evoce, cu dragoste, cu recunoștință : Dumitru Almaș, Alexandru Bardieru, Mihai Băcescu, Gheorghe Bobulescu, Damian P. Bogdan, Constantin Bostan, Dumitru Braharu, Adrian Brudariu, Nestor Camariano, Virgil Cândea, Decebal S. Chirileanu, I. C. Chițimia, Șerban Cioculescu, Ion H. Ciubotaru, Iordan Datcu, Lajos Demény, Adrian Fochi, Ștefan S. Gorovei, Alexandru Graur, Radu Ionescu, Iorgu Iordan, Virginia Isac, Dumitru Ivănescu, Ionel Marin, Paul Mihail, G. Mihăilă, Octavian Paler, Alexandru Piru, Aurelia Rusu, Dan Simonescu, D. I. Suchianu, Gabriel Strempel, Vasile Uglea, Romulus Vulcănescu, Alexandru Rosetti.

Nicolae COBADIN

AVRAM D. TUDOSIE : „podgoriile românești în literatură"

Avram D. Tudosie, profesorul de la Școala de Viticultură a Hușilor, una din cele mai vechi și mai temeinice din cîte avem, este fără îndoială un specialist de marcă în domeniul său. Stau mărturie în acest sens lucrările științifice, munca sa de dascăl dăruit profesiei sale, elevii pe care i-a format și nu doar în ultimă instanță vinurile cu însemne de noblețe voievodală și cu miresme rare. Dascălul de la Huși nu este însă numai un oenolog iscusit și un degustător rafinat de vinuri, ci și un cunoscător, un împătimit al vorbelor înțelepte ce s-au rostit despre vie și vin. Cuvintele de duh s-au ivit cu sclipetul lor de nestemate atunci cînd paharul a fost umplut cu un vin de preț și în fața lui s-a aflat un om cu mintea scăpărătoare, luînd foc din scînteia amnarului ce sălășluiește întotdeauna în cămașa vinului.

Avram D. Tudosie crede că vinul trebuie descîntat cu vorbe înțelepte. Și-a făcut un frumos obicei din a căuta și a găsi asemenea mărgăritare. El a avut, totodată, ideea de a le strînge și a le oferi spre delectare cititorilor, în cuprinsul mai multor antologii de texte. Ultima, apărută în Editura Sport Turism, intitulată „Podgoria românească în literatură" are un pronunțat caracter științific. Cele mai multe secțiuni ale cărții privesc istoria podgoriilor, organizarea lor actuală, constituindu-se în micromonografii ale celor mai importante zone viticole românești, cu soiurile lor reprezentative. Se apelează cel mai ades la aprecieri din opera unor autori de autoritate recunoscută în domeniu. Bineînțeles, și din acest volum nu lipsesc acele vorbe de spirit ale unor oameni de cultură, plămădite din bucuria întîlnirii cu podgoria și cu ispititoarele ei roade. Sînt selectate destule texte semnificative, ceea ce justifică travaliul autorului. O selecție mai riguroasă, pe criterii mai ferme le-ar fi pus mai bine în valoare. Vecinătatea lui George Enescu cu a unui Mircea Cîrloanță, de pildă, nu se prea potrivește. Dincolo de aceasta, „Podgoriile românești în literatură" se recomandă prin soliditatea documentării, înfățișîndu-ne istoria și prezentul acestei îndeletniciri ce ne-a făcut renumiți pe noi românii în lumea întreagă.

I. DRAGOȘ

„Legende din Moldova"

Poate numele de locuri au avut cîndva o semnificație cunoscută. Cu trecerea timpului, însă, și prin neîntrerupte schimbări ale structurii lexicului, unele dintre acestea au devenit niște nume „închise", pierzîndu-li-se înțelesul. Dar, dacă la un moment dat începe intrarea în uitare a semnificației, tot atunci sau chiar mai înainte începe și procesul unei sau unor explicații noi, de multe ori fără nici o legătură cu ceea ce a dus la acordarea numelui respectiv. Prin urmare, la un moment dat începe explicarea numelui prin ceea ce se numește **etimologie populară** căutîndu-se un punct de sprijin în lexicul altei epoci. Se înțelege ușor că astfel de explicații orientează numele vechi spre legendă și fantezie.

Elidia Agrigoroaiei a avut buna idee de a culege și de a strînge într-o carte o seamă de astfel de legende, multe dintre ele fiind un sprinten joc al închipuirii omenești. De pildă, numele satului **Ibănești**, ar veni de la numele fraților daci **Iban**. O femeie din neamul regilor daci, pe nume **Raba**, trăitoare în timpul invaziei tătarilor, avea o fată numită **Basa**. Numele localității **Ceplenița** s-ar explica prin **cepla-Nița**. **Bahlui** ar reprezenta o modificare a cuvintelor **Bahna Uliului**. **Jijia** ar fi numele unei fete, ceea ce se poate, dacă **Jijie** era și nume de bărbați (mai ales de familie) în multe ținuturi ale Moldovei. Cu totul inventată de fantezia populară este povestea despre numele orașului **Botoșani**, explicat prin numele tătăresc **Batu**. Tot așa și cea despre numele orașului **Iasi**, care ar reprezenta apelativul uitat **iași**, care ar fi însemnat „locuitori ai ținutului" sau „așezare mare de oameni". Unele legende au origine cărturărească, așa cum este cea despre Prut — Porata (fiul unei femei dace).

Memoria colectivă a păstrat nenumărate întîmplări din vremea năvălirii tătarilor, cu fapte de vitejie ale românilor. Unele legende își au începutul în epoca lui Ștefan cel Mare.

Sînt în carte și legende care cuprind explicații sau informații adevărate, dar distincția dintre acestea și celelalte este anevoioasă.

Citim în cîteva locuri proaspete judecăți populare, precum: **prostul tot prost rămîne, chiar dacă-i mare și tare** (p. 9) sau **femeia frumoasă este pururi în primejdie** (p. 39).

Cartea Elidiei Agrigoroaiei cuprinde adevărate lecții de patriotism, punînd în evidență nu numai frumusețea unor locuri, dar și lupta pentru apărarea acestora precum și resortul adînc al legăturilor oamenilor cu locurile. Iată ce spune un personaj : „Strămoșii mei s-au născut pe aceste locuri. Iar eu am crescut la umbra codrilor Moșnei și-mi sînt dragi și copacii, și iarba, și pămîntul acesta" (p. 16). Din cînd în cînd, autoarea este cuprinsă de stări meditative care o duc la formulări cu totul poetice : „Sînt unii oameni stăpîniți de patimă, care aleargă spre o nălucă pînă ce pier" (p. 94).

Subliniem limpezimea și vioiciunea exprimării, cu accente de sfătoșenie specifică povestitorului popular.

Ion POPESCU-SIRETEANU

Eminescu — Nerval

Un aparent paradox al studiilor eminescologice pare a fi următorul: cu cît numărul lor crește, cu atît necesitatea unor noi lecturi, interpretări, exegeze se face mai acut simţită. S-a afirmat de nenumărate ori că, în ciuda vastităţii bibliografiei existente, despre Eminescu încă nu s-a spus totul și că, oricît s-ar scrie, încă o bună perioadă de timp, tot n-ar fi destul. Dacă multe din întrebările suscitate de universul eminescian sînt încă fără răspuns, ne aflăm, cel puţin, foarte aproape de împlinirea unui deziderat formulat cîndva de Mihail Dragomirescu: avem acum „un Eminescu citit și răscitit", un Eminescu ce a devenit „cartea de căpătîi" a criticii românești.

Intr-o situaţie similară se află, în spaţiul francez, un straniu poet, Gérard de Nerval, autor al cîtorva texte nu mai puţin stranii, astăzi celebre, cu un destin singular în istoria literelor. Prost înţeleasă în timpul său, quasi ignorată în jumătatea de veac ce a urmat morţii autorului, opera nervaliană este revendicată ca moment anunţător al propriilor întreprinderi novatoare de către Proust și suprarealiști pentru a deveni, în ultimele decenii, modă și loc predilect al celor mai diverse tipuri de abordare a fenomenului literar, de la psihocritică pînă la semiotică. Meditînd la destinul postum al lui Nerval, ne vin în minte întrebările dezarmante și sunînd astăzi poate puţin naiv dar, cu toate acestea de neocolit, pe care același Mihail Dragomirescu și le punea tot despre Eminescu (și, prin aceasta, am și operat o primă apropiere între cei doi poeţi): „Cum se face — e întrebarea — că un poet așa de mare a fost așa de puţin preţuit pe vremea lui și acum de-abia ne-am deșteptat și vedem în el un mare poet?". Deci destin postum similar (și nu numai postum), tip de receptare critică similară — este o primă raţiune (desigur nu și suficientă) pentru a întrevedea o relaţionare posibilă între Eminescu și Nerval.

După cum bine se știe, în spaţiul exegezei eminesciene, există un domeniu fertil, deschis înnoirilor, departe de a fi epuizat — acela al comparatismului. Dincolo de tentaţia apropierilor căreia nici un cititor adevărat nu-i poate rezista, incursiunile tot mai minuţioase în universul culturii și creaţiei eminesciene au impus raportări avînd menirea de a realiza o neîntîrziată racordare a lui Eminescu la universalitate. Sînt bine cunoscute — lista ar fi foarte lungă — apropierile și comparaţiile dintre Eminescu și marii poeţi romantici ai lumii, omologarea poetului cu marile spirite gînditoare ale umanităţii, identificarea în universul eminescian a aportului marilor culturi. Sînt încă numeroase semne de întrebare privind „sursele" operei, privind lecturile **posibile** ale poetului, privind acţiunea unor elemente catalizatoare nenumite sau încă necunoscute. În aceste condiţii, fiecare amănunt, aparent neînsemnat, fiecare nuanţă perceptibilă în meandrele operei sau pe un colţ de manuscris poate căpăta o semnificaţie deosebită și poate lumina brusc o nouă faţetă.

Din această perspectivă, relaţionarea Eminescu—Nerval ne apare ca un intertext posibil. În absenţa unor dovezi (ce pot exista totuși încă nedescoperite) a cunoașterii operei nervaliene de către Eminescu, nu se poate vorbi de „influenţă". Tipul de relaţie instituit între cei doi poeţi este un fenomen de paralelism sau concordanţă (similar cu cel semnalat și analizat de Iosif Cheie-Pantea în cartea sa **Eminescu și Leopardi**), explicabil prin ralierea ambilor la același moment literar — un romantism polimorf, contaminat de elemente clasicizate și purtător de o certă modernitate —, prin structuri psihico-temperamentale asemănătoare cît și prin alţi factori, perceptibili prin apropierea textelor în stricta lor materialitate.

E greu de spus în ce măsură Nerval putea sau nu putea să intre în cîmpul deschis în faţa ochilor și minţii poetului român, cunoscut pentru inegalabila sa aviditate de informare în cele mai diferite domenii. În 1855, cînd hotărăște să-și sfîrșească viaţa, autorul **Himerelor** e departe de a fi o celebritate ca un Hugo, Lamartine sau Musset deși, pînă în ultimele zile, se află mereu în centrul cel mai fierbinte al vieţii literare pariziene. Este mai degrabă un personaj de legendă, cunoscut pentru bizareriile sale — legendă la a cărei fixare contribuie din plin și tragica sa sinucidere din Impasse de la Vieille-Lanterne — dar destul de puţin pentru opera sa care nu-și va găsi cititorii adevăraţi decît cu mult mai tîrziu. După dispariţia sa, în perioada în care Eminescu, la vîrsta primelor lecturi, l-ar fi putut cunoaște, Nerval intră într-un con de umbră și începe pentru el un interval de quasi uitare pe care unii l-au numit „purgatoriul" nervalian. Pe de altă parte, Nerval își cîștigase o mare notorietate, nu numai în Franţa, datorită traducerilor sale din poeţii romantici germani și, mai ales, prin traducerea poemului faustic (1828, 1840), apreciată foarte favorabil de Goethe însuși. Sînt bine cunoscute ecourile goetheene în literatura noastră, mai ales în epoca Junimii. Marea întîlnire Eminescu—Goethe (și, din aceasta, mai ales cu **Faust**) a fost decisivă și amplu comentată. Ea este similară și simetrică cu cea petrecută cu cîteva decenii mai devreme, în spaţiul francez, între Nerval și Goethe. Ne aflăm în faţa unui caz tipic de influenţă radiantă. Desigur, Eminescu ar fi putut cunoaște opera lui Goethe în original sau **Faust** I prin intermediul primei traduceri românești făcută în 1862 de Nicolae Skelitti și Vasile Pogor. Dar și traducerea franceză a lui Nerval circula în mediile culte, filiera franceză fiind cu mult mai răspîndită decît cea germană. Traducerea lui Nerval și comentariile ce o însoţesc sînt cunoscute și citate de Odobescu și Duiliu Zamfirescu. Eminescu ar fi putut cunoaște traducerile lui Nerval, precum și alte texte din opera originală, la Viena (unde și Nerval petrecuse un timp) sau la Berlin unde, se știe, se informa în cele mai diferite domenii și spaţii culturale, cu atît mai mult cu cît nu este deloc imposibil ca ambii să se fi alimentat din aceleași surse, mai ales în ceea ce privește filozofia germană și orientală (Nerval citează pe egiptologul Lepsius audiat de Eminescu la Berlin). Între 1867—1877, la editura Calman-Lévy, apare la Paris **Oeuvres complètes de Gérard de Nerval** în patru volume, texte care ar fi putut foarte bine circula în mediile frecventate de Eminescu. De asemeni, ni se pare firesc și mai mult decît probabil ca el să fi cunoscut cele cîteva traduceri de texte nervaliene apărute în presa românească a vremii: în 1868 apare în **Albina Pindului** nr. 3—4 studiul lui Nerval **Poeţi germani**, tradus de Gr. H. Grandea; în 1875, tot Grandea publică în **Albina Pindului** traduceri din Heine, însoţite de un comentariu al lui Nerval asupra ciclului **Intermezzo** (reluat în 1879 în **Bucegiu**). Dintre textele literare, Bonifaciu Florescu traduce în 1876, în **Povestitorul**, proza **Monstrul verde**. Traducerea aceluiași text — **Timpul** 1882 — este atribuită de I. M. Rașcu (**Eminescu și cultura franceză**, p. 102) lui Eminescu, ceea ce ar implica o cunoaștere directă. Tot Bonifaciu Florescu citează numele lui Nerval, alături de alţi autori francezi care-i servesc de exemple, în articolul „Adevărul și originalitatea în literatură", **Stindardul**, 1876, nr. 8. Antijunimist, clasicist dogmatic, el reduce poeziile lui Nerval la „bizareriile minţii sale bolnave". Din poezia nervaliană nu se traduce nimic în timpul vieţii lui Eminescu. Primele traduceri sînt semnate de Mircea C. Demetriade în 1893 (**Anteros, Horus**), (**Myrtho**), 1905, 1913, (**El Desdichado**). Traducerile de poezie și proză, precum și referirile la Nerval în studii și articole se înmulţesc la începutul secolului XX cînd, și în Franţa, Nerval este redescoperit. Se traduce, în schimb, mult din Gautier, Dumas, Nodier — nume strîns legate de cel al lui Nerval și cunoscute de Eminescu.

Exegeza eminesciană a insistat nu o dată asupra interesului pe care Eminescu l-a manifestat pentru opera lui Théophile Gautier precum și asupra numeroaselor puncte de întîlnire posibile între cei doi autori, cu deosebire în proza fantastică. Or, Gautier și Nerval sînt înrudiţi aproape pînă la identitate — din multiple raţiuni. Este greu de conceput că, frecventînd textele lui Gautier, Eminescu nu a întîlnit numele lui Nerval sau că personalitatea acestuia nu i-a atras în vreun fel atenţia. Însuși textul adesea citat, copiat de Eminescu în ms. 2258, f. 261 și folosit parţial în finalul **Sărmanul Dionis**, este iniţial o cronică dramatică, redactată sub forma unei scrisori, „à mon ami Gérard de Nerval", publicată în **La Presse** — ziar cunoscut și la noi — în 25 iulie 1843. Așa cum arată I. M. Rașcu (**op. cit.**) și Perpessicius (**Opere**, v. VII), textul des reprodus putea fi copiat și din alte locuri ca, de pildă, după articolul lui Philibert Audebrand, **Courrier de Paris** din 2 noiembrie 1872 în revista **l'Illustration**, scris cu ocazia morţii lui Théophile Gautier. Nerval răspunde prietenului său în **Journal de Constantinople** din 7 sept. 1843, printr-o lungă scrisoare-articol, foarte bogată în informaţii despre obiceiurile orientale, lunecînd apoi într-o meditaţie tipic nervaliană asupra raportului realitate-vis. Indiferent de sursa din care Eminescu și-a copiat acest text ce pare a-i fi reţinut în mod deosebit interesul ca fiind foarte consonant cu propriile sale convingeri, este inevitabil, credem, ca el să fi luat cunoștinţă de numele lui Nerval ca destinatar al preţiosului text. I. M. Rașcu aduce numeroase dovezi și argumente că Eminescu, ca scriitor și gazetar, era un cititor asiduu — ceea ce pare firesc — al presei franceze din care ar fi putut cu siguranţă cunoaște și colecţii mai vechi prin redacţii și prin sediile societăţilor pe care le frecventa. Pe lîngă articolele politice, economice, filozofice, îl interesau, se pare, mult și cronicile dramatice din care își făcuse poate și un model. În acest caz, numele lui Nerval nu putea să-i rămînă necunoscut, într-o măsură egală cu cel al lui Gautier. Celebritatea acestuia din urmă era însă cu mult mai bine consolidată în epocă, motiv pentru care ar fi putut mai degrabă reţine atenţia poetului român.

În sfîrșit, să mai avansăm o ipoteză privind posibilitatea cunoașterii, directe de această dată, a lui Nerval de către Eminescu. În 1881, librarul editor Thiel din Leipzig are iniţiativa publicării unei antologii poliglote a traducerilor în 13 limbi a poemului schillerian **Mănușa**. În acest scop, prin intermediul consulului german la București, Grisenbach, editorul solicită lui Eminescu traducerea în românește a acestui poem, traducere care apare și în periodicele românești, în mai multe rînduri. Nerval este și el traducător al poemului respectiv în franceză — și nu este singurul exemplu de întîlnire de acest gen cu Eminescu. În cazul în care ambele traduceri au fost incluse în antologia de la Leipzig și dacă Eminescu a avut în mînă această carte, cu siguranţă a luat cunoștinţă și poate s-a interesat chiar mai îndeaproape de omologii săi din alte spaţii lingvistice.

Mai multe ipoteze deci în favoarea ideii că Eminescu ar fi putut cunoaște opera nervaliană sau, cel puţin, anumite texte. Nici ipoteza contrarie — a ignorării — nu este imposibilă. Este posibil, de asemeni, ca Eminescu să fi luat cunoștinţă de numele lui Nerval fără să-i fi citit opera — poate l-a cunoscut doar parţial, ca traducător sau cronicar dramatic, culegător de folclor, iniţiat în doctrinele ezoterice etc. Faptul că Eminescu nu-l citează pe Nerval nu este un argument pro sau contra. Nu citează nici pe Novalis, Hölderlin sau Baudelaire, dar aceasta n-a putut reprezenta o piedică în calea analizelor comparative — puse chiar în termeni de influenţe — cu poeţii respectivi. Apropierea Eminescu—Nerval (propusă sporadic de exegeza eminesciană) se justifică, după opinia noastră, ca ipostază și exemplu privilegiat al unei relaţionări mai largi privind romantismul românesc și cel francez (indirect și german).

Marina MUREȘANU IONESCU

inscripţii

roentgenbildern

— Retina omului normal imprimă simplu, developează imaginea în camera obscură bio-psihică, o catalogheazǎ și așa mai departe, se mîndri Marele Melancolic cu acest tranșant exordiu.

— Călinescu spunea că „artistul este alternativ pătimaș și rece, om și luceafăr"...

— Artiștii au ceva în plus, continuă Marele Melancolic, dincolo de timpanele, retinele etc. care își exercită în mod obișnuit atribuţiile funcţionale: o bizară cutie de rezonanţă, pe care adierea, mireasma, explozia coloristică a unei flori o preschimbă sub pană, pensulă sau daltă în poem, lied, pictură sau sculptură.

— Da, mă încumetai dezinvolt, dar prelungirea extrinsecului tentacular în aparenta liniște interioară cere timp și izolare. Artistul fuge el însuși, proprio motu, **dinspre** lume, pentru a-și astîmpăra uimirea, a-și domoli pulsaţiile și a-și re-vedea și re-auzi în sinea lui acele fenomene consumate în timp, într-un cuvînt pentru a le transforma organic și a și le însuși ca trăite în interiorul nebulos al eului...

— De ce nebulos? se miră Marele Melancolic. A.D.N., codul genetic, ingineria genetică l-au mai limpezit oarecum. Chiar dacă intrăm pe portiţa laterală a misterului creaţiei, intuiţia artistului e o realitate, cu contururi ferm delimitate mai ales în rarele exemplare ale umanităţii...

— Enrico Ferri afirma că funcţia socială a artei constă în a prevedea direcţiile noi ale conștiinţei umane...

— ...în traiectoria căreia factorul intuitiv joacă un rol important. Știi prea bine că multe descoperiri ale știinţei pozitive și exacte își au sorgintea în creaţiile artistice devenite bun comun, chiar înainte de căderea lor totală în patrimoniul public...

— Nu totdeauna arta anticipează asupra știinţei. Situaţia se inversează în lumina unei analize mai atente. Și aceasta, pentru că nici oamenilor de știinţă nu le lipsește „harul" intuiţiei...

— Pe care ei aș compara-o, acum, în răscrucea dialogului, cu ciudata diafragmă care vibrează intens de durerea orice sunet, culoare și parfum, fie ele venite din adînc și taină, fie din lumină și suprafaţă. Există deci o interferenţă, o suprapunere și mai ales o uluitor de repede succesivitate inerentă multiplelor activităţi ale omului...

— Firește, i-am întrerupt, înfruntîndu-l. În drama actuală tehnica unui Eugene O'Neill a introdus de mult monologul interior, în sensul unei duble manifestări a personajelor, una de suprafaţă, de aparenţă și convenţionalism, alta de adînc, de taină și sinceritate, eroii exteriorizînd, paralel cu gîndurile tributare falsităţii și pe acele care în viaţa de toate zilele se ţin ascunse cu îndărătnicie tocmai crudului adevăr care ar turbura raporturile sociale. Dramele acestea, cum releva P. Comarnescu, prin minuţiozitatea descripţiilor și preschimbarea opacului în transparenţe au căpătat denumirea de „Roentgenbildern". Dacă autorii dramatici au reușit să-și întindă antenele lor dincolo de limita la care vechea dramă se oprea...

— Mergind pe firul logicii tale, zîmbi Marele Melancolic, s-ar putea vorbi de un instinct „radioscopic", penetrant pînă-n pînzele albe ale esenţei. Nu uita că reflectarea presupune un proces creator, o manifestare a fiinţei însăși ca subiect al cunoașterii. Opera de artă reflectă maniera de a simţi și de a gîndi a poetului, pictorului, compozitorului, arătînd ce reprezentări umplu conștiinţa creatorului și sunt la dispoziţia emoţiei avide de expresie. Max Nordau are uneori dreptate.

— Frumos spus: emoţia avidă de expresie. Dar expresia unor poeme trădează vidul emoţional, care nu poate fi avid decît de propriul său gol plasat în unghiul facial al autorului.

— Da, se întristă Marele Melancolic. Poemul pare că are și el un unghi facial care, format din linia facială și linia auriculară, caracterizează faţa în ansamblul ei. Un naturalist și anatomist olandez ne redă, încă din sec. XVIII, o imagine cinetică de o expresivă plasticitate. „Dacă înclin înainte linia facială, am un cap antic; dacă o înclin înapoi, am un cap de hotentot, dacă o înclin și mai mult am un cap de maimuţă; înclinînd-o și mai tare, am un cap de cîine; iar printr-o înclinare foarte mare ajung la forma unui animal cu cioc". Unele poeme sunt în adevăr „înclinabile".

— Noroc că nu se pot înclina liniile faciale ale Pegasului și Păsării Phoenix. Ce-ar mai rămîne atunci, o, Zevs, din mitul Olimpului, din cenușa Legendei?!

Nicolae ŢAŢOMIR

Primim la redacţie

Către,

COLEGIUL DE REDACŢIE AL REVISTEI
„CONVORBIRI LITERARE"

Stimaţi colegi,

Constat cu uimire că în substanţiala și prestigioasa dv. revistă, atît de distinsă pentru probitatea ei știinţifică și elevaţia culturală, în numărul pe luna decembrie, în paginile atît de emoţionale pe care le consacraţi inegalabilului nostru tovarăș de generaţie, poetului unic care este Nicolae Labiș, se strecoară și cîteva inadvertenţe regretabile pentru insinuările și mizeria lor morală. Cum îmi repugnă dorinţa de a comenta însăilarea în întregime semnată de Irimie Străuţ — (vezi **„Labiș între întrebări"**, pag. 4—5—14), lăsînd la o parte calomniile incalificabile la adresa mea și a altor cîtorva colegi, care au făcut în orice caz mult mai mult pentru memoria lui Labiș decît să profere ameninţări revanșarde, acest personaj strecurat întîmplător în matricola Școlii de literatură și critică literară, „Mihai Eminescu", ca și în efectivul presei (cel puţin din punct de vedere al preceptului caragialian „cinste și gramatică") se dedă la unele mistificări de date reale care nu pot fi în orice caz tolerate, din ele putînd să decurgă aprecieri de ordin cultural.

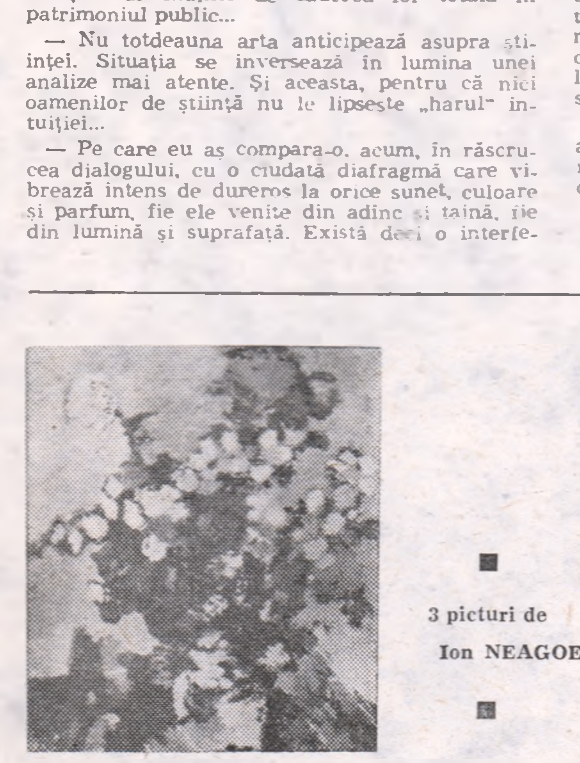
„Aveam telefonul de acasă — își permite acest Irimie Străuţ cu nerușinare să afirme — **al tov Nic. Stoian, pe atunci singurul dintre colegi cu un astfel de aparat, fiindcă era membru în conducerea Uniunii Scriitorilor, membru al Comitetului Central al U.T.M. Am făcut imediat comanda prin firul direct. Stoian zicea că încă nu aflase și a căutat să mă liniștească, presupunînd că e o greșeală, că o să-mi comunice ce și cum, rămînînd să-l sun din nou. Revenind mi-a afirmat că totul e în regulă că Lae o să-și revină. Pînă în cea de a 11-a zi, l-am sunat de cîteva ori și tot așa mi-a spus (de ce oare? colegii o știu!). Nu-i nimic grav. Așa s-a întîmplat că n-am putut fi la înmormîntare..."**.

Lăsînd la o parte insinuările odioase din aceste informaţii, să facem cîteva precizări — probabile cu acte: în 1956 eu nu eram membru al conducerii scriitorilor, ceea ce s-a întîmplat abia în 1962 iar al C.C. al U.T.M., în 1960. Necum să fi beneficiat de vreun avantaj politic, dacă instalarea unui aparat telefonic reprezintă așa ceva. De serviciul telefonic am început să mă folosesc abia în 1963, după cum iarăși se poate verifica. Cît privește zilele cînd a murit Nicolae Labiș, mai vreau să reamintesc că eu nu puteam convorbi cu Irimie Străuţ deoarece în ultimele dintre acestea mă aflam chiar pe meleagurile poetului muribund, organizator și participant la „Săptămîna cărţii" ce se organiza pe vremea aceea. Poeţii Corneliu Sturzu și Marin Sorescu, încă studenţi pe atunci, își mai reamintesc pesemne șezătoarea literară din Aula Universitară ieșeană, la care am citit din versurile mele alături de Mihu Dragomir, Nicolae Tăutu, Victor Tulbure, Aurel Mihale, Haralamb Zincă, Mihail Gavril și prestigioșii scriitori ieșeni. Mai mult chiar vestea morţii lui Nicolae Labiș ne-a surprins la Focșani, cu cîteva ore înainte de șezătoarea literară consacrată în întregime, prima de acest fel din ţară, memoriei marelui dispărut.

Îmi pare rău că printr-o asemenea intervenţie s-a întinat memoria lui Labiș, dar acest delict care poate fi și juridic, ar trebui să devină unul moral, pentru colectivul de presă în care s-a oploșit.

Ar fi cazul să i se ceară lui Irimie Străuţ să probeze paragraf cu paragraf toate insinuările iresponsabile la adresa cîtorva colegi. Altfel înseamnă că vom reveni la timpuri revolute, dintre acelea împricinate în cazul Labiș. În ce mă privește, pot să asigur de pe acum colegii ca și pe factorii responsabili de deplina mea probitate.

Niculae STOIAN

„Flori de toamnă"

3 picturi de
Ion NEAGOE

„Peisaj industrial"

„Filomela"

dialogul artelor

maitec — triumful lemnului

Rătăceam fără țintă prin **„pădurea Maitec"**; nicicînd nu-mi păruseră sculpturile sale mai energice, mai grave și mai convingătoare ca acum, adunate laolaltă în sălile Dalles. Rătăceam, încercînd ici și colo o precară, zadarnică, mereu contrazisă identificare: care lucrare anume se cheamă „pasăre", care „poartă" și care „cumpănă". Căci de departe fiecare apărea altceva decît era (sau decît era „denumită"), fiecare dezmințire dovedindu-se a fi în cele din urmă o tulburătoare confirmare: în toate se rostește unul și **același tipar fundamental al entității poartă-pasăre-cumpănă.** Acest trinom poartă în germene întreaga „pădure", aproape toate sculpturile fiind ipostaze ale dezvoltării aceluiași nucleu central. **O expoziție într-o singură lucrare.** Adevăr parțial totuși, căci pătrunzînd în cea de-a doua sală aveai revelația „tronurilor" și a lui „Ion": **un adevărat triumf al lemnului, al măreției și forței lui primordiale**, un capitol nou în poetica lui Maitec; întorcîndu-te apoi în prima sală, întrezăreai, presărate printre „porți" și „zboruri", „falanga macedonică" și „cariatidele", ce învederează o alianță de tip nou între tehnicile de abordare a lemnului practicate de artist.

Sculpturile lui Maitec impun prin esențialitatea formei, prin simplitatea lor elegantă, printr-o monumentalitate percutantă chiar în piesele de mici dimensiuni („Poarta de la Agra", misterioasa „poartă" a spiritului, atinge tăriile cerului cu elanul celor 15 cm ai ei). Solidare morfologic, prin descendența lor dintr-un „pattern" comun („pattern" identificabil și în cazul unuia dintre tronuri, cel al lui Horia, enormă pasăre cu aripile adunate), lucrările sînt solidare și semantic, simbolismul „aripilor" (implicit al „zborului") — elan de transcendere către zonele uraniene — fiind solidar cu cel al porții care evocă și ea ideea de transcendență, de acces la o realitate de nivel superior.

Aceste sculpturi evocă forme și situații simbolice, primordialitatea unor „Urformen", a unor „modele" arhetipale, regăsite nu numai în adîncurile tradiției autohtone ci și în cele ale tradiției universale: „Pasărea albastră", făptură fabuloasă, ne poartă deopotrivă către mitul icaric și legenda lui Manole, către structura gardului țărănesc sau către străvechea unealtă a jugului.

Percepi în gradul de abstractizare a formei, în particulara ei bidimensionalitate, în însuși felul cum este tratat materialul, că adevărata obsesie a sculptorului rezidă nu în ceea ce aceste lucrări reprezintă, ci în ceea ce ele semnifică. Tehnica are aici un sens heideggerian de „scoatere din ascundere", de atingere a „stării de neascundere în care survine adevărul". Prin cioplitul rudimentar cu barda, prin articularea și îmbinarea componentelor după scheme milenare, artistul reușește să-i conserve lemnului aura unui element primar, să-i trezească vocile zăvorîte.

Maitec este, însă, un fenomen paradoxal, un om al polarităților care împletește imprevizibil intuirea empatetică a arhaicului cu o sensibilitate contemporană față de problemele ridicate de civilizația tehnologică. Și asta se reflectă limpede în felul în care iscodește lemnul, străpungîndu-i masivitatea cu bormașina. În perforările perfecte care ciuruiesc masele acelor arhitecturi utopice intitulate „coloane" acționează, — dincolo de adecvarea la o tehnologie modernă, — nevoia de sondare a interiorității materiei, de integrare a spațiului și luminii, necesitatea creării unui ritm, a unei cadențe prin negativ.

De altfel, observăm pe întreg parcursul evoluției acestui sculptor o alternare a procedeelor. Dacă în partea a doua a anilor 60 și în prima jumătate a anilor 70, Maitec a practicat uneori frenetic sistemul străpungerilor circulare, în ultima perioadă este evidentă predilecția pentru integritatea materialului. „Tronurile", creații ale ultimilor doi-trei ani (1982—1985), restituie lemnului vigoarea și majestatea verticalității lui. Materialul trăiește plenar, nimic nu-i tulbură liniștea. Elementele heraldice (coroane, tronul, vulturul bicefal) — care ornează registrul superior al volumului — sporesc prin bogăția ambiguității lor sensurile cosmice și istorice ale lucrărilor. Prestigiul lor voevodal trimite la figura de mare demnitate a lui Mircea cel Bătrîn și la eroii „pătimirii noastre", Horia și Avram Iancu. Atemporale și totodată strîns legate de istoria acestui neam, (cît de grăitoare este și orizontala lui „Ion" cu tulburătoarele ei conotații), sculpturile lui Maitec reliefează pregnant implicarea estetică și etică a artistului. Ilustrînd dinamica devenirii acestui artist căruia, cum spuneam, îi este caracteristică alternanța, ciclurile care abia se anunță („Cariatidele"), ni-l arată preocupat de revalorificarea vechii sale tehnici (străpungerea circulară a scîndurii), tehnică utilizată recent cu noi valențe și într-un dozaj foarte parcimonios.

Explorarea continuă a tehnicii și materialului este proprie de altfel lui Maitec, procedeele de lucru fiind totdeauna corelate cu modificările de viziune. Ceea ce răzbate însă dincolo de opțiunile tehnice, este atașamentul particular față de lemn („materialul mi se oferă" îmi spunea odată Maitec), înțelegerea organicității și nobleții sale. Maitec nu are obsesia detaliului; el accentuează doar structurile ce rezultă din despicarea fibrei sau din rezistența pe care materialul o opune mușcăturii fierăstrăului; el lasă suprafața vie, firească (făcînd-o să trăiască prin dialogul porțiunilor fruste, rugoase, cu texturile mătăsoase), lustruind-o manual și acoperind-o cu ceară. Pierre Rouve intuiește fericit relația artist-material cînd afirmă că pentru Maitec sculptura înseamnă „meditație manuală". În acord cu tratarea ascetică a suprafeței este și utilizarea austeră, subtilă, a culorii: aurul la tronul lui Mircea sau albastrul în cazul „Răbojului" și al lui „Ion"; (de notat, nu culoarea sîngelui, a dramei, ci a legendei).

În pădurea de o calmă majestate a sculpturilor lui Maitec, în care simetria, echilibrul și armonia merg mînă în mînă, se insinuează uneori un zvon de neliniște: „Cubul", cu structura lui de rocă bătrînă ciuruită de dintele vremii, pare să ascundă potențialități malefice, iar „Poarta amintirilor", se ivește impecabil în fața noastră, ca un „înger exterminator" cu aripile larg desfăcute.

Este impresionant cît de sagace a putut pătrunde privirea cronicarului de la „International Herald Tribune" în zonele abisale ale acestor sculpturi pe care le asemuie „trunchiurilor de copac sau totemurilor cu semnificație închisă în ele, **înseninînd mai mult decît simpla lor înfățișare poate semnifica"** (s.n.).

Olga BUȘNEAG

copacul

S-a trecut dintre noi așa cum a trăit, ca un copac ce moare în picioare. La moartea lui a căzut o stea. Poate aceea care în urmă cu aproape 70 de ani, tot într-o noapte, s-o fi ivit la nașterea sa. Un cerc și-a închis rotundul. Tocmai se pregătea după datina străbună, pe care o respecta cu sfințenie, să-și sărbătorească ziua în acea duminică de 18 ianuarie 1986.

O viață pe care a trăit-o i n c a n d e s c e n t, căci în ciuda masivității sale, apropiată de statuile plămădite cu palmele, omul era mereu un freamăt, o neliniște. Îi plăcea să lucreze, trăia, asemenea țăranilor lui din Bucovina, voluptatea muncii și bucuria lucrului temeinic făcut. Se născuse, deci, cu toate darurile pentru sculptură. Putea porni la drum. A avut norocul să aibă un dascăl adevărat, pe sculptorul Ion Irimescu, de la care a deprins multe din tainele acestei arte. L-a atras monumentalitatea, pentru care avea, se vede, o vocație ancestrală. Din cînd în cînd, îi dădea tîrcoale și lirismul, mai ales atunci cînd cioplea lemnul, pe care știa să-l pună să cînte. Tăria lui ieșea la lumină mai cu seamă în marile construcții sculpturale, vădind simț al proporțiilor și capacitatea de a modela într-un chip memorabil. Stau dovadă în acest sens statuile lui Ștefan cel Mare de la Suceava și Vaslui și cea a lui Dosoftei de la Iași, mărturii elocvente ale forței sale de creație.

Copacul a căzut din picioare. La umbra lui, de-a lungul unei vieți de artist, s-au ridicat însă acele opere care vor dăinui, avînd puterea miraculoasă a artei de a înfrunta timpul. Pe un colț de bronz va sta mereu încrustat cu simplitate numele lui Iftimie Bârleanu. Un nume care a făcut și va face cinste neamului său.

Grigore ILISEI

Iftimie BÂRLEANU, „Artistul în atelier"

in memoriam

Niciodată nu poți uita un fiu. Efigia lui este punct de hotar statornic, peste care timpul cade nu ca o umbră, ci ca o aură. În memoria noastră chipul sculptorului Iftimie Bârleanu, din Măzănăieștii Sucevei, acoperă spațiul unei iubiri, confundabil numai cu opera sa. De pe înălțimile Cetății, statuia marelui Voievod Ștefan ne va reaminti mereu statura de plăieș a artistului și sufletul lui încărcat de miresmele Bucovinei. Nu ne-am despărțit de Iftimie Bârleanu, el sălășluiește în noi, el se întoarce acum definitiv „la obîrșie, la izvor", rămînind, în același timp, al Țării.

Alexandru TOMA

Președinte al Comitetului județean pentru cultură și educație socialistă Suceava

brize

zăpezi

La zece, am ieșit, ningea într-una și orașul se liniștise, cîțiva pîrleau un porc într-o groapă, unul din ei cînta la clarinet, focul era roșu, lampioanele de pe stradă erau albastre: ce mai, noapte de decembrie. La Fundație, ardeau lumînări, m-am apropiat, prin ușa grea se vedea un catafalc, negru și alb, gabardină și canafas, n-am intrat, am luat-o în jos, spre cabine, Alo, dormeai? of, iartă-mă, te scoli devreme? Da, cît e ceasul? E zece. Ce-i cu tine, de ce hoinărești? Am ieșit să văd cum ninge, mă iubești? Pauză, Alo, te întreb, mă iubești? S-a întrerupt. Am vîrît altă monedă. Alo, s-a întrerupt, te-am întrebat... Da, ți-am răspuns, doar. Mi-am aprins țigara și după ce am tras, am suflat în receptor. Auzi ce vînt bate? Nu mă speria, știi ce drum am mîine. Făcea o navetă dincolo de dealurile orașului. Pauză. Rădeam cu unghia o pată de smoală, am mai tras din țigară, respira stins, ca în somn. Hai, lasă-mă să dorm, știi bine că te iubesc, du-te, vorbim mîine, ne vedem acolo? Sigur, să închid? Închide, noapte bună! Am pus în furcă și am început să cobor pe **Lăpușneanu.** Nu mai era nimeni. La **Corso,** am luat un **campari** mic și mi-am aprins o țigară, cerînd bărmăniței un fir din vîscul prins în aplicul de metal perforat. Unul cu plasture peste arcada stîngă s-a apropiat și mi-a șoptit conspirativ în ureche: ai văzut ce ninge, dacă o ține așa unde ajungem? Înapoi în sus, pe **Lăpușneanu.** Am intrat la jocurile mecanice, puzderia de beculețe colorate, pîlpîind în alertă, mă trimise, o secundă, pe pistele aeroporturilor necunoscute ale lumii. Cineva curăța cu zăpadă mozaicul încăperii în care mai rămăseseră doar cinci, șase inși. Din nou la cabine. Alo, iartă-mă, am vrut să te mai aud o dată. Ce-i cu tine? De ce bați străzile? Am tăcut un minut. Pentru că totul e atît de frumos și pentru că am vrut să-ți spun că tu ești atît de frumoasă. Of, lunatec scump, de ce nu mă lași să dorm? Ce le predai mîine puștilor? Cultura Cucuteni. Oooo, le spui și de ultimele intervenții americane în chestiune? Oooo, cîtă informație la zi!, sînt totuși prea cruzi, nu crezi? Mi-am aprins țigara și am tras adînc: uite, îți las aici, puțin după cutia asta rece, un fir de vîsc, ia-l mîine dimineață, cînd treci spre autogară, da? Noapte bună! Noapte bună!

Dar toate astea s-au petrecut demult. Aseară, am ieșit să beau un **campari** mic, la întoarcere, am intrat într-o cabină să sun undeva, mi-am scos țigara, am aprins și, o clipă, flacăra a luminat o mică gînganie, galbenă, ivită de după cutia cromată: era firul de vîsc, insectă de ceară, încremenită, chircită de căldurile și de frigurile atîtor ani.

Unde sînt zăpezile?...

Val GHEORGHIU

„sărmanul heinrich"

La patimile eroului medieval al lui Hartmann von Aue din romanul cavaleresc cu același nume se gîndea, desigur, poetul și criticul Hans Magnus Enzensberger, numindu-l astfel pe Heinrich Böll într-un eseu ce i-l consacra în Der Spiegel (din 22 iulie) cu nefericitul prilej al morții, la 16 iulie 1985, a cunoscutului scriitor vest-german. Apropierea, la rigoare hazardată, am găsit-o semnificativă abia cînd, parcurgînd o amănunțită revistă a presei de limbă germană alcătuită cu aceeași ocazie de o publicație de specialitate, am reîntîlnit-o, implicit, în mereu reluata idee, revenind aproape unanim și obsesiv la comentatori dintre cei mai diferiți ca vîrstă, ideologie și convingeri estetice, a „martiriului" lui Böll — un martiriu al singurătății, al strigătului „în deșert", al „înțelepciunii nebunului", auzit de toți și de nimeni ascultat. Situație paradoxală pentru statutul celui care, al șaselea german după Thomas Mann, a fost distins în 1972 cu Premiul Nobel pentru literatură; Theodor W. Adorne o atribuia cîndva deciziei liber asumate a autorului Katharinei Blum „de a prefera aplauzelor publice poziția solitarului vulnerabil", în vreme ce mai tînărul Günter Wallraff vedea în Böll o victimă a consecvenței cu care și-a urmat convingerile și care „nu valorează cîtuși de puțin în propria-i țară". Dincolo de formulările extreme, se profilează drept constantă pentru imaginea deja postumă a lui Heinrich Böll imposibilitatea de a-l judeca și, mai ales, de a-i judeca opera, înafara unei relații conflictuale, dizarmonice, antinomice, dar sine qua non, cu orizontul social, politic, psihologic în care a luat naștere prozatorul, față de care s-a delimitat, cu care s-a confruntat și pe care, în ultimă instanță, l-a înrîurit precum nimeni altul. În această a doua jumătate de secol a tuturor experimentelor și inovațiilor literare, el a optat pentru ipostaza tradițională, „balzaciană" a scriitorului realist în sensul cel mai general și liberal al termenului: cel care nu poate despărți estetica de morală.

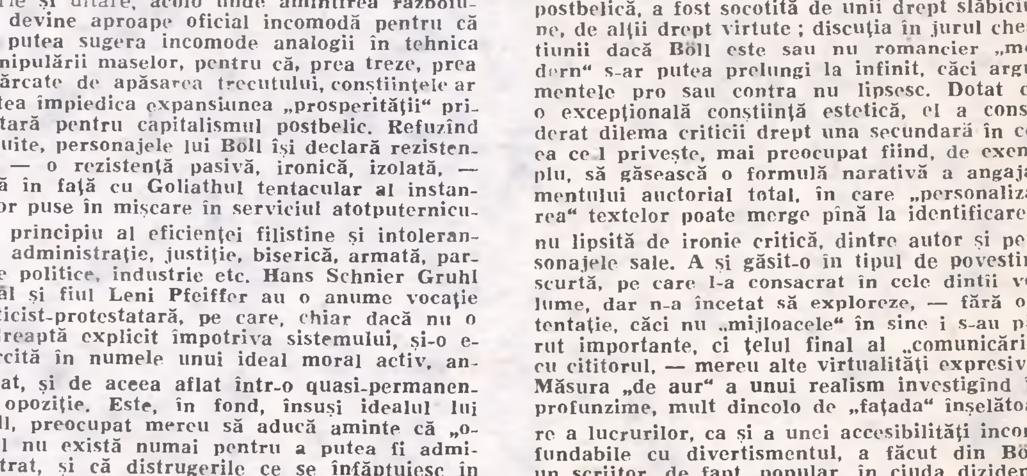
Un alt drum ar fi fost, în cazul său, inimaginabil. Întors din războiul care l-a purtat prin întreaga Europă pustiită de bombe, obuze și camere de gazare, răscolit de „îngrozitoarea mașinărie" ucigașă pe care o declanșase demența criminală a hitlerismului, încercarea de a scrie echivalează cu tentativa de a se elibera de apăsarea propriei alienări, de a-și regăsi identitatea dizolvată în masa amorfă trimisă să omoare și să moară. O realitate covîrșitoare, de neînțeles, își caută, nesigur încă la început, o cale între cuvinte, într-o limbă înstrăinată ea însăși de slogane, clișee și metafore „eroice", asurzitoare și bombastice. Examenul la care își supune conștiința, interogația tot mai profundă asupra raporturilor dintre individ și „lume" devin în primele sale texte notație laconică, „obiectivă", „realistă": „Am scris așadar despre război, despre întoarcerea acasă, despre ceea ce-am văzut în război și am găsit acasă: despre ruine". De la cele dintîi povestiri din preajma „orei zero" și pînă la romanele din deceniul șase, umbra tragică a conflagrației mai stăruie asupra existențelor postbelice; speranța unui nou început, mai demn și mai uman, se confruntă pe fundalul experienței limită a dezumanizării, dezintegratoare de valori și destine: victima predilectă este omul obișnuit, simplu și sărac, depersonalizat și instrumentalizat de o putere egoistă și lipsită de scrupule. Alarma scriitorului se declanșează însă de îndată ce o anume mentalitate „restaurativă", pragmatică pînă la a face din bunăstare unicul

universalia

ideal, amenință cu aceeași brutalitate să se înstăpînească asupra gîndurilor și faptelor, să le „adapteze", să le „integreze" mecanismului birocratic, uniformizator, al „miracolului economic". Alternativa se conturează din ce în ce mai clar pentru individul ce are acum de ales între alienarea „aliniată" în societatea nivelatoare a „concurenței", în care singura măsură a „reușitei" este profitul, și marginalizarea, retragerea neputincioasă în ipostaza clovnescă a ratatului social, — prețul amar al încăpățînării de a nu-și sacrifica identitatea, libertatea de a spune, dar nu de a impune, adevărul. Simptomatică este funcționalitatea relației dintre memorie și uitare, acolo unde amintirea războiului devine aproape oficial incomodă pentru că ar putea sugera incomode analogii în tehnica manipulării maselor, pentru că, prea treze, prea încărcate de apăsarea trecutului, conștiințele ar putea împiedica expansiunea „prosperității" prioritară pentru capitalismul postbelic. Refuzînd să uite, personajele lui Böll își declară rezistența, — o rezistență pasivă, ironică, izolată, — față în față cu Goliathul tentacular al instanțelor puse în mișcare în serviciul atotputernicului principiu al eficienței filistine și intolerante: administrație, justiție, biserică, armată, partide politice, industrie etc. Hans Schnier Gruhl tatăl și fiul Leni Pfeiffer au o anume vocație criticist-protestatară, pe care, chiar dacă nu o îndreaptă explicit împotriva sistemului, și-o exercită în numele unui ideal moral activ, angajat, și de aceea aflat într-o quasi-permanentă opoziție. Este, în fond, însuși idealul lui Böll, preocupat mereu să aducă aminte că „omul nu există numai pentru a putea fi administrat, și că distrugerile ce se înfăptuiesc în lumea noastră nu sînt doar exterioare". Avertismentul scriitorului s-a transformat, în deceniul opoziției extraparlamentare și al primelor manifestări teroriste, într-o dureroasă profeție perfecționată, presiunea establishmentului asupra individului devine „violență structurală", pe care marea industrie a „opiniei publice" o reproduce dezinvolt și iresponsabil, servind, desigur, interese „superioare" — dar ea își naște violență, disperare, crimă. Katharina Blum va depăși limita pasivă a suportabilității, și va reacționa, într-un gest pentru ea eliberator, prin focuri de armă. Soluția, aici inevitabilă, nu este și cea a lui Böll, încrezător pînă în ultima clipă în virtuțile toleranței și ale umanismului burghez; cu puține luni înaintea morții mai putea fi văzut, alături de mii de tineri vest-germani, demonstrînd pașnic împotriva pericolului nuclear.

„A fost o încurajare pentru mulți faptul că Böll a existat, și mai ales că și-a ridicat vocea sa molcomă atunci cînd alții au preferat să tacă". Observația de astăzi a lui Wolfram Schütte (criticul cotidianului de stînga Frankfurter Rundschau) poate fi completată cu o alta, pe care tot el a făcut-o cu cîțiva ani în urmă: întreaga operă a lui Böll constituie în esență „un comentariu paralel la istoria Germaniei de după război și Republicii Federale". Această întrepătrundere dintre literatură și istorie, de o organicitate fără egal în proza vest-germană postbelică, a fost socotită de unii drept slăbiciune, de alții drept virtute; discuția în jurul chestiunii dacă Böll este sau nu romancier „modern" s-ar putea prelungi la infinit, căci argumentele pro sau contra nu lipsesc. Dotat cu o excepțională conștiință estetică, el a considerat dilema criticii drept una secundară în ceea ce-l privește, mai preocupat fiind, de exemplu, să găsească o formulă narativă a angajamentului auctorial total, în care „personalizarea" textelor poate merge pînă la identificarea, nu lipsită de ironie critică, dintre autor și personajele sale. A și găsit-o în tipul de povestire scurtă, pe care l-a consacrat în cele dintîi volume, dar n-a încetat să exploreze, — fără ostentație, căci nu „mijloacele" în sine i s-au părut importante, ci țelul final al „comunicării" cu cititorul, — mereu alte virtualități expresive. Măsura „de aur" a unui realism investigînd profunzime, mult dincolo de „fațada" înșelătoare a lucrurilor, ca și a unei accesibilități inconfundabile cu divertismentul, a făcut din Böll un scriitor, de fapt, popular, în ciuda dizidenței sale obstinate, nu doar politice, ci și literar-estetice, față de comodele tabu-uri ale consumului. La cele 31 milioane de exemplare ale cărților sale, circulînd prin toată lumea în 45 de limbi, există totuși o speranță că vocea „sărmanului Heinrich" n-a clamat doar în „deșert...".

Andrei CORBEA

Heinrich Böll cu Günther Grass

pro juventute

„convorbiri literare prin corespondenţă"

■ **David ALEXANDRU — Dumbrava Roşie (Neamţ).** Vreau să văd cum vă desfăşuraţi pe spaţii mai mari.

■ **Maria ANGHEL — Tîrgovişte.** Scrisoarea în versuri e amuzantă.

■ **Petru BARBU — Galaţi.** Am reţinut **Cum se renunţă la o boală de dinţi.** Mai trimiteţi. Sînteţi, se pare, un prozator format şi, rar lucru, foarte original. Evitaţi subiectele şi conflictele derizorii, ca în **Fiasco.**

■ **Marius Ioan BOCU — Cluj-Napoca.** Pe lîngă multe platitudini („să fii e cel mai greu păcat / şi dorul cel mai neiertat / să fii înseamnă lacrimi, sînge / să fii înseamnă plînge, plînge plînge), apar şi unele semne încurajatoare, mai ales în poezia de notaţie : „în drum, / şarpele încolăcit, / cerbul lepădîndu-şi / în sine / coarnele frînte, / şi ploaia / putrede crengile, / zborul îndoit al paserilor, / ruine călătoare / pietrele, / urmarea — şi apoi / soarele răsărind, / lucrurile / mînjind cu cer / văzduhul". Eu zic să perseverăm, dv. în a scrie, eu în a vă citi.

■ **Toader Th. BUHOCIU — Botoşani.** Dacă veţi citi poezia care apare în reviste (inclusiv în **Convorbiri literare**) veţi putea, sper, aprecia mai bine ceea ce scrieţi. Îndeletnicirea dv. literară merită toată lauda, problema publicării însă nu se pune.

■ **Zina CATANĂ — Galaţi.** Trimiteţi un fragment de 10—15 pagini, pe care îl consideraţi mai reprezentativ.

■ **Valeriu CRISTEA — Focşani.** A nu se confunda poemul în proză ori proza poetică, cu versificaţiile prozaice sau proza versificată. Numind astfel poezia dv., am făcut o apreciere şi nu o încadrare.

■ **Dorin DIACONESCU — Roşiorii de Vede.** V-am trimis nr. 10. Nr. 1 nu mai există nici la noi, iar 12 este în curs de apariţie, urmăriţi-l.

■ **Daniela DORIN — Iaşi.** Sînt lucruri bune, dar nici un text nu mă mulţumeşte pe deplin. Se observă unele crispări sau unele mult prea „leneşe" asociaţii care afectează unitatea textelor. O eventuală discuţie pe text, la redacţie, ar lămuri, poate, lucrurile.

■ **Nicolae Ioan DRAGU — Ploieşti.** Sînteţi inventiv, dar nu întotdeauna inspirat.

■ **Alec DUHNIC — Brăila.** Spuneţi : „Vino / pe o rază de lasser / şi taie bariera infinitului". Vecinul meu de pagină şi poştaşul „Argonautului", George Ceauşu, ar fi, cred, mai sensibil decît mine la astfel de avansuri. În orice caz, vă sfătui să nu faceţi asemenea invitaţii vreunei persoane gingaş-feminine ; sigur veţi fi refuzat. Poezia, nici ea, nu acceptă orice, e şi ea o Doamnă foarte sensibilă la insistenţe, dar, în aceeaşi măsură, greu accesibilă.

■ **George ELIAN — Slatina.** Naraţiunea alegorică (din **Vis**) nu vă avantajează. Ceva mai puţin convenţională, în contextul unor disponibilităţi lirice evidente, este **Acord** : „Stranie absenţă a vocii, / peşterile nu mai aud / ecoul decît în răstimpuri repetîndu-se / ca un joc nefiresc. / / Ploaia e numai un abur — / respiraţia caldă / a sevelor... / / Pădurea priveşte în urmă spre lutul unde încep rădăcinile...".

■ **Teodor IANCU — Darabani (Botoşani)** Folosiţi cuvinte mari pentru lucruri mici : „zîmbeşti şi buzele descoperă / zidul apropiat monolitic / al dentiţiei / apogeul e al strungăreţei".

■ **Kolea KURELIUC. — Mărcţia Mică (Suceava).** Motivul primirii tardive a textelor e real. Termenul limită de adunare a materialelor a fost 1 martie ! În mai, Almanahul era la tipar.

■ **Simona-Nicoleta LAZĂR — Bacău.** Unele semne bune ar fi (primul catren din **Spre dimineaţă**, de pildă). Ele sînt, însă, înghiţite de o cantitate prea mare de prozaisme (povesti versificate, ritmate şi rimate), Aberaţiile, fugitve, şi „non-fugitive", nu te prind. Încearcă să concentrezi imaginile, nu lăsa limbajul să se risipească în naraţii sau interogaţii foarte „profunde", precum : „Nu ştiu ce voiai, de fapt, să înţeleg ?" Să mai vedem.

■ **D. R. MANOLE — Galaţi.** Sînt (şi) unele lucruri bune. Voi proceda în consecinţă.

■ **Theodor MARCEAN — Constanţa.** Mai trimiteţi. **Peisaj cu păsări** e scrisă, în general, bine, anumite accente sentimentale (chiar sentimentaliste) îi afectează însă unitatea.

■ **Emilian MIREA — Craiova.** Multe mulţumiri pentru suvenirul de la Mălini. Aştept şi alte veşti, lirice, bineînţeles.

■ **Cătălin MIINESCU — Balş (Olt).** Am găsit „grăuntele de aur" : „Independent de voinţa noastră, / frunzele cad... / E-o clipă de ezitare / o clipă de nelinişte, / cînd anotimpul îşi face de cap...". În rest, prea mult **steril.**

■ **Luciana MUREŞAN — Paşcani.** Mai trimiteţi, vreau să am de unde alege pentru o viitoare publicare. Cîţi ani aveţi (iertaţi indiscreţia !), de cînd scrieţi ?

■ **Dora P. — Vaslui.** Încărcaţi textul pînă cînd, bietul de el, se prăbuşeşte sub greutatea atîtor asociaţii şi metafore sofisticate : „Se cuvine să-ţi ascund sîngele, // cuvintele-pradă acoperite sub unghii de vlagă pietroasă / uitate pe socluri de cretă-iubiri".

■ **Sorin PĂTRAŞCU — Iaşi.** Nu m-aţi convins. Sînteţi în faza adolescentină a confesiunilor melodramatice. Atît fragmentul de roman cît şi povestirea păcătuiesc prin lipsa unei construcţii. Întîmplările se succed una după alta, nu „cresc" una din alta.

■ **Alexandru S. PETRIA — Cluj-Napoca.** Atenţie la o sumă de neglijenţe, cum ar fi construcţiile redundante în genitiv („...sclipirile cioburilor realului") sau aliteraţiile supărătoare („... toamna / în pelerine / propune din nou numărători din doi în toţi..."). În cazul dv. disciplina formală e obligatorie.

■ **Marian POPESCU — Tîrgovişte.** Textul e neconcludent. Dacă putem accepta convenţiile şi chiar tîlcul parabolei, mai greu acceptabile sînt vulgaritatea şi aspectul de improvizaţie, de arbitrar. Reveniţi cu un text mai puţin „original".

■ **Ion RUSU — Bucureşti.** Regret că nu mi-aţi trimis poeziile mai devreme să le fi publicat în grupajul consacrat premiaţilor de la „Labiş". Voi alege ceva pentru un număr viitor. Ce vîrstă aveţi ?

■ **Edres SEDREANU — Tîrgovişte.** Vă menţineţi în zona nesemnificativului artistic. Chiar reproducînd fidel realitatea, cum se spune, literatura ascultă de legile imaginarului, nu de cele ale realităţii.

■ **Dorin STARCU — Bucureşti.** Pe lîngă alte cusururi, versul e căznit : „Şi-aduceţi bucuria în inimi oropsite, / Aduceţi şi iubirea pe fiinţe neiubite / Căci pribegiri de soartă sînt peste tot în lume".

■ **Rose TALL — Tîrgu-Jiu.** Demne de atenţie sînt **Există un unghet, Nichitiana** şi **Zbor.**

■ **Constantin ŢIGANELE — Reşiţa.** Descripţia e cea care vă avantajează. **Primăvară** şi **Anume** dau unele speranţe.

■ **Sorin VIDAN — Dr. T. Severin.** Talentul d-tale, e, din punctul meu de vedere, cert, însă „necopt". Eu zic să nu te grăbeşti, pînă nu se cristalizează o manieră, o perspectivă lirică stabilă. Scuză, te rog, nepoliticoasa greşeală de tipar din nr. 1. Aştept în continuare.

■ **Vasile ZUGRAVU. — Galaţi.** Păcatul cel mare e artificiul : „În ordinea firească a zilei printre fluturări de aripi / Tot mai tîrziu / apropiindu-se de clipa despărţirii supreme / Îşi grupa stolul în două, jumătate alb, jumătate negru / şi se zbura într-o simultaneitate de lumină strălucitoare". Insolitul şi inventivitatea nu sînt sinonime cu arbitrariul.

D. D.

poşta „argonaut"

Vasile CSOLTI — Carei. „Între plane paralele de lumini, oamenii-stalagmite deplîng abisul sideral, născînd pe această coajă de nucă intonaţia fertilităţii...". Cîte o scăpărare înecată în hainele grele ale discursului romantic indică vreun filon insuficient exploatat. Dintre poemele trimise (toate, fără excepţie, sînt poeme — sau vor să fie) **Lanul** e cel mai aproape de literatură. Imaginile rămîn în stadiul de conglomerat datorită unei anumite neglijenţe a expresiei.

Bogdan DICU — Caracal. Se întîmplă un fenomen ciudat la Caracal : oamenii au umor ! Sau, cel puţin, localnicii care ne-au scris pînă acum. Ion Bogdan nu face excepţie de la regulă. Reţinem desenul cu extraterestrul televizat cu tot cu urechi (nu noi cu urechi, ci extraterestrul). L-am reţine şi pe cel cu marţienii care defilează cu Hobana, Asimov, Bradbury — dacă nu ne-ar fi teamă de Pantheonul celebrităţilor **science fictionului**. Poate îţi mai vin idei, Bogdane.

Petre DUMITRAŞCU — Piteşti. Mediocrul în literatură e sortit să dispară. **Bila ta de biliard** nu poate scăpa de comparaţia cu textul lui Bufnilă şi, fără a fi o pastişă şi nici o parodie, plutind la limita publicării, în aceleaşi şanse : povestirea cea mai bună le anulează pe celelalte care se învîrt în jurul aceleiaşi idei. Trimite-ne ceva de-al tău ; numindu-ţi personajele cu secvenţe de note muzicale, ne dovedeşti că ai un „ce".

Bogdan FICEAC — Piteşti. Reţinem textul, cu toate că ne-am fi aşteptat la mai mult decît la o variaţiune pe tema „animalului ciudat". Chiar dacă el e un inorog (animalul, nu textul), chiar dacă inorogul e alb şi chiar dacă Virgil Cândea a descoperit de curînd un manuscris al lui Dimitrie Cantemir printr-o bibliotecă din America. Un cal albastru ar fi fost la fel de interesant.

Radu GÂRBACEA — Sibiu : Reţinem traducerea. Ph. Dick e Ph. Dick. O preferam, totuşi, cu mai puţine poticneli, deşi e vorba de **tiritoare.**

Romică GROSU — Suceava. Ultima misiune poate avea şi semnificaţia (fericită sau nu) de ultimă povestire, dar vîrsta dumneavoastră ne îndreptăţeşte să mai sperăm. Dintre darurile unui prozator, s-ar întrevedea în textul trimis doar simţul pentru dezvoltarea pe spaţii ample.

Constantin GRUEŢ — Brad, Hunedoara. În cazul dumneavoastră, mi-a părut rău că nu există scriitori orali. (Am să-l întreb pe I. D. B. dacă a auzit de **rapsozi S.F.**). Ciudat — aveţi ceva de spus şi ştiţi cum s-o spuneţi, dar nu s-o şi scrieţi : aveţi mari probleme cu gramatica.

Ion HANGANU — Piteşti. Trimiteţi povestirea. Publicaţia noastră se adresează tineretului şi adolescenţilor. Sau vreţi să vă suspectăm că vă consideraţi bătrîn ?

K. S. Reţinem povestirea refăcută în actuala formă. **Reintegratorul** promite să fie cel mai bun text al dumneavoastră (care ne-a căzut în mînă), dar e necesară o discuţie asupra momentelor acţiunii. Altfel, dialogul se revarsă în cascadă — şi peste cîteva locuri comune — şi nu vă pierdeţi verva umoristică.

Ion MALEŢA — Galaţi. Povestirea e în relaţii mai bune cu corectitudinea gramaticală (atenţie la virgule, totuşi) şi nu-i mai trebuie decît... povestire, adică acţiune — nu demonstraţie —, pentru că altfel devine de un didacticism înfiorător. Ştim cu toţii că oamenii de pe Planeta Albastră sînt iraţionali şi că înarmările dovedesc asta. Mai trebuie s-o şi demonstrăm ? Sau să ne-o demonstreze extratereştrii ?

Sorin MUŞAT — Constanţa. Da. Asta nu înseamnă că sîntem la Starea Civilă, ci că aşteptăm o nouă proză în genul lui **Woden's only.** Nu numai pentru noi !

Matei SCHINTEIE şi **Victor SIMION — Anina, Caraş-Severin.** 1) Argonaut nu-i o publicaţie exclusiv **science fiction** — mai sînt înăuntrul ei şi călătorii, aventuri. 2) **Minicalculatorul fermecat** promite ceva şi ar fi de-a dreptul fermecat dacă, în timp ce unul dintre autori ar scrie, celălalt ar mai şi citi niţel. Am mare încredere în autorii-gemeni, mai ales cînd ei se completează reciproc. „Şi aşa am încălecat pe-un **software** şi v-am povestit ce-am mai avut şi eu prin program...".

Marin IFRIM — Buzău. Reţinem **Microportretul unui fan.** Brusc, începe să ne intereseze poezia dumneavoastră. Poate că aveţi dreptate: „Într-o bună zi / vor dormi / în cosmos / ca într-un pod / umplut cu mere / şi fîn (Science fiction).

George CEAUŞU

prezenţe la junimea

irina andone

poem ca un cîntec

Şi de teamă, şi de magie, şi de urît
mă voi strînge în mine
ca sepia atinsă de friguri
Mă lepăd de toate coşmarurile,
în faţa tăcerilor
mi se taie picioarele
ca pe patul de nuntă,
pe gură misterul cîntării
misterul de pasăre-pruncă.

Fără mirosul de cerneluri
crude şi vii,
(ah, Înaltul !)
lumile s-ar schimba
cînd pe-un picior, cînd pe altul.

poemul cuvîntului greu

Iar eu
mi-am tocmit zăbranic de fier
şi de iască...
aceasta le-am spus,
va fi haina mea-mpărătească.

Am tocmit
lacrimi cît bobul de viţă
amară,
sucul rece şi tare din carnea
cuvîntului greu
cade ca-ntr-o prăpastie
peste sufletul desferecat,
peste sîngele-n clocot al meu.

Şi sînger :
ca o pană smulsă din înger.

poem

Am spus :
de la iubirea aceasta
şi pînă la vorbă
e o groapă cu lei.

Eu îmi păzesc trupul
îmi păzesc lutul,
cînd îl bate vîntul dinspre
miazănoapte
miroase a prunc şi a tei.

Strig :
opriţi Retorica
şi tăiaţi-i ca regilor capul,
între tragos şi comos
trupul ne saltă ca ţapul.

poem autumnal

Ceea ce simt,
marea mişcare
din toate părţile şi dintr-o dată,
ca pe-un cuptor fierbinte dorm
idilică şi desfrînată.

(Luna, ca totdeauna, de sus,
mă-ncovoia şi mă lumina
pe la subsuori, pe la genunchi)

Se dezbracă prin pămînt arşiţa
Mă-nveşmîntă în tină :
cirtiţă, fără lumină.

poem de iubire

În convoaie lungi vin iubitele,
căştele,
asta sînt eu în strai păienjeniş
vin pe furiş,
vin ca să fur şi să plec,
guralivă ca o sămînţă mică,
o ghindă sau un bob de linte
ce-şi scoate pe rînd
sufletul prin pămînt,
sub răsuflarea cîrtiţei
care sapă

şi spune ceva
obositor,
de-au auzit şi mamele
şi bunicile şi-acum fiicele.

geneză

începusem a mă naşte
în coliba de grîu a frigului,
în ochiul ierbii brăzdat de culori,
mă doreau fîntînile
în adîncuri împrăştiată
căci eu purtam în mine
umbra rece a stelei căzute :
aducem soldaţii de plumb
ai cimpiilor moarte,
trupul meu rămînea
în urma zămislirii —
sufletu-mi slobozea ciinii
flăminzi de cuvinte...

*

începusem a mă atrofia
cînd din adîncuri
vulcanul naşterii m-a aruncat
în spaţiul înlănţuit al sîmburelui.
sîmburele —
piatră a devenit,
iarbă biciuită de rouă.
eu veneam încuiată în lumina
sferică a umbrei mele,
veneam din moarte
ca dintr-un somn circumspect...

*

iubeam sălbatic
pădurea sălbatică,
mi se făceau copacii
o toamnă
şi fiarele mi se făceau
o poezie :
se înălţa ochiul orb al catedralei
clopotele de anilină
începeau a mă naşte...

portret

Chipul zdrenţuit
Din sfera oglinzii se desprinde
Cum părul nisipos
Al luminii
Evadează
Din capelă,
Îşi ridică pleoapele de lut
Jilav
Apoi se depărtează
Ca o celulă de altă celulă...

pace

Ţie Agri,
Strîmtele ceruri nu te mai încap...
Cuvintelor şi pietrelor, pace
Păduri prin care ai rătăcit
Cînd visul mort zăcea
La capătul somnului...

Pace
Ciobanului îngropat pînă la genunchi
În propriu-i trup
De parcă vulturii au trecut peste mare
Spărgîndu-i oglinzile...

michael...

Michael îşi face culcuş în mine,
biciuie zorii şi plînge...
Michael înjunghie dimineaţa,
se spală de sine cu sînge...
ochii lui teribili de grei
desenează sfere
pe nisipul crud...

Michael se reazemă
de ferestre străine :
el spune că jaguarii
sînt forme vii ale singurătăţii,
junglă —
sălbăticia aparentă
a sentimentelor...

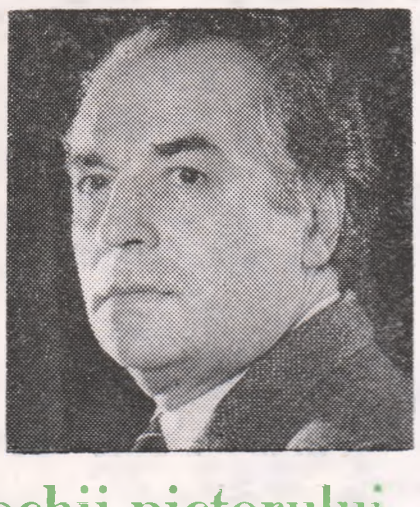
Michael nu evadează din mine,
Michael biciuie zorii, biciuie...

stare de alb

În decembrie, tata
Coseşte zăpada...
ia caii de hăţuri —
ia biciul...
Se-ntoarce acasă
Cu uriaşele căpiţe albe
Şi mama strînge de pe culme
Mari cearşafuri de frig...
Nările oilor miros
A naftalină...
Tata pune statui
Pe căpiţe...

Mariana TIMUC

boris vișinski

ochii pictorului

Romanele SENKI I ZED (Umbre și sete —**Editura Univers, 1974), LAVINA (**Avalanșa **— Editura Facla, 1980), culegerea de povestiri DREVNE OBALE (**Țărmuri străvechi **— Editura Junimea, 1978) și piesa KOCIO RACIN (publicată în paginile revistei Arlechin", nr. 16—17, 1983) recomandă un nume de rezonanță în literatura macedoneană contemporană.**

Născut în 1929 la Skopje, Boris Vișinski studiază dreptul la Belgrad. Se consacră ziaristicii, în paginile cotidianului „Nova Makedonija". Din 1971 este redactor șef al revistelor „Kulturen zivot", „Macedonian Review" (apare în limba engleză, la Skopje). Personalitate artistică dintre cele mai pregnante, Boris Vișinski se impune prin diversitatea genurilor cultivate : romanul, nuvela și povestirea, drama ; semnează studii și articole, note de călătorie, reportaje, scenarii radiofonice. Premiile Kocio Racin **și** 4 Iulie **încununează o bogată activitate literară. Cunoscută în Iugoslavia, opera sa se bucură de privilegiul de a fi publicată în limbile albaneză, armeană, engleză, franceză, germană, hindi, polonă, română, rusă, sîrbo-croată, slovacă, spaniolă, suedeză, turcă, ucraineană. În primul său roman, UMBRE ȘI SETE, e urmărită perioada degringoladei militare a vechii Iugoslavii, cu pletora de reacții interumane ce o presupune. Peisajul care prilejuiește dezvoltarea ideilor, marcat de două evenimente-limită (cel de al doilea război mondial și inundarea orașului Skopje, în 1962), personajele-obsesie întîlnite deopotrivă în romanul său CURCUBEUL —** (Duga), **fantezia deviind borgesian spre straniu — iată cîteva elemente ce conturează un tip de roman-parabolă, AVALANȘA. Nu fără temei Darie Novăceanu îl găsea aproape de formula unui Gabriel Garcia Márquez. Inteligență obiectivă, Boris Vișinski privește excesiv de atent lumea împrejmuitoare, operînd, în același timp, prin introspecție. Densă, răspunzînd la întrebări acute ale existenței, cartea de povestiri ȚĂRMURI STRĂVECHI e compusă într-un registru melodic, pe rînd, major și minor. În „Mîna aerului închis", „Pașii din casa scărilor", „Întîlnirea", „Pictorul" — partituri realiste sau cu aer fantast —, autorul vehiculează idei care, părăsite, vor fi reluate în dramele sale.**

Cititorilor familiarizați cu opera scriitorului macedonean le oferim un fragment din ultimul său roman — KLISURA (OCHII PICTORULUI)

D. F. C.

Apusul soarelui ce se învăpăia fastuos la orizont mi-a umplut ochii și m-am oprit dintr-o dată, mut, cu sufletul plin de căldură, admirînd pierdut cerul încă limpede, pe care se destrămau nori de o transparență arămie.

Un vînt de munte mi-a mîngîiat obrazul, iar răcoarea pe care o aducea părea să alunge jos, în cîmpie, efortul acestei zile grele și fierbinți. În fața mea se afla deja satul, adunat la poalele muntelui.

Auzisem spunîndu-se că ai mei sosiseră aici „O femeie tînără și frumoasă s-a refugiat împreună cu fiul ei", mi se zisese. Și am luat-o din loc.

Plecasem în grabă, mersesem timp îndelungat. Niște oameni cumsecade mă luaseră în camion, însă cea mai mare parte a drumului am făcut-o pe jos, cu bucurie, fără a băga de seamă căldura ce se lăsa tot mai grea asupra cîmpiei.

Era de ajuns să aflu despre sosirea, în vreun loc oarecare, a noi refugiați, și porneam de îndată într-acolo. Am cutreierat astfel multe orașe și sate... Sînt gata s-o fac în continuare, dacă va trebui. Chemarea aceasta e mai tare decît mine. Sînt sigur că-i voi strînge, chiar în aceeași seară, în brațele mele vlăguite.

Îmi petrec toată ziua în căutarea lor. Nopțile, mai liniștite, îmi aduc vise plăcute sau întîlniri neașteptate cu Olga.

„E atît de bine cu tine, Marko", îmi spunea ea adeseori, în vis.

După nopțile în care îi aud vocea, dimineața sînt plin de neastîmpăr și emoție. Iar asta ține pînă în noaptea următoare, cînd aștept s-o văd din nou, cu ochii ei blînzi și veseli, cu dulcea mîngîiere a degetelor lungi și subțiri. Goran îmi scapă mereu privirii, ascuns în spatele ei.

Le simțeam deja prezența undeva, foarte aproape, într-o casă din sat. O căldură imensă, confuză, îmi umplea pieptul. Împreună cu mirosurile pădurii, vîntul îmi aducea ceva din ființa lor, ceva cunoscut și ascuns. Eram fericit să-i regăsesc în această seară calmă, lăsată parcă pentru rugăciune. Priveam cu admirație apusul soarelui, pentru a cuibări cît mai adînc în mine această seară minunată dinaintea întîlnirii.

Privirea mea atingea duios verdeața întunecată a pădurii din spatele satului, cerul pe care apăreau primele stele, în timp ce pășeam pe cărarea ce urca domol spre case, spre plopii ale căror umbre palide se lungeau pe pămînt. Încet, mă pregăteam pentru acea clipă atît de mult așteptată, trecînd cu gravitate prin neasemuita poartă a soarelui deschisă înaintea mea, în necuprinsul auriu.

Aveam deja în nări prospețimea trupului ei alb, îl simțeam, mă pierdeam în el. Picioarele mele obosite și-au regăsit sprinteneala și, plin de vigoare nouă, mi-am urmat drumul, ca să nu-i pierd mirosul.

M-am oprit în albia unui torent, simțindu-i mai pregnant apropierea, și am savurat vraja ce-mi copleșea gîndurile, stăpînite de chipul ei. Mă aplecam adeseori să privesc pămîntul moale și frămîntat, peste care trecuseră șuvoaie năvalnice. Printre urmele pe care le zăream, doream să deosebesc una cunoscută, a ei sau a micului Goran. Nu departe de mine, în lungul drumului, murmura un pîrîu, imperceptibil și monoton.

La intrarea în sat, între casele mici și sărăcăcioase, se ridica o biserică de piatră și cărămizi roșii, acoperită cu țiglă deschisă la culoare, adăpostită de frunzișul unui copac uriaș. Păsări îi fremătau în ramuri, zburînd cu neastîmpăr.

Sub copac, în apropierea bisericii, un preot cu barba și părul alb se plimba liniștit. Îmbrăcat cu o sutană neagră, cu capul descoperit, se agita încolo și-ncoace, emoționat, răvășit. Se sprijinea de copac, privind gînditor în pămînt, iar apoi, făcînd o mișcare din mînă, își relua mersul.

Am ajuns la biserică prin partea opusă intrării. Dar preotul nu mai era acolo. Dispăruse, brusc, undeva.

Ușa bisericii era deschisă, cîteva luminări ardeau pe pămînt, în întuneric. Mirosul de ceară arsă era atît de puternic, încît m-am îndepărtat repede, renunțînd să-l mai caut pe preot.

Urcînd înspre cele dintîi case, pe lumină, am fost ajuns din urmă de o căruță trasă de un cal negru, costeliv. Doi țărani stăteau rezemați de un cufăr din lemn alb, de brad. Amîndoi erau parcă nemișcați, cu ochii pierduți în gol. Calul, fără zăbală, își scutura mereu capul, în sus și-n jos ; o spumă fină i se adunase în colțul buzelor.

Căruța s-a oprit, scîrțîind, în fața mea, fără ca eu să îndrăznesc a le vorbi țăranilor. Drumul larg se întindea de-a curmezișul cîmpiei, presărată, ici și colo, cu cîteva case. Calul a luat-o la dreapta și a dispărut în spatele gardului unei căsuțe așezate pe colț. În loc să-l urmez, am luat-o în direcția opusă. Am privit casa albă, cu cele două etaje și cu balconul din fier forjat, înconjurată de o curte largă. Zăpăcit, m-am oprit, uitîndu-mă în altă parte. Apoi, mi-am întors ochii în aceeași direcție.

Am remarcat atunci, în curte, o femeie blondă. Am recunoscut-o, ca fulgerat, pe Olga. Un strigăt de bucurie, am pornit spre ea, făcînd mișcări largi, ca să mă vadă. Cu răsuflarea tăiată, n-o scăpam din ochi.

Părul ei lung și blond, adunat într-o coadă grea, ce-i cădea pe umeri, strălucea în lumina ultimelor raze ale soarelui. Era îmbrăcată cu o rochie scurtă, albastră, fără mîneci. Brațele albe și picioarele lungi, sidefii, m-au orbit. Întindea rufe pe o sfoară ce nu izbuteam s-o disting. Rochii, cîteva cămăși micuțe și un pantalon albastru, care trebuia să fi fost al lui Goran.

Cu glasul sufocat de emoție, abia am reușit să scot un strigăt slab.

„Olga, sînt aici, Olga..."

Pierdută în gînduri, nu m-a auzit, continua să întindă rufele, cu brațele spre sfoară. S-a aplecat din nou, iar cînd s-a ridicat, ținea în mîini o cămașă roșie în carouri, pe care mi s-a părut c-o recunosc.

În goana mea spre ea, pe drumul ghiftuit de noroi, o vîlcea mi-a apărut în față, cu o cărare ce ducea în jos și o punte din scînduri noduroase. Am coborît alergînd panta, pentru a ajunge în curtea unde se afla Olga ; am trecut, din cîțiva pași, puntea ce se mișca zdravăn. Am urcat în grabă dealul și m-am trezit în fața îngrăditurii de spini și ramuri împletite.

M-am oprit lîngă gard, dar Olga nu mai era în curte. Rufele se clătinau pe sfoară. Era acolo și cămașa în carouri pe care tocmai o agățase. Am privit peste tot, fără însă s-o zăresc pe Olga. Intrase, pesemne, înapoi în casă, neștiind de sosirea mea.

În curte, pretutindeni, se simțea parfumul dens al trupului ei, atît de puternic, încît am deschis grăbit poarta. Doream nebunește s-o întîlnesc. Eram fericit că se află acolo, atît de aproape de mine.

Cîteva găini fugeau cotcodăcind prin ograda prăfuită. Am înaintat spre casă, ținîndu-mi mîna pe pieptul în care-mi simțeam inima zbătîndu-se.

Ajuns la cîțiva pași de ușă, am văzut o femeie cu fața galbenă și prelungă, înfășurată într-un batic negru. Stătea pe prag, cufundată în gînduri, fără măcar să bage de seamă prezența mea.

„Olga locuiește aici?" am întrebat, trăgîndu-mi suflarea. „Cu fiul ei, Goran", am adăugat.

Femeia a ridicat capul. Fața ei, crispată, avea o paloare lividă. Ochii negri, adînci, erau încercănați cu roșu. Mi-a aruncat o privire ștearsă, lipsită de expresie.

„Olga locuiește aici ?" am repetat cu glas mai apăsat. „O femeie cu părul lung, blond. Împreună cu fiul ei. Îl cheamă Goran. E înalt și slăbuț".

Fără să deschidă gura, cu gîndurile departe, mută, femeia a clătinat din cap de mai multe ori.

„Tocmai am văzut-o, e aici", am insistat. „Poate că nu m-ați înțeles. Mai stă cineva în casa asta?"

„Nu e nimeni", mi-a răspuns Femeia cu o voce scăzută, încet, apăsînd pe fiecare cuvînt. „Nu știu despre ce vorbiți".

„Vă rog, cine întindea rufe adineauri?" i-am zis, rătăcit și îndurerat.

„Nimeni", a rostit liniștit Femeia, fără să facă vreo mișcare.

„Era ea! Era în curte. Acum o clipă. Am văzut-o limpede!"

Femeia s-a îndreptat din șale și s-a ridicat, privind în jurul ei. Mică și slabă, purta o rochie neagră.

„O fi venit astăzi, dar n-o cunosc", a adăugat Femeia cu un glas de parcă își cerea iertare. „N-am văzut-o".

S-a strecurat pe ușa vecină. Așteptam s-o văd apărînd împreună cu Olga.

„Nu e nimeni", a mai zis Femeia cu o voce spartă, stînd în rama ușii. „Vă spun că nu e nimeni. Sînt singură ca o cucuvea".

„Olga, Olga!" am strigat spre ferestre. „Dar era aici, adineauri, Doamne-dumnezeule!", am spus, întorcîndu-mă către Femeie.

Nu mi-a răspuns nimeni. Mi se părea că vocea ei îmi lovește timpanele, întorcîndu-se spre mine din pereții mohorîți ai casei.

„Cît aș vrea să fie cineva cu mine", a continuat Femeia, așezîndu-se din nou pe prag. „Satul ăsta e gol, părăsit. Stau în fața porții, și îl văd cîteodată pe bărbatu-meu plimbîndu-se pe ici, pe colo. Inima începe să-mi bată cu putere. Mă ridic să-l întîmpin, dar nu e el, e altul, un trecător. M-am înșelat, îmi spun, ochii mei nu mai văd bine. Și mă așez din nou, să-l aștept. Îl aștept în fiecare zi. O să vină, știu..."

„Am zărit-o de acolo", i-am spus arătîndu-i vîlceaua, pe deasupra gardului. Am văzut-o așa cum vă văd, era ea. Ea!"

Femeia rămînea calmă, cu privirea rece.

„I-ați căutat în cîmpie?" a întrebat ea cu voce potolită, gravă. Acolo i-am găsit pe ai mei. Poate că sînt acolo..."

În timp ce vorbea, mă simțeam pustiit. Era ca și cum cineva m-ar fi jefuit.

„N-am văzut pe nimeni în timp ce veneam spre sat", i-am răspuns suspinînd. „Știu doar că s-au refugiat..."

„Nu", mi-a zis Femeia clătinînd din cap, „aici nu sînt refugiați. Jos, acolo, mulți oameni au fost omorîți. De peste tot. Oho, cîți vin aici, ca tine, să-și caute familia... Pe vremuri, exista o rîpă adîncă. Au umplut-o cu cadavre. Întreabă-l pe preot. El știe tot. Trebuie să-l fi văzut plimbîndu-se prin fața bisericii. Toți au avut de-a face cu el, și pe mulți i-a scos de acolo pe jumătate morți. Iar acum, sărmanul, vorbește tot timpul cu ei".

Am părăsit-o pe Femeie cu sufletul greu. N-o întîlnisem pe Olga. Privirea mi s-a oprit asupra sforii... Am rămas mut de uimire : nimic nu mai atîrna de ea, sfoara era goală. Totuși, eram sigur că Olga se afla acolo, aproape de mine. Îi simțeam parfumul, nu mă puteam înșela.

Am ieșit din curte, îndreptîndu-mă spre sat. Soarele asfințea. N-am întîlnit pe nimeni, am coborît încet către biserică. Îl căutam pe preot.

„Părinte, ești aici?" am strigat.

Singură liniștea mi-a răspuns.

„Unde ești, părinte?"

Am intrat șovăind și m-am rezemat de ușă. Mirosul luminărilor arse se pătrundea de un altul, greu, de putreziciune și moarte. Luminările așezate pe pămînt, scoteau ultimele flăcări, neliniștite, fremătătoare. Luminau blînd fețele supte palide și gălbejite ale sfinților.

„Părinte", am repetat nervos, stînd în mijlocul bisericii.

Glasul mi s-a spart de ziduri, risipindu-se în sunete repetate.

Liniștea m-a înconjurat, apăsătoare și gravă. Doar luminările se clătinau într-un ultim efort, înainte de a se stinge și a dispărea în întuneric.

În acest miros cald, de descompunere, sfinții se îndepărtau încet, pe nesimțite. Erau din ce în ce mai departe de mine. În vîrtejul blînd, care se întețea, biserica a început să se ridice ușor, asemeni unei frunze luate de vînt. N-au rămas decît luminările pe pămînt, mișcîndu-și tremurat flăcările.

Biserica plutea în aer, iar sfinții rînjeau hidos în jurul meu, arătîndu-mi dinții și fețele supte. În mijlocul acestei scene cutremurătoare, am zărit două personaje îmbrăcate în tunici albe, lungi ; pe piept le atîrnau cruci negre și grele. Amîndoi purtau bărbi lungi și păreau plini de putere. Mîinile lor vînjoase și întunecate se luptau să țină o femeie. Aceasta încerca să scape și să fugă spre mine, cu ochii arzînd de disperare și dorință, înspăimîntată de sălbatica lor îmbrățișare. Am încremenit de groază. Era Olga, Olga mea. Am auzit un strigăt confuz, de agonie. Lîngă ea, ținut zdravăn de alții, era un copil, pesemne Goran, cu ochii larg deschiși și mîna întinsă spre mine ; capul îi atîrna, fără viață.

„Olga, Goran!" am strigat, ridicînd mîinile spre ei. „Sînt aici! Am să vă prind în brațe. Nu vă fie teamă!"

„Marko!" „Numele meu a răsunat deodată în toată biserica. Olga mă chema deznădăjduită. „Marko!"

Am rămas nemișcat, apăsat de neputință. Stăteam fără să scot o vorbă, cu genunchii tremurîndu-mi.

Siluetele se ridicau din ce în ce mai sus, în văzduh.

Gemetele mi s-au pierdut în întunericul opac, adînc, ce mă înconjura. Nu se mai vedea nimic, luminările se stinseseră dintr-o dată. Din umbră a ajuns la mine glasul preotului.

„Știam că, într-o zi, îmi voi pierde biserica", bîiguia preotul cu o voce plîngăreață. „Mi-am risipit toată turma, iar acum a venit rîndul lăcașului tău. Iartă-mă, Doamne. N-am izbutit cu oamenii ăștia. Nu-ți mai rămîne decît să mă chemi la tine și să mă scapi de aceste glasuri pe care nu le mai pot face să tacă. Doamne, ajută-l pe smerit slujitorul tău..."

Urmărit de vocea lui ce inspira milă, m-am rostogolit în beznă, poticnindu-mă de pietre.

Prezentare și traducere de
Doina FLOREA-CIORNEI

un premiu internațional pentru o personalitate a culturii românești

— Stimate Constantin Ciopraga — din Italia, de la Palermo, ne-a parvenit o știre plăcută. Vă numărați printre laureații din 1985 ai Premiului Mediterraneo, premiu ce v-a fost acordat pentru întreaga dv. operă. V-aș ruga să ne spuneți cine acordă acest premiu și care sînt cei ce intră de obicei în competiție ?

■ **Prima ediție a acestui** Premio Mediterraneo **a avut loc acum un deceniu, în 1976, ediție prezidată atunci de Giancarlo Vigorelli. Festivitatea se repetă în fiecare noiembrie, în funcție de realitățile curente —, premiul în cauză vizînd deopotrivă** poezia, proza și critica. **În noiembrie trecut, ca și în 1983 și 1984, președinte al juriului a fost profesorul Mario Sansone, care este și președinte al „Asociației criticilor literari italieni". Personalitate de mare prestigiu, Mario Sansone a menționat în cuvîntul său că a avut printre magiștri, la universitate, pe Benedetto Croce. Despre semnificația premiului, a vorbit poetul Nino Muccioli, președintele „Centrului de cultură mediteraniană", care a prezidat la 6 noiembrie festivitatea celei de a noua ediții de la Palermo. Citînd pe Pascal, Nino Muccioli a spus că omul „e făcut pentru infinit", iar poezia, artele în genere, sînt „căi spre valorile perene ale umanității". Pe scurt, a adăugat el, creatorii în genere, scriitorii și gînditorii de pretutindeni, cei care n-au uitat valorile clasice și cei care se situează în miezul dezbaterilor contemporane, îndreptățesc marea speranță în puterea modelatoare a cuvîntului. Potrivit definiției lui Nino Muccioli, „Premiul Mediterraneo" se vrea o punte peste „Nostro mare",** pentru fraternitate între oameni **prin intermediul cărții. La ediția din 1986, pe lîngă scriitorii europeni vor fi în atenție unii creatori merituoși de pe continentul african, aspect demonstrînd deschiderea spre larg a respectivului premiu.**

— Cine au fost ceilalți laureați din 1985, și, de asemenea, predecesorii Dv. pe lista Premiului Mediterraneo ?

■ **S-au conferit în fiecare an, de la șapte la zece premii, două-trei purtînd mențiunea „Premio Mediterraneo", unul „Ulivo d'oro", iar celelalte „Ulivo d'argento". Printre laureații edițiilor anterioare se află : francezul Roger Garaudy (1976), grecul Vassilis Vassilikos și Baltasar Porcel (1977), senegalezul Léopold Sedar Senghor, reputat poet de limbă franceză (1980), francezul Fernand Braudel, italianul Michele Prisco (1981), Juan Ramon Masoliver (1982), românul Mircea Eliade, francezul Robert André (președintele „Asociației internaționale a criticilor literari") și italianul Giorgio Bassani (1983).**

La ediția de anul trecut, un premiu a fost conferit profesorului Geno Pampaloni, critic literar, fost discipol al lui Momigliano și Luigi Russo, consilier al Editurii „Vallechi", și totodată comentator avizat al operei lui Cesare Pavese. Elvețianul Piero Scanziani, care a figurat pe lista candidaților la Premiul „Nobel", e filozof al culturii și renumit eseist, a publicat numeroase volume, între care : Aventura omului, Șapte lecții despre omul interior, Arta tinereții, **punînd în lumină probleme ale** spiritualității acestui secol, **militînd pentru o** „umanitate planetară". **Personal, am primit „Măslinul de aur" pentru activitatea mea în general. Toți ceilalți premiați sînt italieni, criticii Neria de Giovanni, Adolfo Oxilia și alții. S-au acordat, de asemenea, un „Premiu special" și o „Mențiune specială".**

— Ce semnificație acordați unor asemenea distincții ; care considerați că poate fi contribuția lor la afirmarea valorilor culturale românești ?

■ **Astfel de premii au, înainte de toate, o semnificație tonică pentru cei în cauză. Contactele cu mediile culturale de peste hotare contribuie în mod hotărît la o mai bună cunoaștere reciprocă. Televiziunea, radiodifuziunea, presa cotidiană și periodicele au semnalat festivitatea de la Palermo. Am făcut multe cunoștințe. La Roma și în localitatea de naștere a lui Ovidiu, la Sulmona, am ținut conferințe despre Liviu Rebreanu, cu prilejul centenarului nașterii marelui prozator. Am găsit acolo un public foarte receptiv, interesat de valorile noastre.**

Consemnat de Dragoș VĂLEANU

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție :
Redactor șef : Corneliu Sturzu
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23226.

54737

I. P. Iași, cd. 1193